

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA

ALBERTAS CHVATAS
TEISĖS IR POLICIJOS VEIKLOS STUDIJŲ PROGRAMA

**POLICIJOS IR KITŲ VALSTYBĖS SAUGUMO PAJĖGŲ VAIDMUO
TERORIZMO PREVENCIJOS IR KONTROLĖS SRITYJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Raimundas Kalesnykas

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. TERORIZMO PREVENCIJA IR KONTROLĖ – KAIP NACIONALINIO SAUGUMO UŽTIKRINIMO GARANTAS.....	7
1.1. TERORIZMO SAMPRATA IR POŽYMAI.....	8
1.2. TERORIZMO PREVENCIJOS IR KONTROLĖS SANTYKIS.....	11
1.3. TEISĖS AKTŲ, REGLAMENTUOJANČIŲ TERORIZMO PREVENCIJĄ IR KONTROLĘ, SISTEMA.....	13
2. TERORIZMO PREVENCIJOS IR KONTROLĖS SUBJEKTAI.....	20
2.1. TERORIZMO PREVENCIJOS IR KONTROLĖS SUBJEKTŲ SISTEMA.....	21
2.2. POLICIJOS KOMPETENCIJA TERORIZMO PREVENCIJOS IR KONTROLĖS SRITYJE.....	25
2.3. KITŲ VALSTYBĖS SAUGUMO PAJĖGŲ VAIDMUO TERORIZMO PREVENCIJOS IR KONTROLĖS SRITYJE.....	31
2.3.1. VSD kompetencija terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje.....	31
2.3.2. VSAT kompetencija terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje.....	32
2.3.3. FNTT kompetencija terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje.....	36
2.3.4. Viešojo saugumo tarnybos kompetencija terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje.....	38
2.4. PRAKTINĖS PROBLEMOS VYKDANT TERORIZMO PREVENCIJĄ IR KONTROLĘ.....	39
3. POLICIJOS IR KITŲ VALSTYBĖS SAUGUMO PAJĖGŲ VEIKLOS STRATEGINĖS KRYPTYS ĮGYVENDINANT TERORIZMO PREVENCIJĄ IR KONTROLĘ.....	43
3.1. UŽSIENIO VALSTYBIŲ POLICIJOS IR SAUGUMO PAJĖGŲ PATIRTIS KOVOJANT SU TERORIZMU.....	44

3.1.1. JAV patirtis.....	44
3.1.2. Didžiosios Britanijos patirtis.....	45
3.1.3. Prancūzijos patirtis.....	47
3.1.4. Ispanijos patirtis.....	47
3.1.5. Rusijos patirtis.....	48
3.2. POLICIJOS IR KITŲ VALSTYBĖS SAUGUMO PAJĖGŲ SISTEMOS KAITA ATSIŽVELGIANT Į TERORIZMO IŠPLITIMĄ.....	50
3.3. TERORIZMO PREVENCIJOS IR KONTROLĖS ĮGYVENDINIMO MODELIS POLICIJOJE IR KITOSE VALSTYBĖS SAUGUMO PAJĖGOSE.....	54
IŠVADOS.....	59
PASIŪLYMAI.....	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	62
SANTRAUKA.....	70
SUMMARY.....	71
PRIEDAI.....	72

IVADAS

Temos aktualumas. Šiuolaikinės civilizacijos išsivystymo lygis ir specifika lėmė, kad atsiranda gilios globalinės problemos, kurios liečia ne tik atskirus žmones, socialines grupes ar tautybes, bet visą žmoniją. Viena iš tokių problemų įvardijamas terorizmas, kuris mūsų laikais priskiriamas prie pačių pavojingiausių ir sunkiai prognozuojamų reiškinių.

Šiuo metu terorizmas yra rimčiausia ilgalaikė grėsmė visame pasaulyje. Dabartinė terorizmo grėsmė neapsiriboja tam tikromis geografinėmis vietovėmis, kuriose teroristai, siekdami savo tikslų, vykdo teroristinius išpuolius. Terorizmo mastai ir jo tarptautinis pobūdis privertė pasaulio bendruomenę kurti tarptautinę terorizmo prevencijos ir kontrolės sistemą, kurios dalimi tapo ir Lietuva. Dalyvaujant daugelio tarptautinių saugumo organizacijų veikloje, mūsų valstybė ne tik gauna papildomas saugumo garantijas, bet taip įneša ir savo indėlį stiprinant stabilumą ir saugumą visame pasaulyje. Taip, Lietuvos kariuomenė dalyvauja taikos palaikymo misijose įvairiose konfliktų zonose, teisėsaugos institucijos prisideda prie teroristų baudžiamojo persekiojimo, slaptosios tarnybos vykdo antiteroristinę žvalgybą. Šie veiksmai yra viešai deklaruojami, todėl manoma, kad jie gali turėti ir kitą pasekmę – Lietuva gali tapti terorizmo taikiniu [97. P.5].

Atsidūrus potencialių terorizmo aukų tarpe Lietuvai kyla būtinybė geriau pažinti ne tik terorizmo reiškinių, bet ir pakoreguoti naudojamas priemones užkertant kelią šiam reiškiniui atsirasti ir plisti. Tam būtina atlikti tyrimą, kuris atspindėtų mūsų valstybės specifiką. Todėl šiame darbe mes analizuosime terorizmą pradedant jo samprata, antiteroristinės teisinės bazės ir veiklos subjektų nagrinėjimu, baigiant strateginių krypčių įgyvendinant terorizmo prevenciją ir kontrolę apibrėžimu bei rekomendacijomis antiteroristinės sistemos tobulinimui. Taigi, mūsų darbo tema aktuali dėl praktinio tokio pobūdžio darbų poreikio.

Tyrimo problema yra ta, kad ne visoms valstybės saugumo pajėgoms terorizmo prevencija ir kontrolė tiesiogiai priskiriama prie jų uždavinių ir funkcijų, nors jų vaidmuo šioje srityje yra akivaizdus. Todėl buvo neaišku, kokia yra vienos ar kitos institucijos kompetencija kovoje su šiuo grėsmingu reiškiniu, kokių jos turi imtis veiksmų ir kokias pajėgas naudoti. Mūsų manymu, kylant terorizmo grėsmei, šios problemos sprendimas yra labai aktualus. Manome, kad sistemiškai ir nuodugniai ištirdami valstybės saugumo pajėgų vaidmenį terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje, padėsime šioms institucijoms pakelti savo veiklos efektyvumą.

Taigi, šio **tyrimo objektas** – policijos ir kitų valstybės saugumo pajėgų, atsakingų už terorizmo prevenciją ir kontrolę, veikla ir jos teisinio, norminio, socialinio reguliavimo vertinimas.

Tyrimo dalykas – policijos ir kitų valstybės saugumo pajėgų veiklos monitoringas terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje.

Tyrimo tikslas – įvertinus galiojančius nacionalinius teisės aktus bei tarptautinius dokumentus, numatančius kovos su terorizmu principus, analizuoti policijos ir kitų valstybės saugumo pajėgų teisinį statusą terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje bei pasiūlyti galimą terorizmo prevencijos ir kontrolės įgyvendinimo modelį. Šiam tikslui pasiekti formuluojami tokie **uždaviniai**:

1. Komparatyviniu lygmeniu įvertinti teorinius ir praktinius požiūrius į terorizmą kaip reiškinių, analizuojant terorizmo sampratą bei terorizmo prevencijos ir kontrolės santykių;
2. Atlikti terorizmo prevenciją ir kontrolę reglamentuojančių norminių teisės aktų tyrimą, siekiant surinkti empirinius duomenis apie atskirų teisėsaugos institucijų kompetenciją šioje srityje;
3. Nustatyti ir apibendrinti pagrindines problemas įgyvendinant terorizmo prevencijos ir kontrolės priemones bei pateikti jų sprendimo variantus pagrįstu empiriniu tyrimu;
4. Ištyrus pažangią užsienio valstybių patirtį, nustatyti ir įdiegti praktikoje policijos ir kitų saugumo pajėgų veiklos strategines kryptis terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje.

Šiame darbe keliamas **hipotezė**, kad svarbų vaidmenį terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje atlieka ne tik Valstybės saugumo departamentas, bet ir kitos valstybės saugumo pajėgos.

Tyrimo metodai. Nagrinėjant pasirinktą temą buvo naudojami šie *empiriniai tyrimo metodai*:

1. *Interviu metodas.* Terorizmo prevencijos ir kontrolės klausimais mes kalbėjome su Valstybės saugumo departamento Kovos su terorizmu valdybos viršininku A.Paukšte, Lietuvos kriminalinės policijos biuro Organizuoto nusikalstamumo tyrimo vyriausiosios valdybos Kovos su terorizmu grupės vadovu H.Morkiu, o taip pat su Valstybės sienos apsaugos tarnybos ir Viešojo saugumo tarnybos pareigūnais. Šie pokalbiai leido išsiaiškinti jų kompetentingą nuomonę nagrinėjama klausimais ir sukaupti pažintinės informacijos.

2. *Anketinis metodas.* Buvo apklausta 120 Lietuvos gyventojų (žr. priedą Nr.2), iš kurių 74 % sudarė vyrai, 26 % - moterys. 38 % respondentų turėjo aukštąjį išsilavinimą, aukštesnįjį išsilavinimą - 22 %, vidurinį išsilavinimą – 40 %. Respondentai iki 20 metų amžiaus sudarė 3 % apklaustųjų, nuo 20 iki 40 metų – 56 %, nuo 40 iki 60 metų – 37 %, daugiau kaip 60 metų – 4 %. Anketavimas leido įvertinti žmonių gebėjimą reaguoti į terorizmo grėsmę.

Darbo rašymo metu taip pat buvo naudojami *teoriniai tyrimo metodai*:

1. *Analizės metodas* leido suskaidyti ir identifikuoti terorizmo požymius, antiteroristinės teisinės bazės sistemos dalis ir subjektus, o vėliau šiuos elementus sujungti į vientisą visumą suteikiant analizuojamiems reiškiniams naują kokybę.

2. *Lyginamasis istorinis metodas* padėjo išsiaiškinti, kas yra bendra ir išskirtinio Lietuvos ir kitų valstybių kovos su terorizmu priemonėse skirtingais istoriniais laikotarpiais.

Pagrindiniai **tyrimo šaltiniai** yra tarptautinės sutartys ir Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys terorizmo prevencijos ir kontrolės klausimus. Reikia pastebėti, jog nepavyko rasti nė vienos aktualios monografijos, skirtos konkrečiai teisėsaugos institucijų ir specialiųjų pajėgų vaidmeniui terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje. Monografijos, kurias pavyko rasti ir kuriose nagrinėjami panašaus pobūdžio klausimai [88, 90], dėl sparčiai besikeičiančios situacijos pamažu praranda savo aktualumą, o kai kurie jose išdėstyti faktai šiuo metu jau neatitinka tikrovės. Todėl daugiau teko remtis monografijomis, skirtomis bendriems terorizmo klausimams.

Rašant šį darbą, ypač naudinga buvo A.Paukštės disertacija „Terorizmas ir jo prevencija Lietuvoje“ [97], kuri padėjo mums išskirti terorizmo prevencijos kryptis bei išryškinti problemas, su kuriomis susiduriama vykdant terorizmo prevenciją ir kontrolę. Įvairių straipsnių nagrinėjama tematika pavyko rasti periodiniuose leidiniuose bei Internete.

Mokslinis naujumas ir praktinė reikšmė. Reikia pažymėti, kad mokslinių darbų bei empirinių tyrimų, analizuojančių terorizmo prevencijos ir kontrolės problemas, Lietuvoje yra labai mažai. Šiuo metu yra parašyta tik viena pažintinio pobūdžio knyga apie terorizmą – E.Račiaus ir E.Gailiūno „Terorizmo žinynas“ [84] bei publikuota keletas mokslinių straipsnių kai kuriais su terorizmu susijusiais klausimais [99, 101, 104, 110, 111, 112, 114, 115]. Plačiau terorizmo problemą yra nagrinėjęs A.Paukštė daktaro disertacijoje „Terorizmas ir jo prevencija Lietuvoje“ [97], tačiau terorizmą jis tyrė kriminologiniu požiūriu, o atskirų teisėsaugos institucijų vaidmens terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje nenagrinėjo visai.

Pasauliniu mastu pastaraisiais metais atsiranda vis daugiau mokslinių darbų terorizmo tematika, Tačiau daugeliu atveju tai yra politologinio arba istorinio pobūdžio tyrimai, kuriuose analizuojami terorizmo padariniai, jo paplitimas geografiniu požiūriu arba atskirų teroristinių organizacijų veikla [97. P.7].

Šis darbas moksliniu požiūriu yra naujas, kadangi jame sistemiškai ir nuodugniai nagrinėjamas policijos ir kitų valstybės saugumo pajėgų vaidmuo terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje. Remiantis atliktu tyrimu, galima bus išryškinti problemas, kurios turi įtakos sėkmingai kovai su terorizmu ir numatyti jų sprendimų būdus. Tikime, kad šis darbas įneš nors minimalų indėlį į terorizmo prevencijos ir kontrolės sistemos tobulinimą mūsų valstybėje.

Darbą sudaro įvadas, tris skyriai, išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas, darbo santraukos lietuvių ir anglų kalbomis ir du priedai.

1. TERORIZMO PREVENCIJA IR KONTROLĖ – KAIP NACIONALINIO SAUGUMO UŽTIKRINIMO GARANTAS

Tarptautinė bendruomenė jau ilgą laiką siekia įvairiausių veiksmų terorizmo problemai spręsti. Nemažai tarptautinių bei nacionalinių teisės aktų skirta kovai su terorizmu. Daugelyje pasaulio valstybių šiam tikslui kuriami nauji įstatymai, formuojamos specialiosios antiteroristinės pajėgos, terorizmas (kaip grėsmė) minimas valstybių strateginiuose dokumentuose.

Nepaisant to, kad terorizmo problema ilgus metus yra aktuali, iki šiol nėra visuotinai pripažinto vienodo ir suderinto terorizmo apibrėžimo. Esamos literatūros analizė leidžia išskirti nuo 100 iki 200 terorizmo apibrėžimų [89. P.4., 91. P.17., 94. P.37., 95. P.8], tačiau ne vienas iš jų nėra pripažintas klasikiniu. Mokslininkų bendruomenėje net nėra vieningos nuomonės, ar apskritai įmanoma apibrėžti tokį sudėtingą reiškinį. Vieni skeptiškai vertina tokią galimybę, teigdami, kad egzistuoja sampratos, kurių neįmanoma apibrėžti [86. P.26]. Kitų manymu, bandymai sukurti bendrą terorizmo sampratą nėra bevaisės. Priešingai, galimybės sukurti terorizmo definiciją didėja. Šios nuomonės autoriai remiasi tarptautine patirtimi, kai buvo apibrėžtos ne mažiau sudėtingos sampratos „genocidas“ ir „agresija“ [91. P.17].

Teigiama, kad kovoje su terorizmu definicijos problema seniai tapo pagrindine kliūtimi koordinuojant tarptautinės bendruomenės veiksmus [95. P.8]. Todėl šioje dalyje, analizuodami įvairių autorių pateiktus terorizmo apibrėžimus ir išryškindami šio reiškinio pagrindinius požymius, pamėginsime užpildyti šią spragą ir pateikti išsamų terorizmo apibrėžimą¹.

Kaip matome, kalbant apie terorizmą bei priemones, naudojamas kovoje su juo, dažnai galima sutikti terminus „kova su terorizmu“, „terorizmo kontrolė“, „terorizmo prevencija“ ir pan. Todėl analizuodami šias sampratas per nusikalstamumo sampratos prizmę (juk terorizmas yra nusikalstamumo dalis), pasistengsime atskleisti jų turinį bei santykį.

Kaip teisingai pažymi Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Vyriausybė) kanceliarijos Nacionalinio saugumo skyriaus viršininkas S.Knezys, „viena svarbiausių kryptių kovos prieš terorizmą srityje yra sukurti teisinę bazę, reglamentuojančią kovos su terorizmu, terorizmo prevencijos organizavimą ir konkrečių priemonių vykdymą“ [109. P.26]. Pabrėžiama, kad „kova su terorizmu – tai ne tik stabili šalių vidaus ir užsienio politika, bet ir efektyvios antiteroristinės įstatyminės bazės sukūrimas“ [86. P.104]. Taigi, šioje dalyje taip pat bandysime susisteminti teisinę bazę, reglamentuojančią terorizmo prevenciją ir kontrolę.

¹ Šiame darbe mes plačiau nenagrinėjame terorizmo sampratos bei kovos su juo reglamentavimo Europos Sąjungos teisėje, kadangi tai aprašė K.Gaučytė magistro baigiamajame darbe „Kovos su terorizmu reglamentavimas Europos Sąjungos teisėje“ [96. P. 24-30].

1.1. TERORIZMO SAMPRATA IR POŽYMAI

Lietuvoje terorizmo sąvoka pirmą kartą buvo įtvirtinta 2004 m. birželio 15 d. Atnaujintos Lietuvos Respublikos programos prieš terorizmą metmenyse² [104. P.27]. Šiame nacionaliniame dokumente terorizmas buvo suprantamas kaip politiškai, ideologiškai, religiškai motyvuotas ar rasiniu, etniniu pagrindu paremtas prievartos panaudojimas ar grasinimas panaudoti prievartą prieš fizinius asmenis, valdžios institucijas ar organizacijas, taip pat turto ar objektų sunaikinimas ar grasinimas juos sunaikinti, grėsmės žmonių gyvybei sudarymas, didelio masto nuostolių sukėlimas ar kitų pavojingų visuomenei veikų vykdymas, siekiant pažeisti visuomenės saugumą, įbauginti valstybės piliečius ar priversti valdžios institucijas imtis tam tikrų veiksmų. Kaip matyti, ši terorizmo sąvoka apėmė nemažai nusikalstamo pobūdžio veiksmų, kuriuos galima pavadinti teroristine veikla. Taip pat pateikiamas platus motyvų spektras, kuris nėra visiškai tinkamas. Mūsų manymu, terorizmo siekiai visada yra politiniai, o ideologiniu, religiniu bei rasiniu ir etniniu pagrindu paremti motyvai yra tik priedanga siekti politinių tikslų.

Terorizmo politinę motyvaciją taip pat pabrėžia Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) Terorizmo tyrimo centro (*Terrorism Research Center*) direktorius Nilas Polardas (*Neal A.Pollard*), kuris pastebi, kad „terorizmas yra politinis nusikaltimas ir nuo kitų nusikaltimų skiriasi tuo, kad nusikaltimą įvykdęs asmuo ir naudos gavėjas dažniausiai yra skirtingi asmenys“ [96. P.23].

Terorizmo politinius motyvus taip pat išskiria daugelis kitų autorių bei valstybės institucijų, pvz., Vokietijos politinio ekstremizmo tyrinėtojas P.Ruprechtas (*P.Ruprecht*) [94. P.38], JAV Valstybės departamentas (*US Department of State*) [86. P.21] ir Federalinių tyrimų biuras (*Federal Bureau of Investigation*) (toliau – FTB) [86. P.21] ir kt.

Atkreiptinas dėmesys į A.Gutausko, R.Kalesnyko ir D.Petrošiaus pateiktą sąvoką, kurie terorizmą apibrėžia kaip „keliamų grėsmių ar pavojaus ir dalies karinių veiksmų sintezę turint tikslą – spręsti konkrečius politinio arba nacionalinio pobūdžio klausimus naudojant prievartą arba teroro aktus prieš valstybę, jos oficialias institucijas bei piliečius“ [104. P.28]. Tačiau negalime sutikti su apibrėžime pateiktomis terorizmo pasireiškimo formomis – prievarta arba teroro aktai. Abejonių kelia šių sampratų atribojimas vieną nuo kitos. Mūsų manymu, teroro aktas yra viena iš prievartos išraiškų, t.y. prievarta yra platesnė samprata už teroro aktą. Todėl apibrėžiant terorizmą pakaktų nurodyti tik vieną pasireiškimo formą – prievarta.

E.Račius ir E.Gailiūnas terorizmą supranta kaip „politiškai motyvuotą, iš anksto apgalvotą ir testinį neteisėtą prievartos naudojimą arba grasinimą tokią prievartą panaudoti prieš

² 2005 metais Vyriausybė patvirtino naują Programą prieš terorizmą [129], tačiau mes neturime galimybės susipažinti su ja ir išanalizuoti, kaip pasikeitė terorizmo apibrėžimas (ir ar apilai pasikeitė), kadangi dokumentas yra išlaptintas [97. P.137].

civilius asmenis arba objektus, vykdomą antisisteminių nevalstybinių veikėjų, siekiančių per visuomenės arba atskirų jos segmentų įbauginimą pakeisti esamą sociopolitinę padėtį“ [84. P.40]. Pažymėtina, kad pateiktame apibrėžime teroristų taikiniai nurodomi tik civiliai asmenys ir objektai, kas mūsų manymu, nėra teisinga. Turime daug pavyzdžių, kai teroristų taikiniai tampa kariuomenės bei kitų specialiųjų pajėgų pareigūnai bei objektai.

I.Baseckij (*И.И.Басецкий*) ir N.Legenčenko (*Н.Н.Легенченко*) taip apibrėžia terorizmą: „Terorizmas – visame pasaulyje paplitęs ypatingai pavojingas reiškinys, istoriškai susiklostęs kaip priešingų visuomenei grupinių ar individualių tikslų siekimo būdas, siekiant įtakoti valdžią žudymais, kūno sužalojimais bei darant materialinę žalą dideliame žmonių skaičiui (kaip taisyklė, nekaltiems) sprogdinant, padegant bei kitomis gyventojų įbauginimo formomis“ [86. P.33]. Šis apibrėžimas priimtinas tuo, kad jis terorizmą apibrėžia ne kaip atskiras teroristinio pobūdžio veikas, o kaip reiškinį. Valstybės saugumo departamento (toliau – VSD) Kovos su terorizmu valdybos viršininkas A.Paukštė taip pat akcentuoja, kad „prieš kalbant apie terorizmo prevenciją, būtina ją suprasti kaip socialinį reiškinį...“ [109].

Tokiu būdu, įvairių autorių pateiktų terorizmo apibrėžimų, nacionalinių bei tarptautinių dokumentų analizė rodo, kad terorizmui kaip reiškiniui būdingi šie požymiai:

1. Terorizmas – tai visame pasaulyje paplitęs ypatingai pavojingas reiškinys.
2. Terorizmas – tai tyčinis smurtas. Šis terorizmo požymis gali pasireikšti dviem būdais: fizine prievarta ir psichine prievarta.
3. Terorizmas – tai jėgos naudojimas politiniais tikslais. Tai yra esminis terorizmo požymis, kuris leidžia atriboti teroristinę veiklą nuo kriminalinio nusikaltimo.
4. Terorizmas sukelia padidintą kolektyvinį pavojų visuomenei. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau LR BK) 250 str. yra numatyta atsakomybė už teroro aktą. Pvz., šio straipsnio pirmoje dalyje numatyta atsakomybė už sprogmėnų padėjimą žmonių gyvenamojoje, darbo, susibūrimo ar viešojoje vietoje siekiant sukelti sprogmą, sprogdinimą ar padegimą; trečiojoje dalyje numatyta atsakomybė už radioaktyviųjų, biologinių ar cheminių kenksmingų medžiagų, preparatų ar mikroorganizmų paskleidimą ir t.t. [48]. Taigi įstatymų leidėjas, konstruodamas nusikaltimo sudėtį ir nurodydamas jo padarymo vietą (viešoji vieta ir kt.) ar būdą (biologinių ir kt. medžiagų paskleidimas) pabrėžia veikos padidintą kolektyvinį pavojų visuomenei.
5. Teroro aktu siekiama tam tikro efekto: įbauginti, sukurti grėsmę, nesaugumo jausmą plačiajai žmonių grupei, t.y. terorizuoti. J.Antonianus (*Ю.М.Антонян*) rašo, kad „gali būti siekiama įvairių tikslų pasikėsinant į valstybės ir politinius veikėjas, teisės saugos institucijų darbuotojus bei „eilinius“ piliečius, naikinant ir gadinant gamyklas, fabrikas, ryčių įmones,

transportą bei atliekant kitus analogiškus veiksmus, tačiau apie terorizmą galima kalbėti tik tada, kai poelgio esmę sudaro įbauginimas, siaubo kėlimas.“ [85. P.8].

6. Teroro aktų atlikimo viešumas. Vykdamas kitus nusikaltimus, nusikaltėliai, kaip taisyklė, nesuinteresuoti, kad apie juos būtų paskelbta plačiai visuomenei. Tuo tarpu teroro aktai visada susiję su savireklama. Teigiama, kad „terorizmas šiandien – tai, be abejo, smurto forma, skirta masinei reakcijai“ [89. P.8]. Kuo didesnį visuomeninį rezonansą įgauna teroro aktas, tuo labiau įbauginančiai jis veikia gyventojus, vyriausybę ir kitus.

7. Nesutapimas tarp tiesioginių smurto aukų ir įtakojamo objekto. Dažniausiai įvykdant teroro aktą, smurtas naudojamas vienu asmenų ar turto atžvilgiu, o psichologiškai įtakojami kiti asmenys (valstybės vadovai, pareigūnai ir pan.) siekiant tam tikro jų elgesio. Būtent todėl, kalbant apie teroro aktus, dažnai vartojamas terminas „nekalta auka“.

Kaip matome, terorizmo atveju dažniausiai egzistuoja trys konflikto dalyviai:

1. Teroro akto vykdytojas;
2. Teroro akto tiesioginė auka (aukos);
3. Įtakojamas objektas.

Kaip matyti, terorizmo sąvoka gana glaudžiai siejama su tokiais sampratomis, kaip *teroro aktas* ir *teroristinė veikla*. Teisingai pažymima, kad teisiniuose dokumentuose bei teisinėje literatūroje šios sąvokos vartojamos pakeičiant viena kitą [104. P.28]. Kitaip tariant, terorizmo samprata yra dvejopo pobūdžio: ji gali būti suprantama kaip reiškinytis ir kaip nusikalstama veika.

Reikia sutikti su tais autoriais, kurie teigia, kad *terorizmas* yra platesnė sąvoka nei *teroro aktas*, nes teroro aktas yra sudėtinė terorizmo sampratos dalis [104. P.28]. Tą patį galima pasakyti kalbant apie *teroristinės veiklos*, *teroristinio pobūdžio nusikaltimo* ir kitas panašias sąvokas.

Mūsų manymu, teroro aktas turi būti suprantamas kaip nusikalstama veika, atsakomybė už kurią numatoma nacionaliniuose baudžiamuosiuose įstatymuose, pvz. LR BK 250 str. [48].

Teroristinės veiklos sąvoka apima teroro akto sąvoką ir yra suprantama kaip bet kuri nusikalstama veika su terorizmo požymiais, atsakomybė už kuriuos numatoma nacionaliniuose baudžiamuosiuose įstatymuose, pvz. LR BK: Teroro aktas (250 str.), terorizmo kurstymas (250⁽¹⁾str.), orlaivio, laivo arba stacionarios platformos kontinentiniame šelfe užgrobimas (251 str.), žmogaus pagrobimas įkaitu (252 str.). LR BK įvardytos nusikalstamos veikos yra įtvirtintos ir Lietuvos valstybės ratifikuotose konvencijose, nustatančiose kovos su terorizmu principus.

Sąvoką *terorizmas* tikslinga vartoti, kai kalbame apie jį kaip apie socialinį reiškinį. Pasak A.Paukštės, „tai kategorija, apibūdinanti teroristinių veikų skaičių ir dinamiką, jas vykdančius asmenis ir organizacijas, tokių veikų priežastis ir padarinius“ [110. P.75].

Tokiu būdu, *terorizmas* gali būti apibrėžiamas kaip *visame pasaulyje paplitęs ypatingai pavojingas reiškinys, pasireiškiantis politiškai motyvuotu, tyčiniu, viešu ir sukeliančiu padidintą kolektyvinį pavojų visuomenei smurto naudojimui, siekiant atkreipti visuomenės dėmesį į savo reikalavimus ir priversti valdžios institucijas ar jų pareigūnus priimti sau palankius sprendimus.*

1.2. TERORIZMO PREVENCIJOS IR KONTROLĖS SANTYKIS

Apibūdinant priemones, naudojamas siekiant duoti atkirtį terorizmui (ir apskritai, nusikalstamumui), specialioje literatūroje bei oficialiose dokumentuose vartojama daug įvairių terminų: *kova su terorizmu, karas, kontrolė, prevencija, užkardymas* ir daugelis kitų. Tuo pat metu iki šiol dėl kiekvieno iš išvardintų terminų kyla mokslinės diskusijos, todėl jie negali būti vertinami vienareikšmiškai.

A. Bokovas (*A.B. Бокoв*) linkęs vartoti *kovas su nusikalstamumu* terminą, teigdamas, kad juo aprėpiama visa valstybės ir visuomenės veikla, siekiant mažinti nusikalstamų veikų skaičių. Kovai su nusikalstamumu jis priskiria visas priemones, pradedant teisinės bazės sukūrimu bei jos panaudojimu ir baigiant asmenybės formavimo ir auklėjimo socialiniu aprūpinimu, o nusikaltimų prevencija, išaiškinimas, baudmės neišvengiamumo užtikrinimas ir t.t. – tai ypatingos kovos su nusikalstamumu kryptys. Kartu jis nesutinka su tuo, kad terminas *kova su nusikalstamumu* yra pakeičiamas terminu *nusikalstamumo kontrolė*. Jo manymu, kontrolė yra susijusi su stebėjimu, todėl ji negali nugalėti nusikalstamumo. Tuo tarpu, kova – tai veikla, kuri yra paremta jėgos naudojimu, todėl ji nukreipta į pergalę [87. P.9-10].

Mums artimesnis yra Lietuvos kriminologijos požiūris, kai terminai *kova su nusikalstamumu* ir *nusikalstamumo kontrolė* vartojami kaip sinonimai, tačiau susiję su skirtingu laikotarpiu ir požiūriu į nusikalstamumą. Pasak V. Justickio, ši terminų taikymo istorija yra savotiška požiūrio į nusikalstamumą istorija, atspindinti kriminologijos mokslo ir visuomenės požiūrio į patį nusikalstamumą pokyčius. Terminas *kova su nusikalstamumu* yra seniausias ir pabrėžia žmonių ir institucijų, susijusių su nusikaltėliais ir nusikaltimais, ryžtą, principingą poziciją, pasirengimą sutelkti visas jėgas jam įveikti. Tačiau šis terminas turi trūkumų. Pirmiausia, jis išreiškia įsitikinimą, kad nusikaltimą padaręs žmogus yra priešiškas visuomenei, siekia padaryti jai žalą ir dėl to turi būti traktuojamas kaip priešas. Be to, žodis *kova* suponuoja analogiją su karu, karo veiksmis³. Kare mus mažiausiai domina priešas, jo jausmai, simpatijos ir antipatijos. Mus domina viena – kiek jis pavojingas. Tuo tarpu perėjimas prie termino *kontrolė*, nepaisant šio termino turinio neaiškumo ir neatitikimo prieš nusikalstamumą nukreiptos veiklos turiniui, parodo, kaip keičiasi visuomenės požiūris į nusikalstamumą. Tuo

³ *Kova* – priešų susirėmimas, mūšis, kautynės [154. P. 327].

tarsi pripažįstama, jog nusikaltėlis, kad ir koks užkietėjęs jis būtų, buvo, yra ir bus visuomenės narys. Nusikalstamumo kontrolė – tai veikla, kurios tikslas yra paskatinti viso nusikalstamumo ir jo atskirų rūšių teigiamus (pageidaujamus) pokyčius [83. P.14-16].

A.Gutauskas, R.Kalesnykas ir D.Petrošius terminus *kova su terorizmu* ir *terorizmo kontrolė* taip pat vartoja kaip sinonimus, o terorizmo prevenciją apibrėžia kaip viena iš kovos su terorizmu etapų. Tačiau pateikiamas *terorizmo prevencijos* apibrėžimas, mūsų manymu, turi trūkumų: *terorizmo prevencija* apibrėžiama kaip „valstybinių institucijų naudojamų priemonių, užkertančių kelią terorizmui, įgyvendinimas, terorizmo plitimo bei jam plisti palankių aplinkybių užkardymas, terorizmo grėsmių vertinimas, visuomenės švietimas ir bendradarbiavimo su teisėsaugos institucijomis skatinimas bei šių priemonių įgyvendinimo koordinavimas“ [104. P.32-33]. Autoriai išsamiai išvardina priemones ir veiksmus, sudarančius terorizmo prevencijos esmę. Tačiau įvardinant terorizmo prevencijos subjektus, kažkodėl apsiribojama tik valstybinėmis institucijomis. Neginčijama, kad šioje srityje pagrindinis vaidmuo yra skiriamas valstybinėms, o ypač teisėsaugos institucijoms. Tačiau akivaizdu, kad terorizmo prevencijos subjektų sistema yra daug platesnė. Reikia sutikti su G.Jurgelaitiene, kuri teigia, kad „nusikaltimų prevencijos programa turi būti nukreipta į plačią nusikalstamumo prevencijos subjektų sistemą, tai yra į jos sudarymą bei įgyvendinimą įtraukiamos ir valstybinės institucijos, net neįeinančios į teisėsaugos įstaigų sistemą, bet savo veikla padedančios įgyvendinti socialines priemones, taip pat nevyriausybinės organizacijos, ekonominės tarnybos, švietimo ir sveikatos apsaugos įstaigos... ir kt.“ [106. P.75]⁴.

Terminas *terorizmo prevencija* apima viską, ką galima padaryti ar jau daroma, kad teroro aktų ir kitų nusikaltimų su terorizmo požymiais iš viso nebūtų ar kad jų būtų kuo mažiau. Kriminologinėje literatūroje tradiciškai išskiriama *bendroji* ir *specialioji* prevencija [83. P.17].

Tačiau atkreiptinas dėmesys į A.Paukštės požiūrį į terorizmo prevenciją, kuris skirsto ją į *negatyviają* ir *pozityviają*. Savo ruožtu, jis išskiria dviejų krypčių *negatyviasias prevencijos priemones* – išorinės saugumo priemones (žvalgybos plėtra, sankcijų taikymas, karinių operacijų vykdymas) ir vidaus saugumo priemones (teisėsaugos stiprinimas, terorizmo finansavimo užkardymas, pasirengimas teroristinių aktų ir jų padarinių likvidavimui), bei dviejų krypčių *pozityviasias prevencijos priemones* – ideologinio pobūdžio priemones (paplitusių stereotipų laužimas, tolerancijos skatinimas) ir taikomojo pobūdžio priemones (demokratijos vertybių plėtra, ekonominis ir finansinis atsilikusių šalių rėmimas, efektyvaus mechanizmo tarptautiniams konfliktams spręsti sukūrimas, žalos atlyginimas terorizmo aukoms) [97. P.91-125]. Mūsų manymu, išvardintos priemonės yra ne kas kita, o terorizmo prevencijos kryptys.

⁴ Plačiau apie terorizmo prevencijos ir kontrolės subjektų sistemą žiūrėti šio darbo 2 skyriuje.

Tokiu būdu, *terorizmo prevenciją* galima būtų apibrėžti kaip *poveikio terorizmui priemonę, kuria siekiama užkirsti kelią terorizmo grėsmei, nustatant ir pašalinant bendrąsias terorizmo priežastis bei sąlygas, aktyviai naudojant socialines, ekonomines, politines, teises, psichologines, karines ir kitas priemones, taip pat individualiai veikiant asmenis, kurie linkę vykdyti teroristinio pobūdžio nusikaltimus ir ateityje gali tapti teroristais arba terorizmo aukomis.*

Terorizmo kontrolė, savo ruožtu, tai poveikio terorizmui priemonė, kuria siekiama mažinti terorizmo grėsmę ir neleisti viršyti socialiai priimtino lygmens, aktyviais teisėsaugos institucijų veiksmais ir teisinio baudžiamojo poveikio priemonėmis, taip pat aktyviomis administracinėmis, ekonominėmis, socialinėmis, kitokio pobūdžio priemonėmis.

Tokiu būdu, galima išskirti šiuos pagrindinius momentus:

1. Terorizmo prevencija ir terorizmo kontrolė yra poveikio terorizmui priemonės.
2. Terorizmo prevencijos tikslas – užkirsti kelią terorizmo grėsmei.
3. Terorizmo prevencija diferencijuojama į bendrąją ir individualiąją.
4. Bendrosios prevencijos tikslas – užkardyti teroristinio pobūdžio nusikaltimus, nustatyti ir pašalinti terorizmo priežastis ir sąlygas.
5. Individualiosios prevencijos tikslas - individualiai veikti asmenis, kurie linkę vykdyti teroristinio pobūdžio nusikaltimus ir ateityje gali tapti teroristais arba terorizmo aukomis.
6. Prevenciją sąlyginai galima suskirstyti į negatyviąją ir pozityviąją. Negatyviosios prevencijos priemonės paremtos jėgos naudojimu ir nukreiptos į terorizmo pasekmes arba į jo apraiškas. Pozityviosios prevencijos priemonės paremtos taikiu konfliktų sprendimu, tarpusavio supratimu bei bendradarbiavimu ir nukreiptos į terorizmo determinantų identifikavimą bei šalinimą [97. P.88-89].
7. Terorizmo kontrolės tikslas - mažinti terorizmo grėsmę ir neleisti viršyti socialiai priimtino lygmens. Įtvirtindamas *nusikaltimų* (taigi, ir *terorizmo*) *kontrolės* sampratą, įstatymų leidėjas tarsi pripažįsta jį neišvengiamu reiškiniu ir kelia tikslą neleisti viršyti tam tikros visuomenei pavojingos ribos ⁵.

1.3. TEISĖS AKTŲ, REGLAMENTUOJANČIŲ TERORIZMO PREVENCIJĄ IR KONTROLĘ, SISTEMA

Lietuvos Respublikoje terorizmo prevencijos ir kontrolės teisinio reglamentavimo pagrindą sudaro Lietuvos Respublikos Konstitucija, Europos Sąjungos teisės aktai, Lietuvos ratifikuotos konvencijos, tarptautinės sutartys dėl bendradarbiavimo kovojant su terorizmu,

⁵ E.Durkheimas teigė, kad nusikalstamumas yra normalus reiškinys, kurio visuomenei niekada nepavyks atsikratyti, o nenormaliu gali būti tik per didelis jo augimas ir „perteklius“ [92. P. 384].

įstatymai, kuriais įtvirtinamos įvairios kovos su terorizmu priemonės, bei poįstatyminiai teisės aktai, nustatantys Vyriausybės ir jos įgaliotų institucijų kompetenciją terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje.

Tradiciškai pagrindiniu teisės šaltiniu išskiriame Lietuvos Respublikos Konstituciją [1], iš kurios galima paminėti šias nuostatas, liečiančias kovos su terorizmu klausimus: konstitucinės santvarkos pagrindai, tame tarpe galimybė tautai ir kiekvienam piliečiui priešintis bet kam, kas prievarta kėsina į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą ir konstitucinę santvarką bei valstybinės valdžios ar jos institucijų užgrobimą smurtu pripažinimas antikonstituciniais, neteisėtais ir negaliojančiais veiksmais (I skirsnis); žmogaus teisių ir laisvių paskelbimas prigimtiniemis (18 str.); žmogaus laisvės (20 str.), asmens (21 str.), nuosavybės (23 str.) ir būsto (24 str.) neliečiamybė; draudimas nusikaltimus ar įstatymų nevykdymą pateisinti žmogaus įsitikinimais, praktikuojama religija ar tikėjimu (27 str.); draudimas skelbti bažnyčių bei religinių organizacijų mokslą, jei jis prieštarauja Konstitucijai ir įstatymams (43 str.), ir kt.

Iš Europos Sąjungos teisės aktų norėtume paminėti *Europos Tarybos konvenciją dėl terorizmo prevencijos*, priimtą 2005 m. gegužės 16 d. [3]. Joje teroristiniu nusikaltimu pripažįstamas kiekvienas nusikaltimas, kuris priskirtinas vienai iš dešimties konvencijoje nurodytų tarptautinių sutarčių kompetencijos sričių ir atitinka kurį nors jose taikomą apibrėžimą. Konvencijos nuostatos įpareigoja šalis kriminalizuoti tam tikras veikas, susijusias su terorizmu, numato būtinas priemones, kurių turi imtis šalys ir pan.

Lietuvos valstybė, esanti Europos Sąjungos, Jungtinių Tautų ir NATO (*North Atlantic Treaty Organization*) narė bei įgyvendinanti bendrus tarptautinius standartus, įstatymais yra ratifikavusi visas pagrindines konvencijas dėl kovos su terorizmu. Paminėtinos šios pagrindinės:

- 1973 m. gruodžio 14 d. *Konvencija dėl nusikaltimų, padarytų tarptautiniu mastu saugomiems asmenims, įskaitant diplomatus, prevencijos ir baudimo už juos* [13], ratifikuota su išlyga Lietuvos Respublikos Seimo (toliau – Seimas) 2002 m. rugsėjo 19 d. [36]. Minėta konvencija numato baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamojo persekiojimo priemones už nusikalstamas veikas prieš tarptautiniu mastu saugomus asmenis, įskaitant diplomatus, t.y. už jų nužudymą, pagrobimą, užpuolimą arba kitokį pasikėsinimą į jų laisvę, taip pat už smurtinį tarnybinių patalpų, privataus būsto arba transporto priemonės užpuolimą, keliantį grėsmę asmeniui arba jo laisvei;

- 1977 m. sausio 27 d. *Europos konvencija dėl kovos su terorizmu* [12], ratifikuota Seimo 1997 m. sausio 14 d. [55] ir 2003 m. gegužės 15 d. *Protokolas, iš dalies keičiantis Europos konvenciją dėl kovos su terorizmu* [5], ratifikuotas Seimo 2005 m. birželio 21 d. [25]. Šie dokumentai numato baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamojo persekiojimo priemones už teroristinio pobūdžio nusikaltimus, daugiau dėmesio skiriant ekstradicijai. Konvencijoje teroro

aktas suprantamas kaip nusikalstama veika, kurio objektas – neteisėti veiksmai, nukreipti į valstybės politinius interesus;

- 1979 m. gruodžio 17 d. *Tarptautinė konvencija dėl kovos su įkaitų ėmimu* [11], ratifikuota Seimo 2000 m. lapkričio 21 d. [45]. Konvencija numato baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamojo persekiojimo priemones už įkaitų ėmimo nusikaltimą, t.y. jų pagrobimą arba sulaikymą ir grasinimą juos nužudyti, sužaloti arba toliau laikyti, siekiant priversti trečiąją šalį, o būtent: valstybę, tarptautinę tarpvyriausybinę organizaciją, kokį nors fizinį arba juridinį asmenį arba asmenų grupę įvykdyti arba susilaikyti nuo bet kokio akto įvykdymo, kaip tiesioginės ar netiesioginės įkaito išlaisvinimo sąlygos;

- 1988 m. kovo 10 d. *Tarptautinė konvencija dėl kovos su neteisėtais veiksmais prieš saugią jūrų laivybą* [9] ir *Protokolas dėl kovos su neteisėtais veiksmais prieš stacionarių platformų kontinentiniame šelfe saugą* [10], ratifikuoti Seimo 2002 m. lapkričio 5 d. [34]. Konvencija ir jos Protokolas numato baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamojo persekiojimo priemones asmenims, jeigu jie neteisėtai ir tyčia jėga užgrobia arba kontroliuoja laivą, arba grasina tai padaryti, arba kitaip baugina, arba pavartoja smurtą laive esančio asmens atžvilgiu, sunaikina arba sugadina laivą arba jo krovinį, bet koku būdu įmontuoja arba atlieka veiksmus, padedančius įmontuoti laive prietaisą arba medžiagą, galinčius sunaikinti šį laivą, arba sugadinti jį arba jame esantį krovinį, sunaikina, arba labai sugadina jūrų laivybos įrenginius, jeigu tokie veiksmai gali sukelti pavojų to laivo saugiai laivybai.

- 1997 m. gruodžio 15 d. *Tarptautinė konvencija dėl kovos su teroristų vykdomais sprogdinimais* [6], ratifikuota Seimo 2003 m. gruodžio 9 d. [29]. Konvencija numato baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamojo persekiojimo priemones už tokias veikas, t.y. jei asmuo neteisėtai ir sąmoningai pristato sprogmenį arba kitą mirtiną įtaisą į viešą vietą, valstybinį arba vyriausybinių objektą, viešojo transporto sistemą, jį padeda, nustato sprogmens mechanizmą arba susprogdina siekiant mirties arba sunkaus kūno sužalojimo, arba siekiant didelio masto tokios vietos, objekto ar sistemos sugriovimo, jeigu tokio sugriovimo padarinys yra arba gali būti dideli ekonominiai nuostoliai, taip pat jei kėsinaisi padaryti šias veikas, bendrininkauja, vadovauja, organizuoja ir pan.

- 1999 m. gruodžio 9 d. *Tarptautinė konvencija dėl kovos su terorizmo finansavimu* [7], ratifikuota su išlyga Seimo 2002 m. gruodžio 3 d. [33]. Konvencija numato baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamojo persekiojimo priemones už nusikalstamas veikas, susijusias su lėšų naudojimu terorizmui remti. Mūsų manymu, ši Konvencija yra ypatingai svarbi kovoje su terorizmu, kadangi pastaruoju metu tarptautinė bendruomenė skiria ypatingą dėmesį terorizmo finansavimo problemai. Specialistai pastebi, kad šiuolaikiniam terorizmui būdinga stipri finansinė bazė, po visą pasaulį išsiplėtoję ryšiai. Pvz., dar prieš kelerius metus buvo įspėjama,

kad Osama bin Ladenas (*Osama bin Laden*) turi geresnę ryšių technologiją nei JAV [98]. Pabrėžiama, kad demokratinės valstybės „turi galvoti apie tai, kokią politiką jos turi vykdyti savo kapitalo atžvilgiu. Šis kapitalas jei ir nėra tiesioginis šešėlinės ekonomikos dalyvis, tai dažniausiai suteikia mechanizmus terorizmo finansavimui“ [146];

Svarbų vaidmenį terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje atlieka Seimo ratifikuoti dvišaliai susitarimai ir sutartys su kitomis valstybėmis dėl bendradarbiavimo kovojant su terorizmu ir kitais sunkiais nusikaltimais. Vyriausybė tokius susitarimus ir sutartis yra pasirašiusi su šių valstybių vyriausybėmis: Vengrijos [17, 35], Turkijos [15, 26], Lenkijos [21, 44], Kazachstano [22, 43], Vokietijos [19, 40], Uzbekistano [18, 37], Švedijos [20]. Be to, 2003 m. spalio 30 d. Lietuvos valstybė pasirašė bendradarbiavimo susitarimą su Europolu [16, 30]⁶.

Minėtuose susitarimuose yra numatomos priemonės, kurių turi imtis Šalys užkertant kelią sunkiems nusikaltimams, tame tarpe ir teroro aktams, prieš kitos valstybės visuomenės saugumą ir jos piliečius, reglamentuojamas informacijos keitimosi pobūdis, nurodomi Šalių bendradarbiavimo subjektai ir kiti reikšmingi dalykai, turintys įtakos efektyviam šių nusikaltimų užkardymui.

Lietuvos valstybė, įgyvendindama tarptautinėse ir Europos konvencijose numatytus įsipareigojimus terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje, yra priėmusi daugybę nacionalinių teisės aktų.

1996 m. gruodžio 19 d. buvo priimtas *Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas* [56]. Minėtas įstatymas buvo priimtas tuomet, kai terorizmo grėsmė Lietuvoje buvo pakankamai nedidelė. Per pastarąjį dešimtmetį padėtis šioje srityje stipriai pasikeitė. Tačiau, mūsų manymu, įstatymų leidėjas į tai nepakankamai operatyviai reaguoja. Minėtame įstatyme nepakankamai išryškinta terorizmo grėsmė, žodis *terorizmas* jame pavartotas vos keletą kartų. Nepaisant to, paminėtinos kelios įstatymo nuostatos terorizmo prevencijos ir kontrolės klausimais. Viena jų nustato, kad vienas iš pagrindinių ilgalaikių Lietuvos užsienio politikos uždavinių yra aktyviai prisidėti prie tarptautinės bendrijos pastangų užkirsti kelią terorizmui. Kita svarbi nuostata įpareigoja Vyriausybę rengti kovos prieš terorizmą programą, kaip vieną iš svarbiausių ilgalaikių valstybinių nacionalinio saugumo stiprinimo priemonių. Trečia nuostata reglamentuoja, kad kovą su terorizmu koordinuoja VSD.

1997 m. birželio 19 d. buvo priimtas *Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymas* [53]. Įstatyme yra apibrėžtos *pinigų plovimo, pinigų plovimo prevencijos, terorizmo finansavimo* ir kitos sąvokos, apibrėžta už pinigų plovimą atsakingų institucijų kompetencija, numatomos pinigų plovimo prevencijos priemonės. Kita vertus, reikia sutikti su specialistais, kurie išvelgia ir kai kurių šio įstatymo trūkumų, pvz., aktualiausia lieka praktinio

⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra pasirašiusi tokią sutartį ir su Baltarusijos Respublikos Vyriausybe, tačiau darbo rašymo metu Lietuvos Respublikos Seimas jos dar nebuvo ratifikavęs [62].

bendradarbiavimo ir prevencinių veiksmų koordinavimo tarp institucijų, veikiančių šioje srityje, problema [104. P.30].

Svarbi tarptautinio terorizmo prevencijos sritis yra kova su nelegalia migracija ir legalios migracijos kontrolė. Lietuvos valstybė šioje srityje padarė nemažai pokyčių ir 2004 m. balandžio 29 d. priėmė naują *Lietuvos Respublikos įstatymą dėl užsieniečių teisinės padėties* [27], į kurią įtraukė nuostatas, sudarančias galimybę vykdyti efektyvią terorizmo prevenciją nelegalios migracijos kontrolės ir prieglobsčio suteikimo srityse. Įstatymas sugriežtino užsieniečių (t.y. ne ES piliečių) atvykimo į Lietuvos Respubliką, buvimo ir gyvenimo joje, taip pat prieglobsčio suteikimo ir pabėgėlio statuso suteikimo tvarką.

Išskirtinį dėmesį atkreipsime į 2000 m. rugsėjo 26 d. naujai priimtą LR BK [48], kuris numatė baudžiamosios atsakomybės priemones už teroro aktą (250 str.), orlaivio, laivo arba stacionarios platformos kontinentiniame šelfe užgrobimą (251 str.), terorizmo kurstymą (251¹ str.), žmogaus pagrobimą įkaitu (252 str.). Vadovaujantis LR BK 11 str. 6 punktu, teroro akto įvykdymas pripažįstamas labai sunkiu nusikaltimu.

Mūsų manymu, teigiamą poveikį terorizmo prevencijai gali padaryti LR BK papildymas 39¹ str. [31], pagal kurią asmuo, įtariamą dalyvavęs organizuotai grupei ar nusikalstamam susivienijimui (tame tarpe ir teroristinei grupei) darant nusikalstamas veikas arba priklausęs nusikalstamam susivienijimui, gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu jis prisipažino dalyvavęs darant tokią nusikalstamą veiką ar priklausęs nusikalstamam susivienijimui ir aktyviai padėjo atskleisti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo narių padarytas nusikalstamas veikas.

Galima pastebėti ir kai kurių LR BK trūkumų, pvz., neišsamus nusikalstamų veikų, susijusių su terorizmu, sąrašas (t.y. įtraukti ne visi nusikaltimai, išvardinti *1977 m. sausio 27 d. Europos konvencijoje dėl kovos su terorizmu*), teroristų grupės sąvokos neįtraukimas į LR BK (pagal LR BK 25 str. 4 d. teroristinė grupė yra prilyginama nusikalstamam susivienijimui), ne visų galimų teroro akto formų įtraukimas į LR BK 250 str. [104. P.31-32]. Atsižvelgiant į Europos Tarybos konvenciją dėl terorizmo prevencijos [3], ateityje reikės tobulinti LR BK ir kriminalizuoti teroristų verbavimą bei jų rengimą.

Tarp kitų svarbių įstatymų, liečiančių terorizmo prevencijos ir kontrolės klausimus, galima paminėti *Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymą* [52], *Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymą* [38] ir *Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymą* [49].

Įgyvendinant Lietuvos Respublikos įstatymus, reglamentuojančius kovą su terorizmu, Lietuvos kompetentingos institucijos priėmė daug poįstatyminio pobūdžio teisės aktų. Paminėtini šie pagrindiniai:

- 2002 m. gegužės 28 d. Seimas patvirtino *Nacionalinio saugumo strategiją* [61]. Ji nustato pagrindinius nacionalinio saugumo politikos tikslus ir uždavinius, apibrėžia rizikos veiksnius, pavojus ir grėsmes nacionaliniam saugumui, numato pagrindinius nacionalinio saugumo strategijos įgyvendinimo būdus ir priemones, tarp kurių svarbią vietą užima kova su terorizmu.

- 2003 m. kovo 20 d. Seimas patvirtino *Nacionalinę nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programą* [60]. Programoje įvertinama nusikaltimų prevencijos ir kontrolės būklė Lietuvoje, nustatoma valstybės politika šioje srityje, apibrėžiama nusikaltimų prevencijos ir kontrolės subjektų sistema bei išskiriamos prioritetingos nusikaltimų prevencijos ir kontrolės kryptys, tarp kurių yra svarbios ir terorizmo prevencijai ir kontrolei, pvz., organizuoto nusikalstamumo (kuris yra glaudžiai susijęs su terorizmu), nelegalios migracijos, nelegalios prekybos ginklais ir kt. prevencija ir kontrolė. Nepaisant teigiamų šios programos nuostatų, galima išvelgti ir jos trūkumų. Pvz., terorizmo prevencija ir kontrolė turėtų būti įtraukta į prioritetingas nusikaltimų prevencijos ir kontrolės kryptis. Tuo tarpu minėtoje programoje teroristiniai aktai apibrėžiami tik kaip viena iš organizuoto nusikalstamumo pasireiškimo formų;

- 2002 m. vasario 15 d. Vyriausybė nutarimu Nr.255 buvo sudaryta Tarpžinybinė koordinacinė komisija prieš terorizmą, į kurią buvo įtraukti įvairių institucijų pareigūnai, o taip pat buvo patvirtinti šios komisijos nuostatai, kuriuose yra apibrėžti komisijos uždaviniai, funkcijos, teisės bei darbo organizavimas [71]. Komisijai vadovauja VSD generalinis direktorius;

- 2003 m. birželio 26 d. Vyriausybė nutarimu Nr.850 patvirtino *Teroro aktų sukeltamų krizinių situacijų padarinių likvidavimo programą* [70], kurioje numatomos organizacinės, administracinės, civilinės saugos ir kitos teroro aktų sukeltamų krizinių situacijų padarinių likvidavimo priemonės;

- 2005 metais Vyriausybė patvirtino naują *Programą prieš terorizmą*. Programoje numatytos priemonės, kurios parengtos atsižvelgiant į aktualiausias Europos Sąjungos rekomendacijas, bus įgyvendintos iki 2007-ųjų metų, konkrečios tarpžinybinės bei tarpinstitucinės priemonės, padėsiančios užtikrinti saugumą įvairiose valstybės gyvenimo stabilumą užtikrinančiose srityse [132]. Kaip vienas iš programos trūkumų įvardijamas jos įslaptinimas. Manoma, kad tokia programa turi būti vieša, kadangi ją gali sudaryti tik organizacinio pobūdžio priemonės bei šioms priemonėms skiriamas finansavimas. Programoje neturi būti aptarinėjami konkretūs tyrimai, negali būti minimi kokie nors asmenys, detalūs duomenys apie slaptąsias tarnybas ar pan. Todėl šių priemonių paviškinimas negali pakenkti valstybės interesams ar sukelti pavojaus žmogaus gyvybei ar sveikatai [97. P. 137].

Teigiamą poveikį terorizmo prevencijai gali turėti Vyriausybės 2006 m. vasario 9 d. nutarimas Nr. 137 „*Dėl priemonių įgyvendinant Lietuvos Respublikos tarptautines sankcijas, numatytas 2001 m. gruodžio 27 d. Europos Sąjungos Tarybos bendrojoje pozicijoje 2001/930/BUSP dėl kovos su terorizmu*“ [64]. Minėtu nutarimu yra patvirtintas su teroro aktais susijusių asmenų, jų grupių ir organizacijų sąrašas, apribota sąrašė įrašytų fizinių ir juridinių asmenų teisė valdyti, naudoti finansų įstaigose jų turimas pinigines lėšas ir kitą turtą ir jais disponuoti, uždrausta finansų įstaigoms, draudimo įmonėms ir užsienio valstybių draudimo įmonių filialams atlikti bet kokius mokėjimus į jų sąskaitas bei teikti jiems bet kokias finansines paslaugas.

Tarp kitų teisės aktų, reikšmingų terorizmo prevencijai ir kontrolei, galima paminėti Vyriausybės 2004 m. lapkričio 15 d. nutarimu Nr. 1441 patvirtintas *Įtartinų operacijų su pinigais sustabdymo ir informacijos pateikimo Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai prie vidaus reikalų ministerijos taisyklės* [68], Vyriausybės 2005 m. balandžio 20 d. nutarimu Nr. 436 patvirtintą *Užsieniečių, kuriems draudžiama atvykti į Lietuvos Respubliką, sąrašo sudarymo ir tvarkymo taisyklės* [66] bei Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 2 d. įsakymu Nr. 1V-250 patvirtintą *Viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategiją* [74].

Kaip žinome, kai kuriose šalyse, pavyzdžiui JAV, Didžiojoje Britanijoje, Graikijoje, Italijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Rusijoje ir kt., yra priimti atskiri antiteroristiniai įstatymai. Šiuo metu svarstoma, ar nebūtų tikslinga parengti analogišką įstatymą ir mūsų šalyje [109].

Apibendrinant galima teigti, kad atsižvelgiant į besikeičiančias terorizmo grėsmes ir naujai priimtus tarptautinius teisės aktus, turės būti tobulinami ir nacionaliniai teisės aktai, siejami su terorizmo kontrole ir prevencija – kriminalizuojamos kai kurios veikos, išryškinama terorizmo grėsmė ir pavojai. Be abejo, derinant nacionalinę teisę su tarptautiniais teisės aktais, turi būti atsižvelgiama į padėtį valstybės viduje, esamas įstatymų taikymo ir kūrimo tradicijas, teismų praktiką, teorinius modelius bei rekomendacijas.

2. TERORIZMO PREVENCIJOS IR KONTROLĖS SUBJEKTAI

Bet kuri veikla numato vykdytoją – subjektą. Priklausomai nuo veiklos pobūdžio atsiranda subjektas (subjektai), turintis savo „elgesio taisyklės“. Jeigu tai yra valdymas valstybiniame lygmenyje, subjektas būtinai veikia valstybės vardu. Tokiu pat būdu atsiranda ir valdingo poveikio į terorizmą subjektai, kurie sudaro tam tikrą visumą ir todėl turi atitinkamą statusą. Paprastai šiuo atveju literatūroje kalbama apie subjektų sistemą, t.y. institucijų visumą, kurių kiekviena turi savo specifinius ypatumus ir atlieka tam tikras funkcijas kovos su terorizmu srityje [87. P.112].

Terorizmo prevencija ir kontrolė yra kompleksinio pobūdžio veikla, kuri apima teisinius, psichologinius, socialinius, ekonominius, politinius, karinius ir daugelį kitų klausimų. Sėkmingoje kovoje su terorizmu būtina naudoti visumą organizacinių, teisinių, auklėjamųjų ir specialiųjų priemonių.

Organizacinės priemonės apima valstybės politikos sukūrimą ir realizavimą kovos su terorizmu srityje. Tam atliekami sociologiniai tyrimai, organizuojamos mokslinės konferencijos ir seminarai, kuriuose dalyvauja teisėsaugos institucijų pareigūnai, politologai ir kiti specialistai. Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas specialistų, tiesiogiai vykdančių terorizmo kontrolę ir prevenciją, rengimui.

Teisinio pobūdžio priemonės apima platų veiklos diapazoną, tame tarpe ir baudžiamosios, baudžiamojo proceso, administracinės ir kt. įstatyminės bazės tobulinimą. Čia pagrindinis vaidmuo atitenka Seimui.

Auklėjamosiomis priemonėmis siekiama dvejopų tikslų: pirma, sukurti gilų įsitikinimą, kad terorizmo naudojimas yra nepriimtinas sprendžiant bet kokio pobūdžio konfliktus; antra – pasmerkti teroristus. Tam būtina pritraukti masinių informacijos priemonių darbuotojus, publicistus, rašytojus ir pan.

Specialiąsias priemones realizuoja teisėsaugos institucijos ir specialiosios tarnybos. Jomis siekiama užkardyti ir išaiškinti teroro aktus bei juos rengiančius ir vykdančius asmenis ir organizacijas.

Taigi, šioje darbo dalyje, analizuodami Lietuvos Respublikos teisės aktus bei susiformavusią praktiką, pateiksime pagrindinių institucijų, dalyvaujančių terorizmo prevencijoje ir kontrolėje, klasifikaciją, atskleisime jų vaidmenį kovoje su šiuo pavojingu reiškiniu, o taip pat analizuosime problemas, su kuriomis susiduria šių institucijų pareigūnai vykdant terorizmo prevenciją ir kontrolę. Pagrindinį dėmesį skirsime tiesiogiai terorizmo prevencijoje ir kovoje su juo dalyvaujančioms teisėsaugos institucijoms – Policijos departamentui prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau - policija), VSD, Valstybės sienos apsaugos

tarnybai prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – VSAT), Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybai prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – FNTT) bei besikuriančiai Viešojo saugumo tarnybai. Dėl ribotos darbo apimties nenagrinėsime Vadovybės apsaugos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – VAD), Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos (toliau – Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas) bei kai kurių kitų pagrindinių institucijų vaidmens kovoje su terorizmu.

2.1. TERORIZMO PREVENCIJOS IR KONTROLĖS SUBJEKTŲ SISTEMA

Nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme [56] apibrėžiama, kad Lietuvos nacionalinį saugumą užtikrina Lietuvos Respublikos piliečiai, jų bendrijos ir organizacijos, Respublikos Prezidentas, Seimas, Vyriausybė, kariuomenė, policija, VSD, kitos šiam tikslui valstybės įsteigtos institucijos.

Šių subjektų veikla skiriasi savo pobūdžiu, forma ir metodais. Tačiau jie sudaro tam tikrą sistemą – nacionalinį saugumą užtikrinančių subjektų sistemą. Detalios analizės metu subjektai gali būti skirstomi į grupes, o klasifikacijos kriterijai priklauso nuo tyrimo tikslo. Literatūroje dažniausiai klasifikuojama pagal šiuos požymius:

- institucijos ir įstaigos, kurios vadovauja, nukreipia ir koordinuoja kovą su nusikalstomumu;
- institucijos ir įstaigos, tiesiogiai vykdančios šią veiklą, atliekančios konkrečias priemones;
- subjektai, skiriantys vienas nuo kito priklausomai nuo atliekamo darbo dydžio, pobūdžio ir t.t. [87. P.112-113].

Pagal tokį principą klasifikuojami subjektai Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Štai, *Lietuvos nacionalinio saugumo pagrindų* [56] 12 skyriuje nacionalinį saugumą užtikrinančios institucijos skirstomos į dvi dalis:

1. Vadovaujančios institucijos, prie kurių priskiriamos aukščiausios valstybės institucijos, vadovaujančios nacionalinio saugumo užtikrinimui – Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė.

2. Vykdomosios ir kitos institucijos, prie kurių be kitų, priskiriamos: Valstybės gynimo taryba, Vidaus reikalų ministerija (toliau – VRM), policija, VSAT ir kitos VRM valdymo sričiai priklausančios viešąjį saugumą užtikrinančios įstaigos, VSD bei kitos ministerijos ir valstybės bei savivaldybių institucijos pagal savo kompetenciją.

Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje [60] nusikaltimų prevencijos ir kontrolės subjektai pagal galių pobūdį ir funkcijų ypatumus skirstomi į tris grupes:

1. Valdymo subjektai – valdymo galias turinčios valstybės institucijos, kurios valdo nusikaltimų prevencijos ir kontrolės sistemą, pagal kompetenciją leidžiamais teisės aktais teikdamos nurodymus kitiems nusikaltimų prevencijos ir kontrolės subjektams. Savo ruožtu, valdymo subjektai yra trijų lygių: *nacionalinio lygio* (Respublikos Prezidentas, Seimas ir Vyriausybė), *regioninio lygio* (apskričių viršininkai) ir *savivaldybių lygio* (savivaldybių institucijos).

2. Subjektai, tiesiogiai dalyvaujantys nusikaltimų prevencijoje ir kontrolėje – teisėsaugos ir teisingumo institucijos, o taip pat gali būti Nusikaltimų prevencijos Lietuvoje centras, Teisės institutas, Šaulių sąjunga ir policijos rėmėjų organizacijos bei kito įstaigos.

3. Kiti subjektai, dalyvaujantys nusikaltimų prevencijoje ir kontrolėje – įvairios ministerijos arba jų valstybinio valdymo srityse veikiančios apskričių ir savivaldybių įstaigos, kitos institucijos ir organizacijos, visuomenė bei nevyriausybinės organizacijos.

Tokiu būdu manytume, kad Lietuvoje terorizmo prevencijos ir kontrolės subjektų sistemą turėtų sudaryti:

1. Valdymo subjektai (Respublikos Prezidentas, Seimas ir Vyriausybė).

2. Subjektai, tiesiogiai dalyvaujantys terorizmo prevencijoje ir kontrolėje (teisėsaugos ir teisingumo institucijos, mokslinių tyrimų ir kitos įstaigos).

3. Kiti subjektai, dalyvaujantys terorizmo prevencijoje ir kontrolėje (įvairios ministerijos arba jų valstybinio valdymo srityse veikiančios apskričių ir savivaldybių įstaigos, kitos institucijos ir organizacijos, visuomenė bei nevyriausybinės organizacijos).

Pagrindinį dėmesį norėtume skirti pirmajai ir antrajai subjektų grupėms, kurių veikla pasireiškia trijuose lygmenyse:

1. Valstybės lygmuo;

2. Vyriausybės lygmuo;

3. Teisėsaugos lygmuo [104. P.36].

Valstybės lygmenį sudaro aukščiausių šalies valdžios institucijų įkurtos įstaigos, kurios dalyvauja terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje. Šiuo lygmeniu veikia du subjektai:

1. *Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas* (toliau – Komitetas). Vadovaujantis *Seimo statuto* [58] 63 str., Komitetas, be kitų klausimų, svarsto ir rengia įstatymų bei kitų teisės aktų projektus valstybės saugumo (įskaitant ir terorizmą) ir valstybės sienų apsaugos klausimais, koordinuoja suinteresuotų valstybės institucijų darbą rengiant įstatymų bei kitų teisės aktų projektus srityse, susijusiose su Nacionalinio saugumo įstatymo įgyvendinimu,

atlieka valstybės saugumo ir valstybės sienų apsaugos parlamentinę kontrolę bei teikia pasiūlymus ir rekomendacijas dėl jų veiklos pagerinimo.

Komiteto veikla terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje yra akivaizdi. Pavyzdžiui, Komitetas, susipažinęs su 2002 m. sausio 22 d. *Lietuvos Respublikos programos prieš terorizmą įgyvendinimu*, 2004 m. kovo 31 d. priėmė sprendimą Nr. 1 „*Dėl programos prieš terorizmą įgyvendinimo*“, kuriame buvo pabrėžti kai kurie trūkumai vykdant terorizmo prevenciją. Pažymima, kad terorizmo prevencijos srityje turėtų būti didinamas policijos vaidmuo, taip pat gerinamas teisėsaugos institucijų ir žvalgybos tarnybų keitimasis informacija [104. P.37]. Taip pat Komitetas, apsvaustęs *Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos vykdymo 2005 metais ataskaitą*, 2006 m. balandžio 19 d. priėmė sprendimą Nr. 10-3 [82], kuriame taip pat buvo konstatuoti kai kurie programos vykdymo trūkumai, galintys turėti įtakos ir terorizmo kontrolei ir prevencijai.

2. *Valstybės gynimo taryba*, kurios veiklą reglamentuoja *Lietuvos Respublikos valstybės gynimo tarybos įstatymas* [54]. Valstybės gynimo taryba svarsto ir koordinuoja svarbiausius valstybės gynybos reikalus, įskaitant valstybės institucijų veiklą svarbiausiais valstybės saugumo užtikrinimo ir gynimo klausimais. Ją sudaro aukščiausi valstybės valdžios pareigūnai - Respublikos Prezidentas – kaip vyriausiasis valstybės ginkluotųjų pajėgų vadas, Ministras Pirmininkas ir Seimo Pirmininkas, o taip pat krašto apsaugos ministras ir kariuomenės vadas.

Valstybės gynimo tarybai vadovauja Respublikos Prezidentas. Jos kompetencijai priskirta svarstyti užsienio ir vidaus politikos nuostatas, garantuojančias Lietuvos Respublikos nacionalinį saugumą bei teritorijos vientisumą, svarstyti pagrindinius Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo politikos ir gynybos principus bei kryptis ir koordinuoti valstybės valdymo institucijų, susijusių su nacionalinio saugumo užtikrinimu, veiklą. Pavyzdžiui, Valstybės gynimo taryba rengia kovos su terorizmu programas, koordinuoja jų vykdymą ir pan.

Vyriausybės lygmenį sudaro pati Vyriausybė ir jos sudarytos specialiosios komisijos ir kitos valstybinio valdymo institucijos bei įstaigos, kurios tiesiogiai arba netiesiogiai prisideda prie terorizmo prevencijos ir kontrolės įgyvendinimo.

Vyriausybės įgaliojimai kovos su terorizmu srityje išvardinti *Vyriausybės įstatyme* [57], kur nurodoma, jog Vyriausybė saugo konstitucinę santvarką ir garantuoja valstybės saugumą ir viešąją tvarką, vykdo įstatymus ir Seimo nutarimus dėl įstatymų bei ilgalaikių valstybinių programų įgyvendinimo (taigi ir dėl programos prieš terorizmą įgyvendinimo), koordinuoja ministerijų ir Vyriausybės įstaigų veiklą bei sudaro komisijas bei komitetus.

Taip, siekdama užtikrinti tinkamą valstybės ir kitų institucijų veiklos kovojant su terorizmu koordinavimą ir būtinų šios kovos priemonių įgyvendinimą, Vyriausybė 2002 m. vasario 15 d. nutarimu Nr. 255 sudarė *Tarpžinybinę koordinacinę komisiją prieš terorizmą* bei

patvirtino jos nuostatus [71]. Pagrindinis šios komisijos uždavinys – svarstyti strateginius ir prireikus neatidėliotinus kovos su terorizmu ir jos prevencijos klausimus, koordinuoti ir kontroliuoti Lietuvos Respublikos programos prieš terorizmą įgyvendinimą. Komisijai vadovauja VSD generalinis direktorius. Kiti komisijos nariai – tai valstybinio valdymo institucijų atstovai, kurie pagal savo kompetenciją dalyvauja terorizmo prevencijoje ir kontrolėje, t.y. VRM, Krašto apsaugos ministerijos (toliau – KAM), Susisiekimo ministerijos, Ūkio ministerijos, Aplinkos ministerijos, Finansų ministerijos, Užsienio reikalų ministerijos (toliau – URM), Sveikatos apsaugos ministerijos, Generalinės prokuratūros. Atsižvelgiant į specialistų apgailestavimą, kad komisijos sudėtyje pasigendama Teisingumo ministerijos ir Policijos departamento atstovų [104. P.37], į ją buvo įtraukti minėtų institucijų bei Antrojo operatyvinių tarnybų departamento atstovai [69].

Kaip matome, komisijos sudėtyje nėra kai kurių pagrindinių teisėsaugos institucijų atstovų – VSAT, FNTT, VAD ir Specialiųjų tyrimų tarnybos. Manytume, kad net ir neįtraukus minėtų institucijų atstovų į komisijos sudėtį, jie turėtų aktyviai dalyvauti komisijos darbe⁷.

Reikia pažymėti, kad Vyriausybė sprendžia įvairiausių klausimus, susijusius su terorizmo prevencija ir kontrole. Pavyzdžiui, *Nacionalinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programa* [60] įpareigoja Vyriausybę rengti ir tvirtinti *Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos įgyvendinimo priemonių planą*. Vyriausybė 2005 m. sausio 12 d. nutarimu Nr. 12 patvirtino *Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2005-2006 metų įgyvendinimo priemonių planą* [67]. Vienas iš plano trūkumų, mūsų manymu, yra tas, kad jame nėra numatytos konkrečios antiteroristinės priemonės, o žodžiai *terorizmas* ar *teroro aktas* visai neminimi. Tačiau plane numatytos kai kurios priemonės organizuoto nusikalstamumo, nelegalios migracijos, nelegalios prekybos ginklais bei ekonominių ir finansinių nusikaltimų prevencijos ir kontrolės srityse, kurios gali turėti įtakos ir terorizmo prevencijai.

Taip pat, Vyriausybė 2003 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. 850 patvirtino *Teroro aktų sukeltamų krizinių situacijų padarinių likvidavimo programą* [70]. Programos tikslai – pasirengti tinkamai reaguoti ir likviduoti teroro aktų sukeltamų krizinių situacijų padarinių, kuo geriau apsaugoti gyventojus ir aplinką nuo galimų neigiamų padarinių bei įvykdyti Lietuvos įsipareigojimus pagal tarptautines konvencijas bei kitus tarptautinius įsipareigojimus.

Pagrindinį dėmesį norėtume atkreipti į trečią – **teisėsaugos lygmenį**, kurį sudaro valstybės teisėsaugos institucijos, dalyvaujančios terorizmo prevencijoje ir kovoje su terorizmu. Šiame lygmenyje norėtume išskirti šias institucijas: VSD, policiją, FNTT, VSAT ir Viešojo saugumo tarnybą.

⁷ Vadovaujantis Tarpžinybinės koordinacinės komisijos prieš terorizmą nuostatų 5.4 p., komisija turi teisę sudaryti darbo grupes arba kviešti specialistus tam tikriems klausimams spręsti ir rekomendacijoms rengti [71].

2.2. POLICIJOS KOMPETENCIJA TERORIZMO PREVENCIJOS IR KONTROLĖS SRITYJE

Pagrindiniuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose policijos teisinį statusą, terorizmo prevencija ir kontrolė nepriskiriama prie jos uždavinių ir funkcijų. Nepaisant to, policija atlieka svarbu vaidmenį terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje. Tai išplaukia iš šios institucijos funkcijų ir kompetencijos turinio ypatumų.

Pirmiausia, tai susiję su tuo, kad pirminius duomenis apie nusikalstamas veikas (taip pat ir teroristinio pobūdžio), kaip taisyklė, gauna policijos įstaigos. Autorius apklausė 120 Lietuvos gyventojus prašydamas nurodyti, kam praneštų apie rengiamą, daromą ar jau įvykdytą teroro aktą, jeigu gautų tokių duomenų (žr. priedą Nr. 2). 93 % respondentų atsakė, kad praneštų policijai ir tik 7 % - VSD. Nė vienas neatsakė, kad praneš kitai institucijai (žr. priedą Nr. 1 ir grafiką Nr. 1). Pažymėtina, kad iš atsakiusių, kad praneš VSD, nė vienas nežinojo šios institucijos telefono numerio. Tuo tarpu iš atsakiusių, kad praneš policijai, 100 % žinojo šios institucijos telefono numerį (žr. priedą Nr. 1 ir grafiką Nr. 2).

Šį faktą taip pat patvirtina 2006 metų lapkričio mėnesio įvykiai, kuomet Biržų rajone buvo aptikti sprogmenys, pritvirtinti prie elektros linijos stulpų [131]. Būtent policijos įstaiga pirmoji gavo informaciją apie šį įvykį bei reagavo į jį.

Tokiu būdu, pati policijos struktūra, jungianti įvairias tarnybas, turi galimybę užtikrinti sėkmingą nusikalstamumo (taigi ir terorizmo) prevenciją ir kontrolę.

Mūsų manymu, galima išskirti šias policijos veiklos kryptis terorizmo kontrolės ir prevencijos srityje:

1. *Viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimas* – tai policijos uždavinys, įtvirtintas *Policijos veiklos įstatyme* [47]. Ši policijos veiklos sritis terorizmo prevencijai ir kontrolei reikšminga tuo, kad policija užtikrina viešąją tvarką žmonių susibūrimo vietose bei prie kitų objektų – oro uostų, stočių ir pan. Tai yra padidintos rizikos objektai terorizmo atžvilgiu. Čia reikia prisiminti 2004 m. kovo 12 d. įvykius Madride ir jo priemiesčiuose, kuomet buvo susprogdinti keturi perpildyti traukiniai bei 2005 m. liepos 7 d. teroristų išpuolius Londone, kuomet per piko valandas buvo susprogdintos šešios metro stotys ir vienas autobusas. Ažiotazas dėl galimų teroro išpuolių per 2006 metų pasaulio ledo ritulio čempionatą taip pat buvo kilęs kaimyninėje Latvijoje. Tuomet Latvijos kriminalistikos ekspertas Andrejus Vilks (*Andrejs Vilks*) pareiškė, kad tarptautiniai saugumo ekspertai turi duomenų apie įtartinus atvykėlius, kurie esą gali būti susiję su tarptautinėmis teroristų organizacijomis. Nors panašių incidentų Lietuvoje iki šiol užfiksuota nebuvo, tačiau po teroristinių išpuolių Londone Lietuvos policijos generalinis

komisaras Vytautas Grigaravičius buvo nurodęs policijos įstaigų vadovams sustiprinti priežiūrą prie tam tikrų objektų bei žmonių susibūrimo vietose [108].

Reikia apgailestauti, kad pati visuomenė saugumo klausimams viešose vietose skiria nepakankamą dėmesį. Po teroro aktų Londone Lietuvoje buvo atliktas tyrimas, siekiant nustatyti, kaip mūsų piliečiai reaguoja į viešojo transporto priemonėse paliktus neaiškius krepšius. Šių tyrimų rezultatai buvo pribloškiantys. Nepaisant to, kad televizija, radijas, laikraščiai tuo metu buvo pilni pasakojimų apie teroro išpuolius, atliktus paliekant metro traukiniuose krepšius su sprogmenimis, Lietuvoje autobusų keleiviai į tokius niekieno daiktus reagavo visiškai ramiai, niekam net į galvą nešovė informuoti apie tokius radinius policiją [117].

Taip pat svarbus policijos vaidmuo užtikrinant viešąją tvarką aukštų užsienio svečių oficialių vizitų bei kitų tarptautinių renginių metu. Taip, 2005 metų balandžio 20-22 dienomis Vilniuje surengto neformalaus NATO valstybių užsienio reikalų ministrų susitikimo renginiuose, Vilniaus miesto vyriausiajame policijos komisariate veikė operatyvinis štabas, kuris koordinavo veiksmus, o NATO valstybių užsienio reikalų ministrų saugumu rūpinosi maždaug tūkstantis įvairių padalinių Lietuvos policijos pareigūnų [128].

2. *Diplomatinių objektų apsauga.* Čia svarbų vaidmenį atlieka Lietuvos viešosios policijos rinktinė "Vytis" (toliau – rinktinė „Vytis“) - specializuota policijos įstaiga, vykdanči užsienio šalių diplomatinių atstovybių ir konsulinių įstaigų Lietuvoje išorinę apsaugą, Lietuvos Respublikos diplomatinių atstovybių ir konsulinių įstaigų užsienyje vidinę apsaugą, URM bei kitų svarbių objektų vidinę ir išorinę apsaugą [79]. Įgyvendindama savo užduotis, rinktinė „Vytis“ užtikrina viešąją tvarką prie užsienio šalių diplomatinių atstovybių ir saugomų objektų, vykdo nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, dalyvauja užkardant ir išaiškinant nusikaltimus, kitus teisėtvarkos pažeidimus, sulaikant asmenis, padariusius šiuos pažeidimus, ir pristato juos į policijos įstaigas, organizuoja ir kontroliuoja viešąją tvarką diplomatinių priėmimų ir kitų renginių metu, kartu su kitomis policijos tarnybomis saugo objektus masinių riaušių, stichinių nelaimių, gaisrų ir kitais ypatingais atvejais bei vykdo kitas funkcijas.

Šiuo metu rinktinė "Vytis" viešąją tvarką užtikrina prie 68 objektų. Iš jų 60 - užsienio šalių diplomatinės atstovybės Lietuvoje. Taip pat rinktinei "Vytis" pavesta vykdyti 8 Lietuvos Respublikos diplomatinių atstovybių, įsikūrusių Rusijoje, Baltarusijoje ir Ukrainoje, vidinę apsaugą [125].

3. *Ginklų ir sprogmenų apyvartos kontrolė.* Teroristinių grupių griaunamoji galia nuolat auga – teroristai įrodė geba puikiai panaudoti modernias technologijas savo tikslams. 2001 m. rugsėjo 11 d. išpuoliai prieš JAV yra pavyzdys, kaip moderni technika – pagrobti ir sprogstamaisiais įtaisais paversti komerciniai orlaiviai – gali būti naudojami terorizmo tikslams. Pasinaudodami interneto galimybėmis, teroristai taip pat sukūrė modernių bei lanksčių

komunikacijos priemonių. Jie įrodė esą pajėgus gaminti sprogstamuosius įrenginius iš pačių įvairiausių daiktų, pradedant mobiliaisiais telefonais ir baigiant durų skambučiais. Be to, jie sugeba paslėpti ypač sudėtingus cheminius sprogmenis paprastuose kasdieniniuose daiktuose [135].

Nepaisant to, neginčijama, kad dauguma teroristinio pobūdžio nusikaltimų iki šiol buvo įvykdomi panaudojant šaunamuosius ginklus ir sprogmenis. *Nacionalinėje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje* [60] teigiama, kad nelegali prekyba ginklais kelia didelį pavojų visuomenei, lemia sunkius nusikaltimus, sudaro prielaidas tolesnei nusikalstamai veikai. Ypač pavojingą nelegalią prekybą ginklais vykdo organizuotos nusikalstamos grupės.

Todėl ypatingai svarbu užtikrinti patikimą ginklų, šaudmenų ir sprogmenų kontrolės mechanizmą, numatytą *Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatyme* [42] ir *Sprogmenų apyvartos kontrolės įstatyme* [32]. Įgyvendindama šių įstatymų nuostatas, policija atlieka šias terorizmo prevencijai svarbias funkcijas:

- vykdo civilinėje apyvartoje esančių ginklų registraciją, šių ginklų bei jų savininkų ir valdytojų apskaitą;
- išduoda leidimus ginklų įsigijimui;
- išduoda licencijas tirų ir šaudyklų eksploatacijai ūkinės komercinės veiklos tikslais bei leidimus jų eksploatacijai nekomerciniais tikslais;
- išduoda licencijas ginklų nuomai ir leidimus ginklų perdirbimui;
- išduoda leidimus, patvirtinančius, kad specialūs sandėliai sprogmenims laikyti ir patalpos sprogmenų gamybai ar prekybai atitinka nustatytus reikalavimus;
- kartu su VSD tikrina, ar nėra aplinkybių, dėl kurių darbuotojas negalėtų dirbti su licencijuojama veikla susijusio darbo, jeigu jis pretenduoja dirbti ūkinę komercinę veiklą, susijusią su sprogmenimis, vykdančioje įmonėje ir kurio darbas tiesiogiai susijęs su šia veikla.

Reikia pažymėti, kad nuo 2006 m. spalio 1 dienos įsigaliojo *Ginklų, šaudmenų ir sprogmenų savanoriško atidavimo ir ginklų bei šaudmenų įteisinimo laikinasis įstatymas*, galiosiantis 6 mėnesius [24]. Vadovaujantis šiuo įstatymu bus vykdomas ginklų, šaudmenų ir sprogmenų priėmimas policijos įstaigose, taip pat ginklų bei šaudmenų įteisinimas. Pagrindinis įstatymo tikslas – sudaryti teises prielaidas išimti iš civilinės apyvartos neteisėtai laikomus šaunamuosius ginklus, šaudmenis ir sprogmenis, netaikant atsakomybės asmenims, kurie įstatymo galiojimo laikotarpiu savanoriškai atiduos šiuos daiktus. Asmuo, kuris įstatymo galiojimo laikotarpiu savanoriškai atiduos ginklus, šaudmenis ar sprogmenis, kuriuos jis neteisėtai įgijo, pagamino, laikė ar nešiojo, bus atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės už šias nusikalstamas veikas. Nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo atleidžiamas nuo momento, kai jo

pranešimas apie neteisėtai įgytus, pagamintus, laikomus ar nešiojamus ginklus, šaudmenis ar sprogmenis užregistruojamas policijos įstaigoje.

Tai ne pirmas Lietuvos Respublikos laikinasis ginklų įteisinimo įstatymas. Tokie įstatymai galiojo 1999 metais [51] ir 2000 metais [50]. Valstybė, priimdama šiuos laikinuosius įstatymus, padarė išimtį dėl baudžiamosios atsakomybės taikymo ir suteikė žmonėms galimybę užregistruoti neteisėtai laikomus ginklus savo vardu. Policijos departamento turima statistika leidžia teigti, kad daug Lietuvos gyventojų pasinaudojo šiomis galimybėmis [129].

Nepaisant teigiamo poveikio terorizmo prevencijai, vis dėl to pažymima, kad pagal teisinės valstybės principą teisinis reguliavimas turi būti aiškus, suprantamas, neprieštaringas, santykinai stabilus, kad asmenys galėtų orientuoti savo elgesį pagal teisės reikalavimus. Tuo tarpu dažnas baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą ginklų, šaudmenų, sprogmenų įgijimą, pagaminimą, laikymą ar nešiojimą kaitaliojimas gali sudaryti neaiškumą Lietuvos gyventojams dėl atsakomybės už šią veiką. Dėl šios priežasties manoma, kad tokios išimtys dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės negali būti taikomos dažnai [129].

Kalbant apie neteisėtą disponavimą šaunamaisiais ginklais, šaudmenimis bei sprogmenimis, reikia prisiminti atvejį, kuomet 2006 m. sausio mėnesį buvo sulaikytas buvęs Seimo narys Algirdas Petrusevičius su dviem bendražygiais, iš kurių per kratas buvo paimta didelis kiekis įvairaus kalibro šaudmenų, apie 2 kilogramus įvairių sprogstamųjų medžiagų, įvairių veikiančių šaunamųjų ginklų ir šaunamųjų ginklų laužo. Minėto asmens pavardė minima ir J. Abromavičiaus nužudymo byloje [113].

4. *Organizuoto nusikalstamumo užkardymas.* Kaip jau buvo minėta, terorizmas yra glaudžiai susijęs su organizuotu nusikalstamumu. *Vyriausybės nacionalinio saugumo būklės ir plėtros 2005 metų ataskaitoje* [63] pažymima, kad organizuotų nusikalstamų struktūrų veikla, susijusi su prekyba žmonėmis, neteisėta narkotikų apyvarta ir nusikaltimais ekonomikai ir finansams - viena iš didžiausių grėsmių nacionaliniam saugumui. Lietuvoje 2005 metais aktyviai veikė organizuotos nusikalstamos struktūros, susijusios su Vakarų Europoje, Pietų Amerikoje, Rusijoje, Baltarusijoje veikiančiomis organizuotomis nusikalstamomis struktūromis. Kai kurie organizuotų nusikalstamų struktūrų veiklos aspektai potencialiai galėtų dominti ir teroristines organizacijas.

Pagrindinis vaidmuo kovoje su organizuotu nusikalstamumu policijos sistemoje atitenka Lietuvos kriminalinės policijos biurui (toliau – LKPB) [76]. Šiuo metu LKPB sudaro biuro viršininkas, Organizacinių reikalų skyrius, Finansų skyrius, Bendrasis skyrius, Organizuoto nusikalstamumo tyrimo vyriausioji valdyba (toliau – ONTVV), Nusikaltimų tyrimo vyriausioji valdyba, Tarptautinių ryšių valdyba bei Informacijos analizės valdyba.

Ypatingą dėmesį norėtume atkreipti į ONTVV. Tai yra vienas iš nedaugelio padalinių policijos sistemoje, kurio darbą reglamentuojančiuose dokumentuose minima kova su terorizmu, o pačios valdybos sudėtyje įkurta Kovos su terorizmu grupė.

ONTVV atlieka šias kovai su terorizmu reikšmingas funkcijas:

- tiria ir užkardo terorizmo atvejus, sprogdinimus bei nusikalstamas veikas, susijusias su neteisėtu šaunamųjų ginklų, sprogmenų, sprogstamųjų medžiagų nešiojimu, laikymu, įgijimu, gaminimu ir realizavimu;

- tiria ir užkardo organizuotų nusikalstamų grupių ir jų narių daromas ir padarytas tarpregioninio ar tarptautinio pobūdžio nusikalstamas veikas;

- tiria ir užkardo labai sunkius ir sunkius nusikaltimus, taip pat nusikalstamas veikas, sukėlusias platų atgarsį šalyje arba susijusias su nusikalstamų susivienijimų ir organizuotų grupių veikla ir nariais;

- tiria ir užkardo nusikalstamas veikas: nelegalią migraciją, prekybą žmonėmis, kontrabandą ir kitas nusikalstamas veikas, jei jos yra susijusios su organizuotų nusikalstamų susivienijimų ar organizuotų grupių veikla;

- tiria ir užkardo nusikalstamas veikas, susijusias su neplatinamų medžiagų, dvigubos paskirties prekių ir jų technologijų, tauriųjų bei retųjų metalų neteisėtu gabenimu, laikymu, panaudojimu, nelegalia prekyba;

- renka, kaupia ir analizuoja duomenis apie organizuotas grupes ir organizuotus nusikalstamus susivienijimus, jų lyderius, narius, ryšius, ekonominį potencialą ir neteisėtai įgytą turtą;

- bendradarbiauja su Lietuvos ir užsienio teisėsaugos ir kitomis institucijomis, tarptautinėmis organizacijomis, teikia joms reikiamą informaciją, ir kt.

5. *Antiteroristinių operacijų vykdymas.* Šioje srityje svarbų vaidmenį atlieka Lietuvos policijos antiteroristinių operacijų rinktinė „Aras“ (toliau – rinktinė „Aras“) [78]. Tai yra savarankiškas, specializuotas policijos padalinys, steigiamas neteritoriniu principu ir vykdamas specialiąją policijos funkciją. Rinktinė „Aras“ terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje atlieka šias funkcijas:

- vykdo specialiąsias antiteroristines, įkaitų išlaisvinimo bei pavojingų nusikaltėlių sulaikymo operacijas, reikalaujančias kryptingai parengtos, ginkluotos, turinčios specialią techniką ir įrangą jėgos panaudojimo;

- ieško ir neutralizuoja savadarbius sprogstamuosius įtaisus bei karinius sprogmenis, naudojamus teroristinėmis tikslais. Pavyzdžiui, būtent rinktinės „Aras“ išminuotojai atliko Biržų rajone užminuotų elektros linijų stulpų išminavimo darbus [131];

- dalyvauja vykdamt operatyvinius veiksmus, sulaikant asmenis, įtariamus padarius ar besirengiančius daryti teroristinio pobūdžio nusikalstamas veikas;

- analizuoja socialinius procesus, turinčius įtakos terorizmo grėsmėms, bendradarbiauja su kitomis šioje srityje kompetentingomis institucijomis;

- dalyvauja rengiant ir įgyvendina antiteroristinių priemonių planus ir programas, kitus terorizmo prevenciją reglamentuojančius teisės aktus. Taip, rinktinė „Aras“ padeda strateginiams objektams paruošti apsaugos planus, moko įvairių įstaigų bei įmonių personalą, kaip užkirsti kelią teroristinei veiklai, padeda pasirengti pirminiam reagavimui [109. P.30];

- pagal kompetenciją dalyvauja antiteroristinių komisijų veikloje.

6. *Tarptautinis bendradarbiavimas kovos su terorizmu srityje.* Nė viena teroristinė grupuotė neveikia tik vienos valstybės mastu. Europolo sprendimu kiekviena Europos valstybė privalo turėti tarnybą, renkančią atitinkamą informaciją ir ją teikiančią Europolui [8]. Lietuvoje šias funkcijas atlieka LKPB Tarptautinių ryšių valdybos Europolo Lietuvos nacionalinis skyrius (toliau - Europolo Lietuvos nacionalinis skyrius) [77]. Vykdamt terorizmo prevencijos ir kontrolės priemones, Europolo Lietuvos nacionalinis skyrius teikia strateginę ir operatyvinę pagalbą [109. P.29].

Strateginės pagalbos teikimas pasireiškia šiose srityse:

- nusikalstamų struktūrų finansavimų šaltinių tyrimas;

- musulmoniškų organizacijų dalyvavimo organizuoto nusikalstamumo struktūrose tyrimas;

- grynųjų pinigų gabenimo tyrimas;

- pajamų, gautų iš nelegalios veiklos, tyrimas;

- naujų terorizmo finansavimo metodų tyrimas.

Operatyvinės pagalbos teikimas pasireiškia šiose srityse:

- žvalgybinės informacijos analizė;

- skirtingų šalių bendrų veiksmų koordinavimas;

- pagalbos teikimas nuo didelio masto teroristinių išpuolių nukentėjusioms šalims;

- grėsmių vertinimas artėjant svarbesniems įvykiams, pvz., tarptautiniams vadovų susitikimams.

Taigi, policijos kompetencija terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje yra labai plati. Manome, kad keičiantis terorizmo grėsmei policijos vaidmuo šioje srityje dar neabejotinai didės, todėl ateityje turės būti tobulinami teisės aktai ir aiškiau apibrėžti policijos uždaviniai ir funkcijos terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje.

2.3. KITŲ VALSTYBĖS SAUGUMO PAJĖGŲ KOMPETENCIJA TERORIZMO PREVENCIJOS IR KONTROLĖS SRITYJE

Terorizmo prevencijos ir kontrolės specifika – plataus pobūdžio veikla, į kurią yra įtraukta daug įvairių institucijų. Antiteroristinių priemonių efektyvumas priklauso nuo to, kaip jos sugeba panaudoti savo galimybes, tame tarpe ir teisėsaugos institucijų bei specialiųjų tarnybų potencialą. Tačiau norint panaudoti tam tikros institucijos galimybes ir potencialą kovoje su terorizmu, reikia išsiaiškinti jos kompetenciją šioje srityje.

2.3.1. VSD kompetencija terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje

VSD teisinis statusas įtvirtintas *Valstybės saugumo departamento įstatyme* [59], kuriame teigiama, kad VSD yra Seimui ir Respublikos Prezidentui atskaitinga valstybės institucija, kurios paskirtis – saugoti Lietuvos Respublikos suverenitetą ir jos konstitucinę santvarką.

VSD kompetencija terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje yra dvejopa [104. P.37]:

Pirma, *bendroji kompetencija*, kuri apima kompleksą organizacinių, prevencinių, žvalgybinių ir operatyvinių kovos su terorizmu priemonių. VSD šioje srityje atlieka šias funkcijas:

1. Koordinuoja kovą su terorizmu Lietuvoje. Remiantis Lietuvos Respublikos teisės aktais, reglamentuojančiais terorizmo prevenciją ir kontrolę, galima teigti, kad VSD yra pagrindinė valstybės institucija, koordinuojanti kovą su terorizmu Lietuvoje [56]. VSD generalinis direktorius yra Tarpžinybinės koordinacinės komisijos prieš terorizmą pirmininkas [71].

Kovos su terorizmu koordinavimas – tai veiksmų prieš terorizmą derinimas, kuris apima keturias funkcijas [97. P.127]:

- Informacijos apie terorizmo grėsmes surinkimas, sisteminimas, analizė ir grėsmių vertinimas.

- Kompleksinės veiksmų prieš terorizmą programos kūrimas, pastovus jos atnaujinimas ir vykdymo monitoringas. Taip, 2005 metais Vyriausybė patvirtino VSD parengtą naują *Programą prieš terorizmą*, kurios nuostatomis yra pritaręs ir Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas. Ankstesnė VSD parengta Programa prieš terorizmą, kurią 2002 m. patvirtino Vyriausybė, buvo sėkmingai įgyvendinta [132].

- Rekomendacijų teikimas valstybinės valdžios ir valdymo institucijoms, privačioms įstaigoms, ypač strateginės reikšmės objektams.

- Lietuvos atstovavimas tarptautiniuose antiteroristiniuose forumuose. Taip, VSD 2005 metais tapo pilnateisiu Europos Sąjungos slaptųjų tarnybų Berno klubo (*Club of Bern*) Kontrterorizmo grupės (*Counterterrorism Group*) nariu [97. P.57].

2. Laiku atskleidžia su terorizmu susijusias nusikalstamas veikas, keliančias grėsmę valstybės ir visuomenės saugumui bei valstybės ir visuomenės interesams.

3. Vykdo terorizmo prevenciją, t.y. šalina terorizmo ir su juo susijusių nusikalstamų veikų atsiradimo priežastis bei sąlygas, taip pat užkerta kelią šioms veikoms atsirasti. A.Paukštė pokalbio metu teigė, kad VSD daug dirba su Lietuvoje veikiančiomis grupuotėmis, kurios šiuo metu neturi realių galimybių įvykdyti teroristinio pobūdžio nusikaltimų, tačiau turi tam motyvacijos. Tokios grupuotės yra išskaidomos arba neutralizuojamos kitomis priemonėmis. A.Paukštė atsisakė įvardyti, kokos tai grupuotės ir kur jos veikia.

4. Renka žvalgybinę antiteroristinę informaciją ir atlieka kitus žvalgybinio bei operatyvinio pobūdžio veiksmus: vykdo asmenų, įtariamų terorizmu ir su juo susijusių nusikalstamų veikų padarymu, paiešką, tiria su terorizmu susijusias nusikalstamas veikas ir pan. VSD dalyvavo tiriant Medininkų žudynių, tilto per Bražuolės upelį sprogdinimo, buvusių VSD pareigūnų Vilmanto Stončiaus ir Juro Abromavičiaus nužudymo ir kitas bylas [97. P.13].

Antra, *Specialioji kompetencija*, kuri pasireiškia kovos su terorizmo finansavimu srityje [53]. VSD funkcijos įgyvendinant terorizmo finansavimo prevencijos priemones yra šios:

- renka ir analizuoja informaciją, susijusią su terorizmo finansavimu;
- bendradarbiauja su užsienio valstybių institucijomis, tarptautinėmis organizacijomis, renkančiomis informaciją apie terorizmo finansavimą. Taip, bendradarbiaujant su Didžiosios Britanijos teisėsaugos institucijomis, buvo nutrauktas stambaus masto ilgalaikis teroristinių organizacijų finansavimas per Lietuvos teritoriją, iš kurio pelnėsi V.K. ir G.S. nusikalstamas susivienijimas [97. P.13];

- teikia informaciją apie galimus terorizmo finansavimo atpažinimo kriterijus kitoms už pinigų plovimą prevenciją atsakingoms institucijoms ir įstaigoms.

2.3.2. VSAT kompetencija terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje

VSAT teisinis statusas įtvirtintas *Valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatyme* [46], kuriame teigiama, kad VSAT yra valstybės institucija, kurios paskirtis – įgyvendinti valstybės sienos apsaugą ir jos kirtimo kontrolę, o karo metu – ginkluotųjų pajėgų sudėtyje ginti valstybę. VSAT priklauso VRM valdymo sričiai.

Manytume, kad VSAT kompetencija terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje taip pat yra dvejopa. Kaip ir VSD atveju, suskirstysime ją į bendrąją ir specialiąją.

Pirma, *bendroji kompetencija*, yra susijusi su VSAT veikla užkardant nelegalią migraciją. Žlugus Sovietų Sąjungai, Lietuva, kaip ir daugelis Vidurio ir Rytų Europos valstybių, tapo tranzitine šalimi nelegaliems migrantams iš mažiau išsivysčiusių šalių keliaujant į turtingas Vakarų ir Šiaurės Europos valstybes.

Reikia pažymėti, kad nelegalios migracijos ir terorizmo problemos yra glaudžiai susijusios. *Nacionalinio saugumo strategijoje* [61] pažymima, kad Lietuvos Respublika gali tapti tranzitine valstybe tarptautiniam terorizmui, nukreiptam prieš kitas valstybes. Nelegalios migracijos organizavimas yra viena geriausiai organizuotų ir didžiausių nelegalų pelną nešančių nusikalstamų veiklos rūšių [60]. Tikėtina, kad dalis šio pelno gali būti naudojamas finansuojant terorizmą.

Taip pat negalime atmesti tikimybės, kad nelegalių migrantų tarpe gali būti teroristų, bandančių įvykdyti teroristinio pobūdžio nusikaltimus Lietuvoje. Pagrindu tam galėtų būti aktyvus mūsų šalies dalyvavimas tarptautinėse antiteroristinėse operacijose, nepasitenkinimas Kaliningrado tranzito tvarka ir kiti veiksniai. Reikia prisiminti 2003 metų įvykius Kenos pasienio kontrolės punkte, kuomet atvykusiame tranzitiniame traukinyje Maskva – Kaliningradas agresyviai nusiteikusių grupė Rusijos piliečių antrankiais ir grandinėmis prisirakino prie traukinio vagonė esančių turėklų, žodžiu skelbė nepasitenkinimą galiojančia tranzito tvarka, skandavo šūkius dėl “laisvo Kaliningrado tranzito”, rodė nepagarbą Lietuvos valstybei ir joje galiojančiais tvarkais, įžeidinėjo traukinį tikrinusius pasieniečius, nepakluso jų reikalavimams, priešinosi, kai kurie demonstratyviai plėšė tranzito dokumentus [122]. Šis faktas byloja apie tai, kad už Lietuvos ribų egzistuoja jėgos, reiškiančios nepasitenkinimą kai kuriais Lietuvos vykdomos politikos klausimais, ir kurios ateityje gali griebtis terorizmo.

Susirūpinimą kelia ir tas faktas, kad kaimyninėse valstybėse tokie incidentai jau buvo užfiksuoti. Pavyzdžiui, Lenkijos pasieniečiai buvo sulaikę kelis Rusijos piliečius, nelegaliai kirtusius Estijos ir Latvijos valstybės sienas ir ėjusius Lenkijos pusėn. Estijos specialiosios tarnybos įtaria, kad Rusijos piliečiai Jurijus Ustimenka ir Dmitrijus Medvedevas į Baltijos valstybes prasibrovė rengti teroro aktus. Sprendžiant iš pas nelegalus rastų dienoraščių, jie gegužės 9-ąją Rygos centre norėjo surengti sprogimą. Be to, Estijos policija įtaria, kad kovo 19-ąją Taline, prie medžioklės įrankių parduotuvės, įvykdytas sprogimas – tai tų pačių nelegalų darbas. Mat jų aptiktuose užrašuose ir kovo 19-oji, ir gegužės 9-oji buvo apibrėžta raudonu pieštuku. D. Medvedevas pasienyje sulaikant buvo nušautas (susišaudymo metu nukautas vienas Latvijos policininkas). Ruslanas Nurkejevas, plaukdamas per pasienio upę, nuskendo. J.Ustimenka šiuo metu kalinamas Lenkijoje. Tačiau Estijos, Latvijos, Lenkijos specialiosios tarnybos įtaria, kad jie turėjo kelis bendrininkus [116].

Tokiu būdu, vienas iš svarbiausių VSAT uždavinių šioje srityje – užtikrinti valstybės sienos neliečiamumą ir įgyvendinti valstybės sienos apsaugos politiką [73]. Vykdydama šį uždavinį, VSAT atlieka šias funkcijas:

- saugo valstybės sieną sausumoje, jūroje, Kuršių mariose ir pasienio vandenyse;
- atlieka asmenų ir transporto priemonių, kertančių valstybės sieną, kontrolę;
- dalyvauja įgyvendinant valstybinę migracijos procesų kontrolę;
- nustatyta tvarka išduoda užsieniečiams vizas;
- nustatyta tvarka priima užsieniečių prašymus suteikti pabėgėlio statusą, ir kt.

Pagal oficialius duomenis, Lietuva pirmą kartą su nelegalios migracijos problema susidūrė 1992 metais, kai buvo sulaikyti pirmieji nelegalūs migrantai iš Azijos, Afrikos ir Artimųjų Rytų. Nuo tada iki 1996 metų sulaikomų nelegalių migrantų skaičius nuolat didėjo ir aukščiausią lygį pasiekė 1996 metais. Po to dėl įvairių priežasčių, tokių kaip ženklus sienos kontrolės sustiprinimas, naujų ypatingai griežtų įstatymų prieš gabentojus priėmimas, taip pat praktiškai taikomas administracinis nelegalių migrantų sulaikymas ir jų išsiuntimas atgal, Lietuva tapo ne tokia patrauklia nelegaliems migrantams ir todėl migracijos mastai sumažėjo [134, 138].

Su nelegalia migracija susijusi ir kita problema – Lietuvos asmens tapatybės dokumentų klastojimas. Lietuvos diplomatinė atstovybių ir konsulinių įstaigų užsienyje duomenimis, labai dažnai klastojami Lietuvos Respublikos piliečių pasai, jais naudojasi ir Lietuvos, ir užsienio valstybių piliečiai, kad įgytų naują tapatybę [63]. Nuogąstaujama, kad Lietuvos piliečių pasais ims naudotis ir teroristai [103].

Atsižvelgiant į tai, nuo 2005 m. lapkričio 1 d. į pasus įdiegta papildoma apsauga – matomas ir nematomas veido atvaizdas. VRM duomenimis, įdiegus šią paso apsaugą, užfiksuoti tik 2 pasų klastojimo atvejai. Nepaisant to, diegiamos dar naujesnės pasų apsaugos priemonės. Nuo 2006 m. rugpjūčio 28 d. pasai išduodami su biometriniiais veido duomenimis. Pasak VRM sekretoriaus Anatolijaus Rimkevičiaus, tokių pasų suklastoti praktiškai neįmanoma. Siekiant kaip galima geriau apsaugoti lietuvišką pasą nuo padirbinėjimo, nuo 2008 m. lietuviškuose pasuose bus įrašomi ir biimetriniai pirštų atspaudai [124].

Reikia pažymėti, kad 2006 metu sausio – rugpjūčio mėnesiais VSAT pareigūnai nustatė 72 atvejus, kuomet buvo bandoma patekti į šalį pasinaudojus suklastotais ar svetimais dokumentais, o taip pat neįleido į Lietuvą 2246 užsieniečius [137], neatitinkančių įstatymo „*Dėl užsieniečių teisinės padėties*“ [27] nustatytų sąlygų.

Antra, *specialioji kompetencija*, yra susijusi su VSAT veikla saugant valstybės įmonę Ignalinos atominę elektrinę (toliau – Ignalinos AE). Be jokio abejonės, Ignalinos AE yra ypatingos svarbos objektas nacionalinio saugumo užtikrinimo prasme. *Ignalinos AE saugios*

eksploatacijos užtikrinimo programa yra įtraukta į svarbiausių ilgalaikių valstybinės nacionalinio saugumo stiprinimo programų sąrašą [56]. *Nacionalinio saugumo strategijoje* [61] pažymima, kad terorizmo aktai gali būti nukreipti prieš strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčią infrastruktūrą ir strateginius objektus. Todėl ypatingai svarbu užtikrinti patikimą Ignalinos AE apsaugą.

Ignalinos AE apsaugą vykdo VSAT Ignalinos atominės elektrinės apsaugos rinktinė (toliau – Ignalinos AE apsaugos rinktinė) [80].

Ignalinos AE apsaugos rinktinė yra VSAT struktūrinis padalinys, vykdamas Ignalinos AE, Panaudoto branduolinio kuro saugyklos ir Ignalinos AE pagalbinių objektų fizinę apsaugą. Ignalinos AE apsaugos rinktinė, vykdydama jai pavestas užduotis, atlieka šias funkcijas, kurios yra svarbios ir terorizmo prevencijai:

- vykdo Ignalinos AE, Panaudoto branduolinio kuro saugyklos ir Ignalinos AE pagalbinių objektų fizinę apsaugą;

- užtikrina patikimą Ignalinos AE, Panaudoto branduolinio kuro saugyklos gynybą, jeigu juos užpuola teroristinės formuotės ir kitokios nusikalstamos grupuotės, taip pat numatytų prevencijos priemonių vykdymą;

- užtikrina įėjimo (įvažiavimo) į Ignalinos AE, Panaudoto branduolinio kuro saugyklą ir Ignalinos AE pagalbinių objektų teritoriją ir išėjimo (išvažiavimo iš jų) kontrolę;

- užtikrina, kad draudžiami daiktai, prietaisai, medžiagos ir kitos draudžiamos materialinės vertybės nebūtų nesankcionuotai įneštos (įvežtos) į Ignalinos AE, Panaudoto branduolinio kuro saugyklą ir Ignalinos AE pagalbinius objektus arba iš jų išneštos (išvežtos);

- nedelsdama sulaiko asmenis, nesankcionuotai patekusius į saugomą zoną, pastatus, patalpas, ir operatyviai nustato jų maršrutą Ignalinos AE, Panaudoto branduolinio kuro saugyklos teritorijoje, kad išsiaiškintų, ar nėra palikta sprogstamųjų ar gaisrą sukeliančių daiktų (medžiagų);

- nustatyta tvarka atlieka asmenų ir transporto priemonių, esančių riboto patekimo zonoje, apžiūrą bei tikrinimą, siekiant nustatyti, ar jie neturi ginklų, sprogmenų, radioaktyviųjų medžiagų;

- susidarius ekstremalioms aplinkybėms, padeda Ignalinos AE administracijai užtikrinti viešąją tvarką personalo evakuacijos metu, ir kt.

Čia mes išvelgiame problemą - Ignalinos AE apsaugos rinktinė vykdo VSAT nebūdingas funkcijas. Kaip jau buvo minėta, VSAT paskirtis – įgyvendinti valstybės sienos apsaugą ir jos kirtimo kontrolę, o karo metu – ginkluotųjų pajėgų sudėtyje ginti valstybę. VSAT teisinį statusą reglamentuojančiuose teisės aktuose [46, 73] nurodyti jos uždaviniai ir funkcijos, susijusios su valstybės sienos apsauga, asmenų ir transporto priemonių, kertančių valstybės

sieną, kontrole, pasienio teisinio režimo ir pasienio kontrolės punktų režimo užtikrinimu, dalyvavimu įgyvendinant valstybinę migracijos procesų kontrolę ir pan. Tuo tarpu Ignalinos AE, Panaudoto branduolinio kuro saugyklos, Ignalinos AE pagalbinių objektų ar kitų svarbių objektų fizinė apsauga neturi nieko bendro su VSAT keliamomis užduotimis ir atliekamomis funkcijomis. Todėl manytume, kad Ignalinos AE apsaugos rinktinės atliekamos funkcijos yra labiau būdingos Viešojo saugumo tarnybai, kurios viena iš funkcijų ir yra svarbių valstybės objektų apsauga [23].

2.3.3. FNTT kompetencija terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje

Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos teisinis statusas įtvirtintas *Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatyme* [41], kuriame teigiama, kad FNTT yra VRM atskaitinga valstybės teisėsaugos įstaiga, kurios paskirtis – vykdyti nusikaltimų, kitų teisės pažeidimų finansų sistemai ir su jais susijusių nusikaltimų, kitų teisės pažeidimų atskleidimą bei tyrimą. Pagrindiniai FNTT uždaviniai yra šie:

1. Apsaugoti valstybės finansų sistemą nuo nusikalstamo poveikio;
2. Atskleisti ir tirti nusikaltimus, kitus teisės pažeidimus finansų sistemai bei su jais susijusius nusikaltimus ir kitus teisės pažeidimus;
3. Vykdyti nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų finansų sistemai bei su jais susijusių teisės pažeidimų prevenciją.

Reikia pažymėti, kad kova su terorizmu nėra tiesiogiai minima tarp FNTT uždavinių ir funkcijų. Tačiau manytume, kad ji atlieka svarbų vaidmenį terorizmo finansavimo užkardyme⁸.

Pažymima, kad teroristų finansavimas apima du skirtingus aspektus – teroristinių išpuolių ir teroristų tinklų finansavimą [4], o pagal subjektus išskiriamos trys terorizmo finansavimo formos:

1. Kai teroristinė organizacija pati save finansuoja, vykdant turtinio pobūdžio nusikalstamas veikas: įkaitų pagrobimus, narkotikų kontrabandą, sukčiavimus panaudojant kreditines korteles, pinigų padirbimą ir pan.
 2. Kai teroristines organizacijas finansuoja jas palaikančios atskiros žmonių grupės, kurių interesus šios organizacijos atstovauja.
 3. Kai terorizmą finansuoja suinteresuotos užsienio valstybės [97. P.106].
- Skiriamos trys pagrindinės kovai su terorizmo finansavimu reikšmingos sritys:
1. Geresnis bendradarbiavimas keičiantis informacija.
 2. Sustiprintas finansinių operacijų atsekamumas.

⁸ Terorizmo finansavimo užkardymas – tai priemonių visuma, užkertanti kelią materialiniam teroristinių organizacijų rėmimui [97. P.105].

3. Didesnis juridinių asmenų skaidrumas [4].

Manytume, kad pirmose dvejose srityse aktyviai pasireiškia FNTT, atlikdama pinigų plovimo prevencijos priemones, kurias reglamentuoja *Pinigų plovimo prevencijos įstatymas* [53]. Pinigų plovimas yra glaudžiai susijęs su terorizmo finansavimu. Tai, kad pinigų plovimas yra vienas iš terorizmo finansavimo šaltinių, buvo konstatuota 2005 m. kovo viduryje Europos Tarybos Varšuvoje surengtame daugiašaliame vidaus reikalų ministrų susitikime [105]. Neatsitiktinai įstatymų leidėjas terorizmo finansavimo prevencijos priemones numatė būtent *Pinigų plovimo prevencijos įstatyme*.

Taigi, skiriamos dvi bendradarbiavimo keičiantis informacija kryptys [4]:

1. *Kompetentingų institucijų keitimasis informacija. Pinigų plovimo prevencijos įstatyme* [53] apibrėžiant FNTT kompetenciją įgyvendinant pinigų plovimo prevencijos priemones, nurodoma, kad ji nustatyta tvarka teikia teisėsaugos ir kitoms valstybės institucijoms informaciją apie kliento operacijas su pinigais, bendradarbiauja su užsienio valstybių institucijomis, tarptautinėmis organizacijomis, įgyvendinančiomis pinigų plovimo prevencijos priemones. Teisėsaugos ir kitos valstybės institucijos privalo pranešti FNTT apie pastebėtus galimo pinigų plovimo požymius, *Pinigų plovimo prevencijos įstatymo* pažeidimus ir priemones, kurių buvo imtasi prieš pažeidėjus. Pažymėtina, kad minėtame įstatyme įtvirtinta imperatyvi nuostata, numatanti VSD ir FNTT bendradarbiavimą įgyvendinant terorizmo finansavimo prevencijos priemones. Be to, jeigu operacija su pinigais arba sandoris gali būti susijęs su terorizmo finansavimu, FNTT ne vėliau kaip per 24 valandas nuo šių duomenų apie operaciją arba sandorį gavimą įpareigota pranešti VSD.

2. *Kompetentingų institucijų ir privataus sektoriaus keitimasis informacija*. Pažymima, kad keitimasis tikralaikiais duomenimis tarp teisėsaugos arba žvalgybos tarnybų ir privataus sektoriaus apskritai (ne tik apie finansines operacijas, bet ir oro bendrovių bilietų pirkimą, automobilių nuomą) gali vaidinti svarbų vaidmenį tiek prevencinėje ir represinėje teisėsaugos veikloje kovojant su terorizmu, tiek su jo finansavimu. Tai leistų realiu laiku susekti finansines operacijas [4]. *Pinigų plovimo prevencijos įstatyme*, pvz., finansų įstaigos ir kiti subjektai, nustatę, kad jų klientas atlieka įtartina operaciją su pinigais, įpareigoti tą operaciją sustabdyti ir ne vėliau kaip per 3 darbo valandas apie ją pranešti FNTT.

Stiprinant finansinių operacijų atsekamumą, pagrindinis dėmesys skiriamas tokioms kryptims, kaip finansinis tyrimas, lėšų pervedimo kontrolė ir klientų tapatybės nustatymas [4]. Įgyvendinant pinigų plovimo prevencijos priemones, FNTT renka ir registruoja tam tikrą informaciją apie kliento operacijas su pinigais ir klientą, atliekantį šias operacijas, atlieka ikiteisminį tyrimą dėl nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimo bei vykdo kitas priemones. FNTT turi teisę gauti iš institucijų, finansų įstaigų, kitų subjektų informaciją,

susijusią su pinigų plovimo prevencijos priemonių įgyvendinimu ir kitus savo funkcijoms atlikti reikalingus duomenis ir dokumentus apie įtartinas operacijas. Finansinės įstaigos, draudimo bendrovės, azartinius lošimus organizuojančios bendrovės bei kitos įstaigos yra įpareigtos nustatyti kliento tapatybę, kai operacijos suma, draudimo įmoka ir pan. viršija tam tikrą Pinigų plovimo prevencijos įstatyme nurodytą sumą, ir apie tai pranešti Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai.

2.3.4. Viešojo saugumo tarnybos kompetencija terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje

Viešojo saugumo tarnybos teisinį statusą reglamentuoja *Viešojo saugumo tarnybos įstatymas* [23], kuriame teigiama, kad Viešojo saugumo tarnyba yra vidaus reikalų ministrui atskaitinga nuolatinės specialiosios parengties valstybės įstaiga, kurios paskirtis – atkurti ir (ar) užtikrinti viešąją tvarką ypatingų ir ekstremalių situacijų atvejais, o karo metu ginkluotųjų pajėgų sudėtyje ginti valstybę, taip pat atlikti kitas šio ir kitų įstatymų nustatytas funkcijas.

Reikia pažymėti, kad Viešojo saugumo tarnyba šiuo metu yra kūrimosi stadijoje ir formuojama Vidaus tarnybos dalinių pagrindu. Vidaus tarnybos dalinių reorganizavimas į Viešojo saugumo dalinius buvo numatytas dar 2001 m. gruodžio 22 d. Vyriausybei nutarimu Nr. 1609 “*Dėl Vidaus reikalų sistemoje tarnaujančių privalomosios pradinės karo tarnybos karių atsisakymo ir Vidaus reikalų ministerijos vidaus tarnybos dalinių reorganizavimo į viešojo saugumo dalinius programos ir jos įgyvendinimo plano patvirtinimo*“ [72]. Minėtu nutarimu Viešojo saugumo daliniams buvo numatytos ir antiteroristinės užduotys. Taip, viena iš numatytų funkcijų buvo – nustatytais atvejais ir tvarka pagelbėti policijai vykdyti policijos funkcijas (kovoti su teroristais ir nusikaltėlių gaujomis, vykdyti sulaikymo, kitas operacijas ir kita), taip pat VSAT vykdyti šios tarnybos funkcijas.

Tačiau priėmus *Viešojo saugumo tarnybos įstatymą*, jame tiesioginių antiteroristinių užduočių Viešojo saugumo tarnybai nenumatoma. Nepaisant to, manytume, kad terorizmo prevencijai ir kontrolei gali būti reikšmingi šie Viešojo saugumo tarnybai keliami uždaviniai:

- atkurti ir (ar) užtikrinti viešąją tvarką ypatingų ir ekstremalių situacijų atvejais;
- pagal savo kompetenciją likviduoti pavojus žmonių gyvybei ar sveikatai, turtui ypatingų ir ekstremalių situacijų atvejais;
- užtikrinti svarbių valstybės objektų apsaugą;
- sustiprinti policijos, VSAT, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento, VAD, FNTT pajėgas ir padėti šioms institucijoms įgyvendinant pavestas funkcijas.

Reikia pažymėti, kad šiuo metu dar nėra priimti poįstatyminiai aktai, reglamentuojantys Viešojo saugumo tarnybos darbą. Taip, *Viešojo saugumo tarnybos įstatyme* numatyta, kad Viešojo saugumo tarnyba, įgyvendindama jai pavestus uždavinius, saugo svarbius valstybės objektus pagal Vyriausybės patvirtintą sąrašą. Šio darbo rašymo metu toks sąrašas dar nebuvo patvirtintas. Manytume, kad tai turėtų būti objektai, numatyti Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 5 d. nutarime Nr. 832 „*Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gegužės 24 d. nutarimo Nr. 358 "Dėl valstybinių objektų apsaugos organizavimo ir vykdymo“ pakeitimo*“ [65]. Šiame teisės akte numatyta VRM perimti iš krašto apsaugos sistemos institucijų kai kuriuos jų saugomus valstybės reikšmės objektus – tarptautinį Vilniaus oro uostą, tarptautinį Palangos oro uostą, Kauno aerouostą, Sveikatos apsaugos ministerijos vaistų sandėlį Nemenčinėje ir daugelį kitų, ir pateikiami šių objektų apsaugos perėmimo terminai. Manytume, kad šiame sąrašė turėtų būti ir Ignalinos AE.

Taip pat norėtume atkreipti dėmesį į kitą Viešojo saugumo tarnybai pavestą funkciją, kuri yra reikšminga terorizmo prevencijai - dalyvavimas Jungtinių Tautų ir kitų tarptautinių organizacijų pajėgų misijose. Juk pagal *Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymą* [56], prisidėjimas prie tarptautinės bendrijos pastangų, užkertant kelią terorizmui, yra vienas iš pagrindinių ilgalaikių Lietuvos užsienio politikos uždavinių. Tokiu būdu, Viešojo saugumo tarnybos pareigūnai galėtų dalyvauti tarptautinėse antiteroristinėse ir taikos palaikymo operacijose Afganistane, Irake, Kosovo provincijoje ir kitose konfliktų zonose.

Tokiu būdu, Viešojo saugumo tarnybos pagrindinės veiklos kryptys terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje bus svarbių valstybės objektų apsauga ir dalyvavimas tarptautinėse antiteroristinėse ir taikos palaikymo operacijose užsienyje.

2.4. PRAKTINĖS PROBLEMOS VYKDANT TERORIZMO PREVENCIJĄ IR KONTROLĘ

Vykdydami terorizmo prevencijos ir kontrolės priemones, daugelio šalių teisėsaugos ir žvalgybos institucijų susiduria su įvairiomis problemomis, kurios neigiamai įtakoja šių institucijų veiklos efektyvumą. Šių problemų yra labai daug ir kiekviena jų galėtų būti atskiro magistro baigiamojo darbo tema. Nekeldami tikslo išvardinti visas kovos su terorizmu problemas, pateiksime kelias būdingas Lietuvai praktines problemas, kurias nurodė kalbinti teisėsaugos institucijų specialistai:

1. *Žvalgybos panaudojimo prieš islamistines teroristines organizacijas problema.* Pastarųjų metų teroristiniai išpuoliai JAV, Londone ir Madride parodė nepakankamą slaptųjų tarnybų darbą prieš islamistines teroristines organizacijas. Pastebėta, kad vienas iš slaptųjų

tarnybų darbo trūkumų yra menkas dėmesys pačiam efektyviausiam žvalgybos metodui – slaptųjų bendradarbių panaudojimui. Tai sąlygoja keletas priežasčių: kultūriniai skirtumai, teroristų atsargumas ir fanatiškumas. Pabrėžiama teroristų disciplina ir planingas pasiruošimas galimiems persekiojimams. Dėl teroristų fanatiškumo sunku prognozuoti, ar net ir užverbuotas teroristinės organizacijos narys teiks informaciją ar dezinformaciją. O neturint agentūrinių pozicijų tampa neefektyvus ir techninių priemonių panaudojimas, nes lieka neaišku, kokius objektus pasirinkti tokiam tyrimui – juk neįmanoma kontroliuoti virš milijardo islamiškojo pasaulio gyventojų pokalbių, elektroninio susirašinėjimo ir pan. [97. P.94].

Be to, techninių priemonių panaudojimą labai apsunkina ir kalbos barjerai. Pokalbio metu A.Paukštė nurodė, kad tai yra viena iš opiausių problemų Lietuvoje. Jo teigimu, Lietuvoje arabų kalbų specialistus ruošia tik Vilniaus Universiteto Orientalistikos centras, kuris tik kas antrus metus surenka 4-6 studentų grupę ir apmoko juos tik bendrinės arabų kalbos pradmenų.

Mums taip pat teko būti liudytojais, kai sulaikius nelegalių migrantų grupę iš Afganistano (kuri, beje, yra „pavojinga“ valstybė terorizmo atžvilgiu), tik po vienos paros pavyko rasti reikiamą vertėją.

Todėl šioje srityje siūloma daugiau bendradarbiauti su Rytų saugumo ir teisėsaugos institucijomis, nes šios disponuoja žymiai didesniais informacijos kiekiais apie islamistines grupuotes [97. P.94].

2. *Islamistinio terorizmo finansavimo užkardymo problema.* Ši problema susijusi su senovine Centrinės ir Pietų Azijos alternatyvios bankininkystės sistema Havalos (*Hawala*) ir Pakistane veikiančiu analogu Hundi (*Hundi*). A.Paukštės teigimu, šios bankininkystės mechanizmas labai paprastas: pavyzdžiui, Vilniuje suinteresuotas asmuo nueina pas Havalos bankininką, perduoda jam grynuosius pinigus, gauna pavedimo kodą ir kito, reikiamo šalies, pavyzdžiui, Damasko, bankininko kontaktinius duomenis. Pavedimo gavėjas atvyksta pas bankininką Damaske, pasako siuntėjo jam perduotą kodą ir gauna grynuosius pinigus, o Havalos bankininkai tarpusavyje atsiskaito vėliau, vykdydami kitus pavedimus arba asmeninių kontaktų metu. Ši sistema išsiskiria greitumu, pigumu ir anonimiškumu, joje nėra rašytinio pavedimų fiksavimo, todėl sistema labai sėkmingai pradėta naudoti ir terorizmo finansavimui, nes tokią finansų apyvartą kontroliuoti itin sudėtinga [97. P.106-107].

3. *Arabiškų vardų rašymo problema.* Daugelio šalių teisėsaugos ir žvalgybos institucijų yra sudarę didžiulius asmenų, įtariamų terorizmu, sąrašus. Kai kurie šių vardų yra tikri, tačiau didžioji dalis – neteisingi, alternatyvūs arba klaidingi vardų variantai. Pažymima, kad tai tapo rimta kliūtimi teisėsaugos ir žvalgybos institucijoms sekti teroristinių organizacijų veiklą. Išskiriami šie problemos aspektai:

- įvairios tarnybos skirtingai išverčia ir užrašo tuos pačius vardus;

- pasenusios kompiuterinės programos, esančios kai kuriose tarnybose, neleidžia ieškoti panašių vardų variantų;

- kai kurie arabiški vardai yra plačiai paplitę, be to, vienas ir tas pats vardas gali būti rašomas įvairiais variantais: pavyzdžiui, nustatyta, kad yra apie šešiasdešimt Libijos lyderio Muammaro Kaddafio vardo rašymo variantų – *Qaddafi*, *Qatafi*, *Quathafi*, *Kadafi*, *Khadaffi*, *Gadhafi*, *Gaddafi* ir kt. [143].

4. *Teroristų baudžiamojo persekiojimo problema.* Dažnai būna sudėtinga patraukti teroristus baudžiamojon atsakomybėn, kadangi jie gali reziduoti konflikto zonoje, kur nėra padėti kontroliuojančių valstybinių institucijų, arba kur pačios valstybės remia jų teritorijose esančius teroristus. Taip, iki šiol nepavyksta patraukti baudžiamojon atsakomybėn Osamos bin Laden, kuris, JAV ir Pakistano žvalgybų duomenimis, slapstosi kažkokiame labai sunkiai prieinamoje kalnų vietoje prie Afganistano ir Pakistano sienos [121].

Be to, kartais net ir surinkus objektyvius įrodymus, teroristo nuteisti nepavyksta, nes jo neišduoda prieglobstį suteikusi valstybė. Pavyzdžiui, Rusija iki šiol neišduoda Lietuvai Medininkų žudikų.

5. *Prieglobsčio prašytojų problema.* Prieglobsčio prašytojai dažniausiai atvyksta iš konflikto zonų, kuriuose terorizmas būna plačiai paplitęs. Dažnai į Lietuvą jie atvyksta neturėdami jokių asmens tapatybę patvirtinančių dokumentų, todėl lieka neaiški tikroji prieglobsčio prašytojo asmenybė ar net pilietybė. Todėl tenka pasikliauti jo paties žodžiais, nes klausti to kilmės valstybės dažniausiai nėra pas ką arba negalima, kadangi tai draudžia tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai [14, 27].

6. *Interneto galimybių problema.* Nustatyta, kad praktiškai visos teroristinės grupės turi po vieną – dvi savo svetaines internete, kuriose pateikiama informacija apie organizacijos istoriją ir ideologiją, aprašomi teroristiniai aktai, pateikiamos lyderių ir herojų biografijos, kritikuojami priešai ir pan. [97. P.85]. Sukontroliuoti visų šių svetainių praktiškai nėra galimybės.

Ši problema taip pat egzistuoja ir Lietuvoje. Pavyzdžiui, prieštaringai vertinama interneto svetainė „Kavkazcenter“ [139], kurioje skelbiami interviu su teroristais, aukštinamas *Džichadas* (Šventasis karas) ir pan. Arba interneto svetainė „Jaunojo chemiko juodraštis [120], kurioje lietuvių kalba nurodoma kaip pasigaminti daugybę rūšių sprogstamųjų medžiagų, o taip pat kur išigyti jų komponentų. Didžiosios Britanijos saugumo tarnybos MI5 generalinė direktorė Deim Eliza Meningem-Buler (*Dame Eliza Manningham-Buller*) teigimu, šiuo metu dažniausiai naudojami būtent namų sąlygomis sukurti sprogstamieji užtaisai [100].

Pokalbio metu A.Paukštė pateikė pavyzdžių, kai vienas asmuo Olandijoje, susipažinęs su teroristinių organizacijų tinklalapiais, pradėjo veikti savarankiškai. Taip pat vienas iš

sulaikytųjų Didžiojoje Britanijoje tik prieš metus atsivertė į islamą ir radikalizavosi, paveiktas tokios propagandos.

Pažymėtina, kad teisiškai nėra galimybių uždrausti tokių svetainių transliavimo. LR BK 253 str. [48] numatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą disponavimą sprogmenimis ir sprogstamosiomis medžiagomis, tačiau jokie teisės aktai neriboja viešo informacijos, susijusios su sprogmenų gamybos technologijomis, skelbimo, jei ši informacija nesudaro valstybės, tarnybos ar komercinės paslapties.

7. Laisvo vykimo per valstybės sieną problema. 2004 metų gegužės 1 d. Lietuvai tapus pilnateise Europos Sąjungos nare, pradėtos taikyti paprastesnės pasienio tikrinimo procedūros Europos Sąjungos valstybių narių, Islandijos, Norvegijos, Lichtenšteino ir Šveicarijos piliečių atžvilgiu. Šių valstybių piliečiams kertant valstybės sieną, jų atžvilgiu dažniausiai yra taikomas minimalus pasienio tikrinimas, kuris apima tik asmens tapatybės nustatymą pagal pateiktus dokumentus, kelionės dokumento galiojimo tikrinimą, taip pat tikrinama, ar jis suteikia teisę vykti per valstybės sieną ir ar nėra klastojimo požymių [2, 75]. Problema pasireiškia tuo, kad šių valstybių piliečių vykimas per valstybės sieną dažniausiai nėra fiksuojamas VSAT informacinėje sistemoje (toliau – VSATIS)⁹. Tokiu būdu yra apsunkinama asmenų, įtariamų dalyvavimu teroristinėje veikloje, judėjimo kontrolė. Pokalbio metu A.Paukštė yra pažymėjęs, kad iki Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą, kai visi asmenys, kertantys valstybės sieną, buvo fiksuojami VSATIS, VSD buvo užvedama nemažai operatyvinių bylų remiantis vien tik VSATIS užfiksuotais duomenimis.

Apibendrinant, galima teigti, kad terorizmo prevencijoje ir kontrolėje dalyvauja daug įvairių institucijų. Kiekviena jų šioje srityje turi savo uždavinius ir vykdo tam tikras funkcijas. Pagrindinis vaidmuo tenka VSD, kuris taip pat yra atsakingas už visų subjektų, įtrauktų į šią veiklą, koordinavimą bei vyriausybės lygmeniu įkurtos Tarpžinybinės koordinacinės komisijos prieš terorizmą darbo organizavimą. Nors kai kurių institucijų darbą reglamentuojančiuose teisės aktuose terorizmo prevencija ir kontrolė tiesiogiai net nepriskiriama prie jų uždavinių ir funkcijų, šių institucijų vaidmuo šioje srityje yra akivaizdus. Visgi manytina, kad keičiantis terorizmo grėsmei, šių institucijų kompetencija terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje turės būti apibrėžta aiškiau.

⁹ Tik tais atvejais, jei pagal turimą informaciją arba minimalaus tikrinimo metu įvertintą riziką tikėtina, kad šių valstybių narių piliečių vykimas per valstybės sieną yra neteisėtas, jiems taikomas išsamus tikrinimas, kuris apima ir tikrinimą per duomenų bazes [2, 75].

3. POLICIJOS IR KITŲ VALSTYBĖS SAUGUMO PAJĖGŲ VEIKLOS STRATEGINĖS KRYPTYS ĮGYVENDINANT TERORIZMO PREVENCIJĄ IR KONTROLĘ

Nors kalbant apie terorizmo plitimo galimybes, kartais tenka išgirsti gana optimistinių prognozių¹⁰, dažniausiai pripažįstama, kad artimiausiu metu pasaulio bendruomenei terorizmo problemos išspręsti nepavyks [91. P.9, 97. P.126, 100, 107, 118]. Pastarųjų metų teroristiniai išpuoliai pasaulyje, ypač 2001 metų rugsėjo 11 d. tragedija JAV, privertė keisti požiūrį į kovos su terorizmu problemas. Buvo suvokta, kad sekančiu teroristų taikiniu gali būti bet kuri šalis. Todėl siekiant apsisaugoti nuo terorizmo grėsmės, daugelyje valstybių tam tikslui pradėta tobulinti antiteroristinę teisinę reglamentavimą, steigiamos naujos bei pertvarkomos ankščiau egzistavusios institucijos, plečiamas tarptautinis bendradarbiavimas, didinamos saugumo priemonės.

Lietuva taip pat neliko nuošalyje nuo šių įvykių. Mūsų piliečiai, nors ir daugiau netiesiogine prasme, tačiau pajautė terorizmo grėsmės pasekmes. Pavyzdžiui, įvykdžius teroro aktą kuriame nors pasaulio kurortiniame mieste tenka aiškintis, ar ten tuo metu nebuvo Lietuvos piliečių. Taip pat dažnai keliaujantys mūsų piliečiai žino, kiek po rugsėjo 11 d. padaugėjo saugumo užtikrinimo priemonių skrendantiems keleiviniiais lėktuvais. Arba atvykusieji į JAV turi pasienio kontrolės punktuose palikti pirštų atspaudus. Lietuvos žmonės dažnai girdi apie terorizmą iš pranešimų spaudoje, per televiziją ir radiją. Todėl akivaizdu, kad terorizmo problema tampa vis aktualesnė. Tai pripažįsta ir apie 70 % Lietuvos gyventojų [109].

Pažymėtina, kad teroristai nuolat tobulina teroristinio pobūdžio nusikaltimų vykdymo metodus. Pastaruoju metu ypač plačiai pradėti naudoti savižudžių kovos metodai. Todėl atsirandant naujiems teroristiniams metodams, būtina tobulinti ir kovos prieš terorizmą priemones. Tai ypač svarbų mūsų teisėsaugos institucijoms ir specialiosioms tarnyboms.

Taigi, šioje darbo dalyje apžvelgsime kitų valstybių patirtį terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje, nagrinėsime, kokių priemonių buvo imtasi mūsų valstybėje reaguojant į išplitusią terorizmo grėsmę, o taip pat pateiksime savo pastabas dėl terorizmo prevencijos ir kontrolės teisinio reglamentavimo bei veiklos koordinavimo tobulinimo. Apibrėždami policijos ir kitų valstybės saugumo pajėgų prioritетines veiklos kryptis kovoje su terorizmu, pasiūlysim galimą terorizmo prevencijos ir kontrolės įgyvendinimo modelį.

¹⁰ Pavyzdžiui, Lietuvos kariuomenės Gynybos štabo viršininko V.Vaikšnoro teigimu, po 15-20 metų „su terorizmu ... jau busime susitvarkę“ [102].

3.1. UŽSIENIO VALSTYBIŲ POLICIJOS IR SAUGUMO PAJĖGŲ PATIRTIS KOVOJANT SU TERORIZMU

Norint sukurti efektyvią terorizmo prevencijos ir kontrolės sistemą, būtina atsižvelgti į kitų valstybių patirtį šioje srityje. Manome, kad tai padės nustatyti pagrindines gaires, kurios gali būti panaudotos kuriant ir tobulinant antiteroristinį teisinį reglamentavimą, padės teisėsaugos ir specialiųjų tarnybų praktinėje veikloje ir pan. Todėl apžvelgsime kai kurių valstybių, tiesiogiai susidūrusių su terorizmo grėsme, patirtį terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje.

3.1.1. JAV patirtis

2001 m. rugsėjo 11 d. teroristiniai išpuoliai JAV privertė reformuoti egzistavusią terorizmo kontrolės ir prevencijos sistemą. Buvo kuriamos naujos institucijos, ypatingą dėmesį kreipiant į jų veiksmų koordinavimą.

Iškart po rugsėjo 11 d. buvo įsteigta Tėvynės saugumo taryba (*Homeland Security Council*), skirta padėti prezidentui formuoti vidaus saugumo strategiją ir užtikrinti visų institucijų, realizuojančių saugumo politiką valstybės viduje, veiksmų koordinavimą. Administracijoje atsirado nauja pareigybė – prezidento padėjėjas vidaus saugumo klausimais. Tuo tarpu pagrindinė institucija, koordinuojanti kovą su terorizmu užsienyje, yra Nacionalinio saugumo taryba (*National Security Council*). Jos sudėtyje yra įsteigta patarėjo nacionalinio saugumo klausimais pavaduotojo pareigybė. Jis yra atsakingas už kovą su terorizmu ir nuolat bendradarbiauja su prezidento padėjėju vidaus saugumo klausimais. Tokiu būdu, visas vidines ir išorines pastangas kovoje su terorizmu koordinuoja atitinkami komitetai, kurie yra Tėvynės saugumo tarybos ir Nacionalinio saugumo tarybos sudėtyse [148].

Po to, kai naujos koordinuojančios institucijos užėmė savo vietą terorizmo prevencijos ir kontrolės sistemoje, buvo įsteigtas Tėvynės saugumo departamentas (*Department of Homeland Security*), skirtas apjungti daugelį agentūrų ir valdybų, atsakingų už vidaus saugumą. Pagrindinis departamento uždavinys – teroristinio pobūdžio nusikaltimų valstybės viduje prevencija ir užkardymas, valstybės pažeidžiamumo nuo teroristų mažinimas, nuostolių mažinimas ir pagalba likviduojant teroristinių aktų padarinius. Tačiau už teroristinio pobūdžio nusikaltimų tyrimą yra atsakingos atitinkamo lygmens (federalinio, valstijos, municipalinio) teisėsaugos institucijos [148].

2003 metais buvo įsteigtas Kovos su terorizmo grėsmėmis centras (*Terrorist Threat Integration Center*), atsakingas už visos susijusios su terorizmu informacijos integraciją ir analizę. Šio centro direktorius buvo pavaldus Centrinės žvalgybos valdybos (*Central Intelligence*

Agency) direktoriui. Vėliau Kovos su terorizmu grėsmėmis centro funkcijas perėmė Nacionalinis antiteroristinis centras (*National Counterterrorism Center*), kuris buvo įsteigtas 2004 metais. 2003 metais FTB sudėtyje buvo įsteigtas Teroristinio aktyvumo sekimo centras (*Terrorist Screening Center*), kuris turi sujungti visus egzistuojančius ieškomų teroristų sąrašus į vieningą duomenų bazę. Be to, terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje aktyviai veikia Kovos su terorizmu valdyba (*Counterterrorism Division*), kuri taip pat yra FTB sudėtyje [148].

Iškart po rugsėjo 11 d. teroristinių išpuolių, 2001 m. spalio 24 d. buvo priimtos įstatymų pataisos, kurios yra žinomos kaip „Patriotinis aktas“ (*Patriot Act*) [136]. Šis teisės aktas yra skirtas padėti teisėsaugos institucijoms užkardyti teroristinio pobūdžio nusikaltimus. Naujas įstatymas pakoregavo terorizmo sampratą, kuri buvo apibrėžta galiojančiuose įstatymuose, išplėtė „federalinio nusikaltimo, kuris yra susijęs su terorizmu“ sampratą, įtraukiant į šią kategoriją eilę ankščiau prie jos nepriskirtų sunkių smurtinių nusikaltimų, o taip pat įtvirtino naują „vidinio terorizmo“ sampratą. „Patriotinis aktas“ suteikė didesnius įgaliojimus teisėsaugos ir specialiosioms institucijoms klausantis telefoninių pokalbių, kontroliuojant elektroninį susirašinėjimą ir pan. Be to, buvo numatyta atsakomybė už teroristų slėpimą bei daugelis kitų priemonių.

3.1.2. Didžiosios Britanijos patirtis

Didžiojoje Britanijoje yra sukurta ilgalaikė antiteroristinė strategija, žinoma pavadinimu „Contest“, kurios pagrindinis tikslas – tarptautinio terorizmo grėsmės rizikos mažinimas. Išskiriamos keturios šios strategijos kryptys: užkardymas, persekiojimas, apsauga ir parengtis [141].

Už teroristinio pobūdžio nusikaltimų užkardymą atsako šios institucijos:

- Vidaus reikalų ministerija (*The Home Office*) – pagrindinė institucija, atsakinga už teroristinio pobūdžio nusikaltimų užkardymą;

- Užsienio reikalų ministerija (*The Foreign and Commonwealth Office*) – atsako už teroristinių grėsmių užkardymą už valstybės teritorijos ribų;

- Kontržvalgyba *MI5* – po 1992 metų teroro aktų bangos Londone pradėjo vaidinti svarbų vaidmenį kovoje su terorizmu, kai jos sudėtyje buvo įsteigtas antiteroristinis padalinys – *T Branch*, o 2003 metų birželio mėnesį įsteigtas Jungtinis terorizmo analizės centras (*Joint Terrorism Analysis Centre*), kuris yra atsakingas už informacijos keitimąsi su kitų šalių specialiosiomis tarnybomis bei už kovos su terorizmu koordinavimą;

- Žvalgyba *MI6* ir radijo pasiklausymo tarnyba *GCHQ* savo kompetencijos ribose;

- Specialiosios paskirties padaliniai *Metropolitan Police Branch*, o taip pat *Metropolitan Police Anti-Terrorist Branch* padalinys, žinomas kaip *SO13*, atsakingas už teroristinio pobūdžio nusikaltimų užkardymą Londono teritorijoje;

- Terorizmo finansavimo užkardymo brigada, įsteigta 2001 metų lapkričio mėnesį prie Nacionalinės kriminalinės žvalgybos tarnybos [141].

Antiteroristinis teisinis reglamentavimas Didžiojoje Britanijoje yra peržiūrimas po kiekvienos didesnės terorizmo bangos pasaulyje. Iki 2001 metų rugsėjo 11 d. įvykių Didžioji Britanija jau turėjo gerą ir patikimą antiteroristinį teisinį reglamentavimą, suformuluotą 2000 metų antiteroristiniame įstatyme. Tai buvo gyvybiškai svarbus instrumentas kovoje su terorizmu, kadangi suteikė įgaliojimus sulaikyti teroristų lėšas prie valstybės sienos ir užkardyti konkrečius teisės pažeidimus, galinčius sukelti teroristinio pobūdžio nusikaltimus [141].

Tačiau rugsėjo 11 d. teroristiniai aktai privertė vyriausybę imtis papildomų saugumo priemonių. Todėl 2001 m. buvo priimtas naujas antiteroristinis įstatymas, numatantis griežtesnes priemones kovoje su nusikalstamumu ir saugumo užtikrinimo srityje. Taip, buvo sustiprintos saugumo priemonės oro transporte, sugriežtintas teisinis reglamentavimas cheminio, biologinio ir branduolinio ginklo atžvilgiu, padidintos saugumo priemonės potencialiai pavojingų objektų atžvilgiu. Taip pat buvo imtasi papildomų priemonių terorizmo finansavimo užkardymo srityje. Labiausiai žinoma šio įstatymo nuostata, suteikianti teisę neribotam laikui, be teismo sankcijos ir tyrimo sulaikyti užsieniečių, įtariamą teroristine veikla, bei jį deportuoti. Įstatymas vidaus reikalų ministrui suteikė įgaliojimus sankcionuoti sulaikymą užsieniečių, įtariamų dalyvavimu teroristinėje veikloje ir galimai keliančių grėsmę nacionaliniam saugumui, tačiau kurie šiuo metu negali būti deportuoti iš šalies [141].

2004 metų teroristų išpuoliai Madride inicijavo antiteroristinio įstatymo peržiūrėjimą. 2005 metų buvo priimtas Terorizmo užkardymo įstatymas. Šiuo įstatymu buvo panaikinta tokia užkardymo priemonė įtariamiesiems teroristams, kaip sulaikymas nepateikiant kaltinimų. Vietoj to šiai asmenų kategorijai įstatymas įvedė kitas kontrolės priemones – judėjimo apribojimas ar namų areštas. Kartu įtariamiesiems gali būti taikomi apribojimai naudotis telefonu, internetu, susitikimams su kitais asmenimis. Pažymėtina, kad pagal naują įstatymą, sprendimą dėl užkardymo priemonių taikymo priima teisėjas, o ne vidaus reikalų ministras, kaip buvo anksčiau [141].

Po 2005 metų liepos mėnesio sprogimų Londone Didžioji Britanija vėl susidūrė su būtinybe tobulinti antiteroristinį įstatymą. Taip, buvo uždraustas viešas teroristų išaukštinimas, iki 28 dienų padidintas sulaikymo be kaltinimų pateikimo terminas, sugriežtintos finansinių operacijų su grynaisiais pinigais taisyklės. Šiuo metu Finansų ministerija yra areštavusi banko sąskaitas 188 asmenų, įtariamų prisidėjus prie teroristinės veiklos [142].

3.1.3. Prancūzijos patirtis

Pagrindinės institucijos, kovojančio su terorizmu Prancūzijoje, yra policija, Užsienio žvalgybos tarnyba (*DGSE*), Kontržvalgyba (*DST*) ir Žandarmerija (*Gendarmerie*) [153].

Policijos sistemoje pagrindinį vaidmenį terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje atlieka šios tarnybos:

- Kovos su terorizmu divizija (*Division Nationale Anti-Terroriste*), kurios pagrindinis uždavinys yra teroristinės veiklos išaiškinimas ir užkardymas;

- Bendrosios žvalgybos centrinė valdyba (*DCRG*), kuri atsako už visuomenės saugumą. Jos pagrindiniai uždaviniai – kova su terorizmu, šešėline ekonomika ir mokesčių nemokėjimu;

- Teisminės policijos centrinė valdyba (*DCPJ*), kurios pagrindinis uždavinys - kova su organizuotu nusikalstamumu, tame tarpe ir kova su terorizmu ir su jo finansavimu.

Šiuo metu kovą su terorizmu Prancūzijoje koordinuoja apie 700 Bendrosios žvalgybos centrinės valdybos pareigūnų ir apie 150 Teisminės policijos centrinės valdybos pareigūnų. Šiam tikslui iš biudžeto skirta apie šešis milijonų eurų. Veiksmų koordinavimas tarp minėtų institucijų vykdomas Kovos su terorizmu koordinavimo skyriaus (*L'unité de coordination de la lutte antiterroriste*), pavaldaus nacionalinės policijos generaliniam direktoriui, veiklos rėmuose. Be to, 2002 metais buvo įsteigta Vidaus saugumo taryba, kurios paskirtis – vidaus saugumo politikos ir prioritetų formavimas. Ji taip pat užtikrina įvairių ministerijų bendradarbiavimą ir veiksmų koordinavimą. Vidaus saugumo tarybą sudaro Ministras Pirmininkas, vidaus reikalų ministras, teisingumo ministras, gynybos ministras, ekonomikos ir finansų ministras ir kt. Ji yra pavaldi Respublikos Prezidentui [153].

Po teroristinių išpuolių Londone Prancūzijos Vyriausybė ėmėsi neatidėliotinių priemonių, siekiant užkirsti kelią terorizmo plitimui. 2005 metais buvo priimtas naujas antiteroristinis įstatymas. Jame numatomos griežtesnės bausmės už teroristinių aktų rengimą ir įvykdymą, o taip pat už pagalbą asmenims, atliekantiems šiuos veiksmus. Teisėsaugos ir specialiosios tarnybos gavo platesnius įgaliojimus kontroliuojant telefoninius pokalbius ir susirašinėjimą telefonu. Buvo padidintos saugumo priemonės potencialiai pavojingų objektų atžvilgiu, sugriežtinta visuomeninio transporto bei imigracijos į šalį kontrolė. Taip pat numatytos priemonės terorizmo finansavimo užkardymo srityje [145].

3.1.4. Ispanijos patirtis

Po 2004 metų teroristinių išpuolių Madride buvo reformuotos Ispanijos teisėsaugos institucijos ir specialiosios tarnybos, atsakingos už kovą su terorizmu. Šiuo metu už terorizmo

prevenciją ir kontrolę yra atsakingos policija (*Policia*), Civilinė gvardija (*La Guardia Civil*) ir Nacionalinis žvalgybos centras (*Centro Nacional de Inteligencia*) [144].

Policijos sistemoje kovoje su terorizmu aktyviai veikia Specialiųjų operacijų grupė (*Grupo Especial para los Operaciones*). Ši grupė buvo suformuota kaip policijos antiteroristinis blokas, kuriame dirba geriausi Ispanijos teisėsaugos ir specialiųjų tarnybų pareigūnai. Būtent ši grupė dalyvavo sulaikant pagrindinius įtariamuosius, dalyvavusius organizuojant 2005 metų teroristinius išpuolius Madride [144].

Nacionalinis žvalgybos centras buvo įsteigtas 2001 metais Gynybos ministerijos sistemoje. Nepaisant to, jis turi plačią autonomiją. 2004 metais Nacionalinio žvalgybos centro struktūroje buvo įsteigtas Nacionalinis kovos prieš terorizmą koordinavimo centras (*Centro Nacional de Coordinacion Antiterrorista*), į kurio veiklą buvo įtraukti policijos, Civilinės gvardijos ir Nacionalinio žvalgybos centro pareigūnai bei keli civiliai specialistai. Naujai įsteigtas centras nevykdo jokių operatyvinių funkcijų, o tik atrenka informaciją, gautą iš šalies bei užsienio teisėsaugos ir specialiųjų tarnybų [144].

Reikia pažymėti, kad Ispanijoje nėra atskiro antiteroristinio įstatymo. Kovą su terorizmu reglamentuoja šalies Baudžiamasis kodeksas, Baudžiamojo proceso kodeksas bei kai kurie kiti įstatymai. Taip, Baudžiamajame kodekse apibrėžiama teroristo samprata, išvardinami teroristinio pobūdžio nusikaltimai bei numatomos bausmės už jų įvykdymą. Baudžiamojo proceso kodeksas reglamentuoja teisėsaugos institucijų veiksmų tvarką, tuo pat metu apriboja įtariamųjų terorizmu teises. Išskirtinė Ispanijos antiteroristinio teisinio reglamentavimo savybė – didesnis įtariamojo sulaikymo terminas iki to momento, kai jis bus atvedintas pas teisėją, o taip pat bendravimo su išoriniu pasauliu ribojimas sulaikytojo atžvilgiu. Taip, visi sulaikytieji turi būti atvedinti pas teisėją per 72 valandas po sulaikymo, o sulaikytiesiems įtariant juos dalyvavimu ar bendradarbiavimu su ginkluota grupe (tame tarpe ir teroristinės organizacijos) šis terminas gali būti pratęstas dar 48 valandoms. Taip pat Baudžiamojo proceso kodekse numatyta, kad teisėjas nuo trijų iki penkių dienų sulaikytajam gali suteikti „atskirto nuo išorinio pasaulio“ (*incomunicado*) statusą. Tuo tarpu įtariamieji dalyvavimu ar bendradarbiavimu su ginkluota grupe (tame tarpe ir teroristinės organizacijos) gali būti pripažinti *incomunicado* papildomai dar penkiom dienom [149].

3.1.5. Rusijos patirtis

Pagal 1998 metų įstatymą „*Dėl kovos su terorizmu*“ [151] kovos su terorizmu veiklos subjektais buvo paskirti Federalinė saugumo tarnyba (*Федеральная служба безопасности*), Vidaus reikalų ministerija (*Министерство внутренних дел*), Užsienio žvalgybos tarnyba

(*Служба внешней разведки*), Federalinė apsaugos tarnyba (*Федеральная служба охраны*), Gynybos ministerija (*Министерство обороны*) ir Federalinė pasienio tarnyba (*Федеральная пограничная служба*). Tačiau praktiškai pagrindinį vaidmenį kovoje su terorizmu atliko tik Federalinė saugumo tarnyba ir Vidaus reikalų ministerija [147]. Federalinės saugumo tarnybos sudėtyje antiteroristines funkcijas vykdo Konstitucinės santvarkos apsaugos ir kovos su terorizmu tarnyba (*Служба по защите конституционного строя и борьбе с терроризмом*), o Vidaus reikalų ministerijos sudėtyje – Kovos su organizuotu nusikalstamumu ir terorizmu departamentas (*Департамент по борьбе с организованной преступностью и терроризмом*) ir vidaus kariuomenė (*внутренние войска*) [147].

Laikui bėgant buvo konstatuota, kad Federalinė saugumo tarnybos ir Vidaus reikalų ministerijos antiteroristinių padalinių uždaviniai dubliuojasi. Tuo tarpu nebuvo įsteigta jokie koordinuojančio centro, per kurį būtų galima keistis informacija apie rengiamus teroristinio pobūdžio nusikaltimus. 1998 metų įstatyme „*Dėl kovos su terorizmu*“ tik buvo pažymėta, kad antiteroristinės veiklos subjektų veiksmų koordinavimui Prezidento ir Vyriausybės sprendimu gali būti steigiamos federalinio ir regioninio lygmens antiteroristinės komisijos. Tokios komisijos buvo įsteigtos 1998 metais: Federalinė antiteroristinė komisija (*Федеральная антитеррористическая комиссия*), kurios vadovu buvo paskirtas Ministras Pirmininkas, ir regioninės komisijos. Vadovaujantis Komisijos nuostatais, Federalinė antiteroristinė komisija turėjo posėdžiauti ne rečiau kaip vieną kartą per tris mėnesius. Todėl akivaizdu, kad komisija negalėjo užtikrinti kasdieninį pasikeitimą informacija tarp institucijų ir jų tinkamą koordinavimą [140].

2004 m. spalio mėnesį kalbėdamas Valstybės Dūmoje, Federalinės saugumo tarnybos direktorius Nikolajus Patruševs (*Николай Патрушев*) pareiškė, kad būtina įsteigti nuolat veikiantį valdymo centrą, kuris koordinuotų visų institucijų veiklą kovoje su terorizmu [140]. Tai pradėta įgyvendinti tik 2006 metais, kuomet vasario 15 d. Rusijos Federacijos Prezidentas pasirašė įsaką „*Dėl priemonių kovoje su terorizmu*“ [150], o kovo 6 d. buvo priimtas naujas įstatymas „*Dėl kovos su terorizmu*“ [152]. Vadovaujantis šiais teisės aktais, pagrindine institucija, atsakinga už kovą su terorizmu, buvo paskirta Federalinė saugumo tarnyba. Be to, buvo įsteigta tarpžinybinė koordinacinė institucija – Nacionalinis antiteroristinis komitetas (*Национальный антитеррористический комитет*). Tai yra institucija, kuri turi koordinuoti įvairių antiteroristinių institucijų veiklą federaliniu ir regioniniu lygmeniu. Tuo tikslu Nacionalinio antiteroristinio komiteto sudėtyje įkuriamas federalinis operatyvinis štabas, į kurį įeina teisėsaugos ir specialiųjų tarnybų vadovai, o regionuose – vietiniai operatyviniai štabai, kurie ir bus atsakingi už kovą su terorizmu.

Apibendrinant, terorizmo prevenciją ir kontrolę visame pasaulyje galima būtų suskirstyti į du etapus: iki 2001 m. rugsėjo 11-osios ir po šios datos. Vienas iš pagrindinių būdų, kuriuo nukentėjusios nuo terorizmo šalys bando sustiprinti saugumą, yra papildomų kontrolės mechanizmų įvedimas bei teisėsaugos ir specialiųjų tarnybų kompetencijos plėtimas.

3.2. POLICIJOS IR KITŲ VALSTYBĖS SAUGUMO PAJĖGŲ SISTEMOS KAITA ATSIŽVELGIANT Į TERORIZMO IŠPLITIMĄ

Pirmame etape (tai yra iki 2001 m. rugsėjo 11 d.) terorizmo prevenciją ir kontrolę Lietuvoje vykdė tik nedidelius resursus turintis VSD padalinys, kurio veikla apsiribojo teroristinių organizacijų narių, į Lietuvą atvykstančių užsieniečių tarpe, identifikavimu [97. P.126]. Kitos institucijos terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje jokių funkcijų nevykdė.

Po 2001 metų terorizmo prevencija ir kontrolė Lietuvoje įgavo kitus mastus: pradėdamas tobulinti teisinis reglamentavimas, į šią veiklą įtraukiamas didesnis institucijų skaičius, steigiami nauji padaliniai, plečiamas tarptautinis bendradarbiavimas. Būtent šiuo laikotarpiu Seimas ratifikuoja daugelį pagrindinių tarptautinių konvencijų dėl kovos su terorizmu [25, 28, 29, 33, 34, 36] bei dvišalių susitarimų ir sutarčių su kitomis valstybėmis dėl bendradarbiavimo kovojant su terorizmu ir kitais sunkiais nusikaltimais [26, 35, 37, 40].

2002 metais patvirtinta *Lietuvos Respublikos programa prieš terorizmą*, kuria į prevencinę veiklą įtraukta daug įvairių valstybės institucijų. Programoje numatytos priemonės buvo sėkmingai įgyvendintos iki 2005 metų, todėl tais metais Vyriausybė patvirtino naują *Programą prieš terorizmą*, kurioje numatomos priemonės turi būti įgyvendintos iki 2007 metų [132].

2002 metais sukurta Tarpžinybinė koordinacinė komisija prieš terorizmą, kuriai pavesta programos prieš terorizmą įgyvendinimo kontrolė [71]. 2003 metais patvirtinta atskira *Teroro aktų sukeltamų krizinių situacijų padarinių likvidavimo programa*, kuri turi būti įgyvendinta iki 2010 metų [70].

Atsižvelgiant į tarptautinę padėtį ir įvykius pasaulyje bei gavus informaciją apie teroristinių aktų grėsmę, rinktinė „Vytis“ sustiprino diplomatinį atstovybių, konsulinių įstaigų apsaugą, kad prieš užsienio diplomatines įstaigas nebūtų įvykdyta teroristinių aktų bei kriminalinių nusikaltimų.

2003 m. lapkričio 28 d. Lietuvos policijos generalinis komisaras įsakymu Nr. V-600 patvirtino *Užsienio šalių diplomatinių atstovybių patalpų ir konsulinių įstaigų Lietuvos Respublikoje apsaugos būdų koncepciją*. Įgyvendinus šią koncepciją, rinktinės „Vytis“ stacionarus apsaugos postai liko tik prie kai kurių diplomatinių objektų. Kitų užsienio šalių

diplomatinių atstovybių patalpų ir konsulinių įstaigų apsaugai užtikrinti buvo įsteigti pėsčiųjų patrulių maršrutai, patrulių su automobiliais patruliavimo sektoriai ir reagavimo grupė [126].

2004 metais buvo patvirtinti nauji rinktinės „Aras“ nuostatai [78]. Pabrėžiant rinktinės „Aras“ paskirtį ir veiklos kryptingumą, jos pavadinimas buvo pakeistas iš „Lietuvos policijos greitojo reagavimo rinktinė „Aras““ į „Lietuvos policijos antiteroristinių operacijų rinktinė „Aras““. Be smogiamųjų ir sprogmenų nukenksminimo funkcijų, rinktinei „Aras“ papildomai buvo pavestos funkcijos, susijusios su socialinių procesų analize, antiteroristinių priemonių planų ir programų rengimu, dalyvavimu antiteroristinių komisijų veikloje ir pan.

Tais pačiais metais rinktinė „Aras“ buvo priimta į tarptautinę organizaciją „ATLAS“, kuri vienija Europos Sąjungos šalių kovos su terorizmu padalinius. Tai suteikė galimybę keistis informacija su partneriais apie naujausias technologijas, ekipuotę, taktinius sprendimus terorizmo prevencijos srityje, inicijuoti bei organizuoti bendras pareigūnų pratybas [109. P.30].

Siekiant efektyvesnės terorizmo prevencijos, atitinkančios tarptautinius standartus, 2005 metais VSD sukurta Kovos su terorizmu valdyba, kuri pradėjo aktyviai bendradarbiauti su atitinkamomis užsienio valstybių tarnybomis [132]. Nuo 2006 m. sausio 1 d. LKPB ONTVV įkurta Kovos su terorizmu grupė. Šiuo laikotarpiu itin aktyviai terorizmo prevencijos srityje pradėjo veikti KAM, kuri dalyvauja daugelyje taikos palaikymo misijose terorizmo rizikos regionuose, URM, kuri aktyviai dalyvauja daugelyje tarptautinių projektų. Kontaktiniai asmenys terorizmo problematikai spręsti paskirti Generalinėje prokuratūroje ir kitose institucijose [97. P.126].

Lietuva prisijungė prie Europos Sąjungos, NATO ir kitų saugumą užtikrinančių tarptautinių organizacijų informacinių tinklų, užmezgė tiesioginius šifruotus ryšius su daugeliu partnerių. Tai įgalino naudotis visos antiteroristinės koalicijos turima informacija apie terorizmo grėsmių pobūdį ir tendencijas, o taip pat skubiai gauti duomenis apie konkrečias grėsmes Lietuvai [97. P.126-127].

Tokiu būdu, galima teigti, kad Lietuvoje pradedama kurti tarptautinius standartus atitinkanti terorizmo kontrolės ir prevencijos sistema. Tačiau čia mums kyla du klausimai:

1. Kokia institucija turi būti atsakinga už terorizmo prevencijos ir kontrolės koordinavimą Lietuvoje?

2. Ar Lietuvai reikalingas specialus kovos su terorizmu įstatymas?

Kaip matėme iš kitų valstybių pavyzdžių, pasaulyje terorizmo prevencijos ir kontrolės koordinavimo klausimai sprendžiami įvairiai. A. Paukštė išskiria šiuos kovos su terorizmu koordinavimo modelius [97. P.128]:

1. Kai tam sukuriama savarankiška institucija.

2. Kai kovą su terorizmu koordinuoja premjeras, kuris pagal savo pareigas yra ir už kovos su terorizmu koordinavimą atsakingos kolegialios institucijos vadovas.

3. Kai kovą su terorizmu koordinuoja saugumo institucija.

4. Kai nėra kovą su terorizmu koordinuojančios institucijos, o terorizmo prevenciją pagal savo kompetenciją vykdo atitinkamos ministerijos ir teisėsaugos institucijos.

Tarpžinybinė kolegiali institucija, mūsų manymu, nėra tinkama kovos su terorizmu koordinavimui, nes pats tokios komisijos darbo organizavimas negali tinkamai užtikrinti šiam tikslui keliamų uždavinių ir funkcijų įvykdymo. Taip, vadovaujantis *Tarpžinybinės koordinacinės komisijos prieš terorizmo nuostatais* [71], komisijos posėdžiai šaukiami prireikus, bet ne rečiau kaip kartą per tris mėnesius. Akivaizdu, kad tokia institucija negali operatyviai reaguoti į pasikeitusią situaciją. O juk šiuolaikinių teroristinių organizacijų struktūra yra labai mobili, retai kada žinoma, kad ir kur teroristai pasirengę smogti. Todėl visada reikia turėti omenyje, kad laikas sprendimo priėmimui gali būti skaičiuojamas valandomis ar net minutėmis.

Be to, kaip teisingai pažymima, tarpžinybinės kolegialios institucijos tikslai ir esmė yra interesų derinimas, o ne konkrečių tikslų formavimas ir jų įgyvendinimas, dėl ko vieno tikslo siekimą dažnai keičia atskirų žinybinių interesų atstovavimas [97. P.129]. Tai, neabejotinai, neigiamai atsiliepia tokios institucijos veiklos efektyvumui.

Šiuo metu Lietuvoje kovą su terorizmu koordinuoja VSD. A.Paukštė teigia, kad taip turėtų būti ir toliau, tačiau šioje institucijoje turi būti sukurtas tokias funkcijas vykdyti pajėgus padalinys [97. P.130]. Mūsų manymu, VSD ar bet kuri kita teisėsaugos institucija ar specialioji tarnyba, vis dėlto nėra tinkamos institucijos kovos su terorizmu koordinavimui dėl kelių priežasčių.

Pirma, terorizmo prevencija ir kontrolė yra plataus diapazono veikla, kuri apima teisinius, psichologinius, socialinius, ekonominius, politinius, karinius ir daugelį kitų klausimų. Šioje srityje ypatingai svarbios tokios valstybės veiklos kryptys, kaip demokratijos plėtra, dialogo tarp kultūrų skatinimas, švietimo vystymas atsilikusiose valstybėse, ekonominis atsilikusių šalių rėmimas ir daugelis kitų. Akivaizdu, kad panašaus pobūdžio veikla nepriskiriama VSD ar bet kurios kitos teisėsaugos institucijos ar specialiosios tarnybos kompetencijai, todėl šios institucijos negali užtikrinti ir jos tinkamo koordinavimo.

Antra, nėra paslaptis, kad siekiant tam tikrų veiklos rezultatų, Lietuvoje tarp teisėsaugos institucijų ir jų pareigūnų egzistuoja savotiška „konkurencija“. Iš savo profesinė patirties mes žinome, kad tokia nesveika „konkurencija“ yra būdinga net tarp vienos institucijos padalinių. Todėl pavedus terorizmo prevencijos ir kontrolės koordinavimą vienai teisėsaugos institucijai, visada išlieka grėsmė, kad ji gali tuo piktnaudžiauti. Pavyzdžiui, gavusi informaciją apie rengiamą teroristinio pobūdžio nusikaltimą, ji savo žinybiniais interesais gali bandyti realizuoti ją

pati ir tokiu būdu prisiimti visus nuopelnus tik sau. Tuo tarpu kovoje su terorizmu ypatingai svarbu, kad informacija pasiektų visas suinteresuotas institucijas.

Todėl manome, kad Lietuvoje terorizmo prevencijos ir kontrolės koordinavimas turi būti pavestas savarankiškai institucijai. Manytume, kad šiam tikslui galėtų būti įsteigtas Kovos su terorizmu koordinavimo centras prie Vyriausybės.

Taip pat iš kitų valstybių pavyzdžių mes matome, kad tos valstybės, kurios tiesiogiai susidūrė su terorizmo grėsme, dažniausiai priima ar tobulina vienokio ar kitokio pobūdžio antiteroristinius įstatymus. Vienose valstybėse šie įstatymai yra tik kompleksiniai atskirų teisės šakų įstatymų pakeitimai, patobulinantys tam tikras atskirų teisės šakų normas, arba tik baudžiamųjų įstatymų pakeitimai, kurie daromi įgyvendinant tarptautinės teisės reikalavimus [97. P.139]. Kitose valstybėse tokie įstatymai reglamentuoja platesnio pobūdžio teisinius santykius: pateikiami kovos su terorizmu teisiniai pagrindai, principai, apibrėžiamos pagrindinės sąvokos, išvardinami kovos su terorizmu subjektai bei apibrėžiami jų uždaviniai ir funkcijos ir t.t.

Akivaizdu, kad tokiais teisinėmis priemonėmis su terorizmu susidūrusios valstybės stengiasi sumažinti terorizmo grėsmę. Todėl negalime sutikti su A.Paukštės teiginiu, kad „kol dar neįvyko didesnio masto teroristinis aktas, negali būti sukuriami kokie nors nauji išskirtiniai teisiniai santykiai...“ [97. P.140] ir manome, kad atskiras antiteroristinis įstatymas reikalingas ir Lietuvoje. Čia verta prisiminti žinomą posakį, kad tik kvailiai mokosi iš savo klaidų, o protingi – iš svetimų.

Taip pat negalime sutikti su teiginiu, kad tokio įstatymo priėmimas prieštarautų mūsų teisėkūros tradicijoms, pagal kurias atskiras įstatymas turi reglamentuoti savarankiškus šakinius teisinius santykius ir kad terorizmo prevencijos reglamentavimui užtektų programos [97. P.138-139]. Vadovaujantis *Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymu* [56], viena iš svarbiausių ilgalaikių valstybinės nacionalinio saugumo stiprinimo programų yra *Nacionalinė kovos su korupcija programa*. Tačiau šalia jos mes turime ir *Korupcijos prevencijos įstatymą* [39]. Taip pat Lietuvoje yra priimti *Pinigų plovimo prevencijos įstatymas* [53], *Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas* [52], ir t.t. Iki šiol niekam nebuvo kilę abejonių, kad panašaus pobūdžio įstatymai prieštarauja mūsų teisėkūros tradicijoms.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje pradedama kurti tarptautinius standartus atitinkanti terorizmo kontrolės ir prevencijos sistema. Tačiau terorizmo prevencijos ir kontrolės organizavimas dar nėra pakankamai nuoseklus ir sistemiškas. Lietuvoje egzistuojančios antiteroristinės programos yra terminuotos, nors terorizmo prevencijos ir kontrolės organizavimo poreikis yra nuolatinis. Manytina, kad būtina keisti egzistuojantį kovos su terorizmu koordinavimo modelį bei priimti atskirą terorizmo prevenciją ir kontrolę reglamentuojantį įstatymą.

3.3. TERORIZMO PREVENCIJOS IR KONTROLĖS ĮGYVENDINIMO MODELIS POLICIJOJE IR KITOSE VALSTYBĖS SAUGUMO PAJĖGOSE

Kaip matėme iš kitų valstybių pavyzdžių, siekiant apsisaugoti nuo terorizmo grėsmės, jose yra įvedami papildomi kontrolės mechanizmai bei plečiama teisėsaugos ir specialiųjų tarnybų kompetencija. Didelis dėmesys kreipiamas į antiteroristinės teisinės bazės tobulinimą ir terorizmo prevencijos ir kontrolės koordinavimo mechanizmą. Manome, kad Lietuvos valstybei yra ypatingai svarbu perimti teigiamą užsienio valstybių patirtį šioje srityje. Suprantama, reikia atsižvelgti į mūsų valstybės teisėkūros tradicijas, teisėtvarkos sistemos ypatumus bei į kitas aplinkybes.

Terorizmo prevencija ir kontrolė yra sudedamoji Lietuvos nacionalinių interesų įgyvendinimo priemonių dalis. Kuriamas terorizmo prevencijos ir kontrolės įgyvendinimo modelis turi užtikrinti, kad taikant jį būtų galima nuosekliai ir kompleksiskai šalinti esmines terorizmo priežastis ir sąlygas bei racionaliai naudoti tam skiriamus išteklius.

Kuriant terorizmo prevencijos ir kontrolės įgyvendinimo modelį, būtina atsižvelgti į rizikos veiksnius, pavojus ir grėsmes nacionaliniam saugumui. *Nacionalinio saugumo strategijoje* [61] nurodoma, kad dabartinė mūsų valstybės vidaus situacija ir istorinė padėtis nesudaro sąlygų formuoti plačiam vidiniam teroristinių struktūrų tinklui, o grėsmė yra labiausiai išorinio pobūdžio. Tam yra keletas priežasčių:

1. Terorizmo aktai gali būti nukreipti prieš strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčią infrastruktūrą ar (ir) strateginius objektus, taip pat kitų valstybių objektus Lietuvoje.

2. Palanki Lietuvos geografinė padėtis. Narystė Europos Sąjungoje gali padidinti į Lietuvą atvykstančių Europos Sąjungos piliečių, išeivių iš islamo kraštų srautą. Gerėjant ekonominei situacijai, gali padidėti prieglobsčio prašytojų, tarp kurių gali būti ir susijusių su teroristinėmis organizacijomis. Be to, Lietuvos geografinė padėtis taip pat palanki nelegaliai gabenti strategines prekes, kurios gali būti skirtos teroristinėms grupuotėms arba šalims, remiančioms terorizmą ir siekiančioms pasigaminti masinio naikinimo ginklų.

3. Per Lietuvoje veikiančias finansų įstaigas gali būti vykdomos finansinės operacijos, susijusios su teroristinės veiklos finansavimu. Mūsų valstybėje veikiančios musulmonų ir kitos organizacijos gali būti panaudotos kaip terorizmo finansavimo tarpininkai.

4. Terorizmo grėsmė didėja dėl aktyvaus Lietuvos dalyvavimo tarptautinėse antiteroristinėse operacijose.

Vidaus terorizmo pavojų gali padidinti šios aplinkybės:

1. Politinio ekstremizmo apraiškos Lietuvoje.

2. Socialinė ir ekonominė diferenciacija, sukurianti prielaidas socialiniam terorizmui.

3. Globalizacijos įsigalėjimas pasaulyje ir antiglobalistinių judėjimų stiprėjimas gali skatinti šių judėjimų vietinių padalinių aktyvumą ir sukurti prielaidas specifiniam terorizmui.

4. Nusikalstamų grupuočių veikla Lietuvoje. Vietinės organizuotos nusikalstamos grupuotės siekia gauti pajamų iš nelegalios veiklos – tarptautinio narkotikų verslo, kontrabandos, neteisėtos ginklų bei sprogmenų prekybos ir pan. Teigiama, kad teroristinės grupės savo tikslams gali tiesiogiai arba netiesiogiai panaudoti vietines nusikalstamas grupuotes [104. P.34].

Iškarto po 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristinių išpuolių JAV Seimas pareiškė, kad Lietuvos valstybė prisijungs prie antiteroristinių tarptautinių pastangų bei reikalingų sprendimų, kad teroristai būtų nubausti, o jų židiniai neutralizuoti [81]. Dalyvavimas tarptautinės bendruomenės kovoje su terorizmu turi pasireikšti įvairiomis kryptimis:

1. Demokratijos plėtra. Šioje srityje Lietuva jau žengė pirmuosius žingsnius dalyvaudama 2004 metų Ukrainos krizės sprendime, kuriame mūsų valstybė atliko svarbų vaidmenį. Tuomet konfliktas buvo taikiai išspręstas tarpininkaujant Europos Sąjungos įgaliotiniui Chavierui Solanai (*Javier Solana*), Lenkijos vadovui Aleksandrui Kvasnievskiui (*Aleksander Kwasniewski*) ir Lietuvos Prezidentui Valdui Adamkui. Manoma, kad artimiausias tikslas šioje srityje būtų remti demokratinių procesų vystymąsi Baltarusijoje. Pažymima, kad terorizmo prevencijos požiūriu tai labai svarbus tikslas, nes valdantysis režimas įtariamą ginkluotės ir branduolinių technologijų tiekimu terorizmą remiančioms valstybėms [97. P.134].

2. Dialogo tarp kultūrų skatinimas. Pažymima, kad šioje srityje Lietuvos galimybes praplečia tai, kad mūsų valstybė nebuvo kolonizatorė, o Lietuvos tauta per visą savo istoriją garsėjo tolerancija kitoms tautoms ir tikėjimams. Šiuo metu mūsų valstybė taip pat turi nemenką įdirbį šioje srityje. Pavyzdžiui, vien 2006 metais Lietuvoje suorganizuoti du tarptautiniai renginiai: konferencija „Bendra vizija bendrai kaimynystei“ ir UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) Pasaulio paveldo komiteto trisdešimtoji sesija [97. P.134].

3. Švietimo vystymas atsilikusiose valstybėse. Šios priemonės įgyvendinimui Lietuva turi išvystytą aukštojo mokslo sistemą, todėl jau dabar vykdomos ir ateityje turėtų būti plečiamos apsikeitimo studentais ir dėstytojais programos, bendri moksliniai tyrimai. Pavyzdžiui, Mykolo Romerio universitetas palaiko santykius su 22-ų valstybių universitetais, o Vilniaus universitetas – su 27-ių valstybių universitetais [97. P.135].

4. Ekonominis atsilikusių šalių rėmimas. Lietuva šios priemonės įgyvendinimui neturi reikiamo ekonominio potencialo, tačiau čia svarbus ir simbolinis indelis. Pavyzdžiui, Lietuvoje surinkta beveik milijono litų vertės parama 2004 metais nuo cunamio nukentėjusiems Pietų Azijoje paremti. Vyriausybė šios gaivalinės nelaimės padarinių likvidavimui tada taip pat skyrė 350 000 litų [97. P.135]. 2006 metais, atsiliepdama į Pasaulio maisto programos (*WFP*) raginimą

padėti Afganistanui susidoroti su didžiausia per kelis dešimtmečius sausra, Lietuva paskyrė 75 000 JAV dolerių paramą sausros pasekmėms nualintoje Goro provincijoje likviduoti [130].

5. Dalyvavimas taikos palaikymo misijose konfliktų zonose. Lietuvos kariuomenė šioje srityje turi jau daugiau kaip 10 metų patirtį: ji dalyvavo karinėse misijose buvusioje Jugoslavijoje. Šiuo metu mūsų valstybės kariuomenė vykdo terorizmo prevenciją net keliose pagrindinėse konflikto zonose: Irake, Afganistane, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Kosovo provincijoje bei sienos stebėjimo misijoje Gruzijoje, o nuo 2005 metų vadovauja Afganistano Goro provincijos atkūrimui [97. P.136]. Lietuvos vidaus reikalų sistemos institucijos taip pat turi tarptautinių misijų patirties. Pavyzdžiui, nuo 1996 metų iki šiol policijos pareigūnai dalyvavo įvairiose Jungtinių Tautų, Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos ir Europos Sąjungos organizuotose taikos palaikymo, taikos įvedimo ir stebėjimo tarptautinėse misijose [133], o du VSAT pareigūnai atlieka sienos stebėjimo misiją Pietų Kaukaze [127]. Be to, reikia pažymėti, kad Europos Sąjunga yra sukūrusi savo greitojo reagavimo pajėgas, kurios jau vykdė tris misijas buvusios Jugoslavijos teritorijoje. Numatoma šių pajėgų karinį potencialą stiprinti keletą metų. Europos Sąjunga taip pat nutarė skirti iki 5 000 policijos pareigūnų, atsakingų už civilinius krizių valdymo aspektus. 1 000 policininkų galėtų pradėti darbą per 30 dienų [119]. Manome, kad ateityje turėtų didėti ir Lietuvos policijos bei Viešojo saugumo tarnybos vaidmuo šioje srityje, o visa sistema bus daugiau orientuota į Europos Sąjungos saugumo struktūras, o ne į NATO.

6. Lietuvos valstybės institucijų atstovavimas kovos su terorizmu klausimais tarptautinėse institucijose ir forumuose. Manoma, kad svarbiausias vaidmuo šioje veikloje priskiriamas šioms institucijoms:

- VSD, kuris atstovauja tarptautinėse institucijose, kuriose svarstomi terorizmo prevencijos, bendrieji kovos su juo bei antiteroristinės žvalgybos klausimai;
- VRM, įskaitant ir policiją, kuri atstovauja tarptautinėse institucijose, kuriose svarstomi bendrieji vidaus reikalų ir teisingumo klausimai, susiję su terorizmu;
- Generalinei prokuratūrai, kuri atstovauja tarptautinėse institucijose, kuriose svarstomi klausimai, susiję su teroro aktų tyrimu [104. P.40].

Pažymima, kad terorizmo prevencijos priemonės gerus rezultatus gali duoti tik tuomet, kai jos yra taikomos nuosekliai ir pastoviai, o ne stichiškai ir ne epizodiškai. Ši veikla turi būti ilgalaikė, tikslinga ir sisteminga, o kad užtikrintų šių kriterijų laikymąsi, ji turi būti teisiškai sureglamentuota [97. P.137].

Manome, kad tam tikslui turi būti priimtas atskiras antiteroristinis įstatymas. Šis teisės aktas, be kitų klausimų, turėtų įtvirtinti nuostatas, kurių pasigendama šiuo metu egzistuojančiame teisiniame reglamentavime, o būtent: nustatyti terorizmo prevenciją ir kontrolę vykdančius subjektus, apibrėžti jų kompetenciją šioje srityje bei veiklos koordinavimo tvarką.

Reikia pažymėti, kad jeigu terorizmo prevencijos ir kontrolės funkcija bus pavesta tik teisėsaugos institucijoms ir specialiosioms tarnyboms, tai pasiekti teigiamų rezultatų šioje srityje nepavyks. Todėl antiteroristiniame įstatyme turi būti numatyta plati terorizmo prevencijos ir kontrolės subjektų sistema, įtraukiant į ją taip pat valstybines institucijas, neįeinančias į teisėsaugos įstaigų sistemą, bet savo veikla padedančias įgyvendinti socialines, ekonomines ir kitas priemones, taip pat nevyriausybinės organizacijos, švietimo ir sveikatos apsaugos įstaigas ir kt.

Siekiant apsaugoti potencialius terorizmo taikinius, susiduriama su sunkiai išsprendžiamomis problemomis, kadangi galimų teroristinių pasikėsinimų objektų šiuolaikinėje industrinėje visuomenėje yra labai daug. Todėl jų visų apsaugoti tiesiog fiziškai neįmanoma. Tačiau manome, kad rengtis teroristinio pobūdžio nusikaltimams yra būtina, nes teroristiniai išpuoliai dažniausiai vykdomi prieš neapsaugotus arba mažiau apsaugotus objektus. Todėl siekiant išvengti katastrofinių pasekmių, būtina identifikuoti pavojingiausius padarinių atžvilgiu galimus pasikėsinimo objektus ir jų atžvilgiu imtis reikiamų fizinės saugos priemonių.

Pažymėtina, kad fizinė sauga nuo teroristinių išpuolių turėtų rūpėti ne tik valstybės institucijoms, bet ir privačiam sektoriui. Juk jau dabar verslas vertinamas ir saugumo požiūriu. Todėl verslininkai aktyviai imasi fizinės saugos priemonių ir savo iniciatyva. Pavyzdžiui, prekybos centrai įrengia stebėjimo kameras ne tik patalpų viduje, bet ir išorėje. Natūralu, kad taip apsaugoti objektai pritraukia daugiau klientų. Taigi fizinė sauga yra tiek valstybės, tiek privataus sektoriaus interesai, todėl šioje srityje bendradarbiavimas būtinas. Siūloma net valstybėms finansiškai skatinti privataus sektoriaus investicijas į saugumo užtikrinimą, suteikiant šiam reikalui beprocentes paskolas [97. P.110].

Siekiant greitai ir efektyviai nustatyti galimų teroro aktų užsakovus ir vykdytojus, būtina stiprinti teisėsaugą. Teisingai pažymima, kad jeigu vienoje ar kitoje valstybėje nekovoama su tokiais nusikaltimais, kaip pinigų plovimas, organizuotas nusikalstamumas, prekyba narkotikais ir t.t., tai tokia valstybė tampa patraukli ne tik „saviems“, bet ir „svetimiems“ nusikaltėliams [93. P.351].

Manoma, kad policijos vaidmuo terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje neabejotinai didės. Todėl būtina plėsti šiam tikslui policijos sistemoje įsteigtų padalinių veiklą. Pavyzdžiui, LKPB ONTVV Kovos su terorizmu grupę sudaro tik keli pareigūnai. Akivaizdu, kad šiuo metu tokios sudėties padalinys negali tinkamai įvykdyti visų jam keliamų uždavinių, susijusių su teroristinio pobūdžio nusikaltimų, kurie gali būti susiję su organizuotu nusikalstamumu, tyrimu ir kovos su jais operacijų planavimu.

Taip pat pažymima, kad labai svarbus yra teisėsaugos stiprinimas valstybės sienos apsaugos srityje. Pavyzdžiui, 2002-2003 metais Lietuvoje buvo nustatyti 44 su teroristinėmis

organizacijomis siejami asmenys, iš kurių tik 3 į Lietuvą pateko teisėtai būdais [97. P.136, 104. P.33].

Kuriant terorizmo prevencijos ir kontrolės įgyvendinimo modelį, taip pat būtina atsižvelgti į naujausių terorizmo rūšių išplitimą. Pavyzdžiui, teroristai vis dažniau panaudoja naujausias informacines technologijas savo planų įgyvendinimui. Kyla vis didesnė informacinio terorizmo (kartais dar vadinamo kibernetizmu) [123], skirta strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčios infrastruktūros komponentų išbalansavimui, grėsmė. Šiuo metu daugiausia informacinio terorizmo atvejų užfiksuojama JAV, kur 2004 metų pirmajame pusmetyje tokių „kiberatakų“ skaičius sudarė 35,4 % visame pasaulyje vykdomų panašių išpuolių [123]. Informacinio terorizmo aukomis buvo tapusios net tokios JAV institucijos, kaip Gynybos ministerija (Pentagonas), Žemės ūkio ministerija ir net Prezidento rezidencija – Baltieji Rūmai [89. P.56]. Plečiantis informacinių technologijų tinklui Lietuvoje, ši problema gali tapti aktuali ir mūsų valstybėje.

Rengiantis teroristiniams išpuoliams, teroristų veikla apima organizacinio ir valdymo pobūdžio klausimus, materialinį – techninį aprūpinimą, reikiamos informacijos paiešką. Todėl, siekiant užtikrinti terorizmo prevencijos ir kontrolės subjektų informacinį aprūpinimą, būtina plėsti žvalgybos pajėgumus. Kadangi šiuo klausimų daug bendradarbiaujama su užsienio partneriais, pažymima, kad Lietuvos žvalgyba turėtų atitikti naudingo dvišalių slaptųjų tarnybų santykių subjekto reikalavimus, kuriame atitinkamai būtų įgyvendinta paslapčių apsauga. Tai leistų visa apimtimi naudotis antiteroristinės koalicijos disponuojama informacija apie terorizmą bei skubiai gauti tiesiogiai Lietuvos interesus liečiančią informaciją [97. P.136]. Manome, kad šioje srityje pagrindinis vaidmuo ir toliau teks VSD.

Tokiu būdu, terorizmo prevencijos ir kontrolės subjektų įvairovė, platus jų veiklos diapazonas lemia būtinybę koordinuoti veiksmus. Šiam tikslui turi būti įsteigtas Kovos su terorizmu koordinavimo centras prie Vyriausybės. Čia mes nenagrinėsime galimų šio centro sudarymo principų bei darbo organizavimo. Manome, kad darbui jame galėtų būti deleguojami visų teisėsaugos ir kitų institucijų pareigūnai ir darbuotojai. Kovos su terorizmu koordinavimo centras būtų ta institucija, kuri sudarytų terorizmo prevencijos ir kontrolės pagrindą Lietuvoje.

IŠVADOS

1. Šiuo metu nėra visuotinai priimtoms terorizmo sampratos, todėl sudėtinga atskleisti ir nagrinėti terorizmo turinį. Pagrindinė priežastis ta, kad terorizmas suprantamas dvejopai: kaip reiškinys ir kaip nusikalstama veika. Manoma, kad terorizmo sąvoką tikslinga vartoti, kai kalbame apie jį kaip apie socialinį reiškinį. Tokiu būdu terorizmas galėtų būti apibrėžiamas kaip *visame pasaulyje paplitęs ypatingai pavojingas reiškinys, pasireiškiantis politiškai motyvuotu, tyčiniu, viešu ir sukeliančiu padidintą kolektyvinį pavojų visuomenei smurto naudojimu, siekiant atkreipti visuomenės dėmesį į savo reikalavimus ir priversti valdžios institucijas ar jų pareigūnus priimti sau palankius sprendimus.*

2. Terorizmo prevencijos ir kontrolės sistema yra sudėtinė nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės sistemos dalis. Terorizmo prevencijos ir kontrolės tikslas – užkirsti kelią terorizmo grėsmei ir neleisti jai viršyti socialiai priimtino lygmens. Terorizmo prevencines priemones sąlyginai galima suskirstyti į negatyviosios prevencijos priemones ir pozityviosios prevencijos priemones. Negatyvioji prevencija paremta jėgos naudojimu ir nukreipta į terorizmo pasekmes arba į jo apraiškas. Pozityvioji prevencija paremta taikiu konfliktų sprendimu, tarpusavio supratimu bei bendradarbiavimu ir nukreipta į terorizmo determinantų identifikavimą bei šalinimą. Vykdamas terorizmo prevenciją Lietuvoje būtina derinti abi prevencines priemones, tačiau prioritetą turi būti skiriamas pozityviajai prevencijai.

3. Teisinės bazės gausa (ratifikuotos konvencijos, tarptautinės sutartys ir susitarimai dėl bendradarbiavimo kovojant su terorizmu, nacionaliniai teisės aktai) įrodo, kad Lietuvos valstybė yra prisiėmusi ir vykdo visus tarptautinius įsipareigojimus terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje. Tačiau norime atkreipti dėmesį, kad terorizmo prevencijos ir kontrolės organizavimas dar nėra pakankamai nuoseklus ir sistemiškas. Lietuvoje egzistuojančios antiteroristinės programos yra terminuotos, nors terorizmo prevencijos ir kontrolės organizavimo poreikis yra nuolatinis.

4. Terorizmo prevencijos ir kontrolės subjektų sistema apima tris lygius: valstybės, vyriausybės ir teisėsaugos. Šiuo metu pagrindinis vaidmuo terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje tenka VSD, kurio kompetencija terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje yra dvejopa: *bendroji kompetencija* apima kompleksą organizacinių, prevencinių, žvalgybinių ir operatyvinių kovos su terorizmu priemonių, o *specialioji kompetencija* pasireiškia kovos su terorizmo finansavimu srityje. Bendroji kompetencija apima VSD veiklą, susijusią su antiteroristinės veiklos subjektų veiksmų koordinavimu bei vyriausybės lygmeniu įkurtos Tarpžinybinės koordinacinės komisijos prieš terorizmą darbo organizavimu. Toks terorizmo prevencijos ir kontrolės koordinavimo modelis negali užtikrinti sėkmingo šiam tikslui keliamų užduočių įgyvendinimo.

5. Turint omenyje tai, kad terorizmas yra glaudžiai susijęs su tokiais nusikaltimais kaip nelegali prekyba ginklais, šaudmenimis ir sprogmenimis, nelegali migracija, pinigų plovimas, organizuotas nusikalstamumas ir kt., vis labiau ryškėja kitų valstybės saugumo pajėgų vaidmuo šioje srityje. Ypatingai tai galima pasakyti apie policiją, kurios išskirtinį vaidmenį kovoje su terorizmu lemia šios institucijos plati kompetencija apskritai nusikalstamumo prevencijos ir kontrolės srityje: viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimas, diplomatinių objektų apsauga, ginklų ir sprogmenų apyvartos kontrolė, organizuoto nusikalstamumo užkardymas, specialių antiteroristinių operacijų vykdymas ir tarptautinis bendradarbiavimas Europolo Lietuvos nacionalinio skyriaus rėmuose.

6. Svarbų vaidmenį kovoje su terorizmu atlieka ir kitos valstybės saugumo pajėgos. VSAT kompetencija šioje srityje yra dvejopo pobūdžio: *bendroji kompetencija* pasireiškia nelegalios migracijos užkardymo srityje, o *specialioji kompetencija* susijusi su Ignalinos AE apsauga. Mūsų valstybei įsiliesus į Šengeno erdvę, nelegalios migracijos užkardymas turės įtakos terorizmo prevencijai ir kontrolei ne tik Lietuvos, bei ir visos Šengeno erdvės mastu, todėl VSAT kompetencija ir atsakomybė šioje srityje ženkliai didės. Tuo tarpu Ignalinos AE apsaugos funkcija yra nebūdinga VSAT ir ateityje jos turėtų būti atsisakyta. FNTP, vykdydama pinigų plovimo prevencijos priemones, atlieka svarbų vaidmenį terorizmo finansavimo užkardyme. Viešojo saugumo tarnybos kompetencija terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje pasireiškia atliekant strateginių valstybės objektų apsaugą. Ateityje ši institucija atliks svarbų vaidmenį dalyvaudama tarptautinėse antiteroristinėse ir taikos palaikymo operacijose užsienyje.

7. Praktinės problemos, su kuriomis susiduriama vykdant terorizmo prevenciją ir kontrolę, išorinis terorizmo grėsmės pobūdis mūsų valstybei, o taip pat esamas pakankamai menkas Lietuvos ekonominis ir karinis potencialas lemia būtinybę plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą šioje srityje. Tam tikslui būtina ir toliau aktyviai dalyvauti tarptautinės antiteroristinės koalicijos veikloje.

8. Terorizmo prevencijos ir kontrolės subjektų įvairovė bei platus jų veiklos diapazonas lemia būtinybę įsteigti instituciją, kuri užtikrintų antiteroristinės veiklos koordinavimą Lietuvoje - Kovos su terorizmu koordinavimo centrą prie Vyriausybės.

PASIŪLYMAI

1. Atsižvelgiant į besikeičiančias terorizmo grėsmes ir tarptautinę patirtį, siūlome įstatymų leidėjui svarstyti galimybę priimti Lietuvoje specialųjį antiteroristinį įstatymą. Šis teisės aktas turėtų nustatyti terorizmo prevenciją ir kontrolę vykdančius subjektus, apibrėžti jų kompetenciją šioje srityje ir veiklos koordinavimo mechanizmą bei reglamentuoti kitus terorizmo prevencijai ir kontrolei reikšmingus klausimus.

2. Šiuo metu egzistuojantis terorizmo prevencijos ir kontrolės koordinavimo modelis negali užtikrinti sėkmingo šiam tikslui keliamų uždavinių įgyvendinimo. Todėl siūlome įstatymų leidėjui įsteigti savarankišką instituciją - Kovos su terorizmu koordinavimo centrą prie Vyriausybės, į kurį nuolatiniam darbui galėtų būti deleguojami visų valstybės saugumo pajėgų ir kitų institucijų pareigūnai ir darbuotojai.

3. Atsižvelgiant į tarptautinių teisės aktų reikalavimus, siūlome įstatymų leidėjui papildyti LR BK, įtraukiant į nusikalstamų veikų, susijusių su terorizmu, sąrašą visas galimas teroro aktų formas ir nusikaltimus, išvardintus *1977 m. sausio 27 d. Europos konvencijoje dėl kovos su terorizmu*; apibrėžti "teroristų grupės" sąvoką; kriminalizuoti teroristų verbavimą bei jų rengimą.

4. Atsižvelgiant į tai, kad vykdydama Ignalinos AE apsaugą VSAT atlieka šiai tarnybai nebūdingą funkciją, siūlome Vyriausybei šią funkciją deleguoti Viešojo saugumo tarnybai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992.

Europos Sąjungos dokumentai

2. **Europos Parlamento ir Tarybos** 2006 m. kovo 15 d. reglamentas (EB) Nr. 562/2006, nustatantis taisyklių, reglamentuojančių asmens judėjimą per sienas, Bendrijos kodeksą (Šengeno sienų kodeksas) // Oficialusis leidinys L, 2006-04-13 Nr.105-1.
3. **Europos Tarybos** konvencija dėl terorizmo prevencijos, priimta 2005 m. gegužės 16 d. // www.etib.lt/?s=docs_lt&item=26&lang=lt; prisijungimo laikas: 2006-11-15.
4. **Europos Komisijos** 2004 m. spalio 20 d. komunikatas Tarybai ir Europos Parlamentui dėl teroristų finansavimo prevencijos ir kovos su juo priemonėmis, kuriomis siekiama pagerinti keitimąsi informacija, padidinti skaidrumą ir sustiprinti finansinių operacijų atsekamumą // [www.europarl.eu.int/meetdocs/2004_2009/documents/COM_COM\(2004\)0700_COM_COM\(2004\)0700_lt.pdf](http://www.europarl.eu.int/meetdocs/2004_2009/documents/COM_COM(2004)0700_COM_COM(2004)0700_lt.pdf); prisijungimo laikas: 2005-04-30.

Lietuvos Respublikos ratifikuotos tarptautinės sutartys *Konvencijos*

5. **Protokolas**, iš dalies keičiantis Europos konvenciją dėl kovos su terorizmu, priimtas 2003 m. gegužės 15 d. // Valstybės žinios. 2005, Nr. 86-3210.
6. **Tarptautinė konvencija** dėl kovos su teroristų vykdomais sprogdinimais, priimta 1997 m. gruodžio 15 d. // Valstybės žinios. 2004, Nr. 36-1184.
7. **Tarptautinė konvencija** dėl kovos su terorizmo finansavimu, priimta 1997 m. gruodžio 9 d. // Valstybės žinios. 2003, Nr. 8-268.
8. **Konvencija** parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu dėl Europos policijos biuro įsteigimo (Europolio konvencija), priimta 1995 m. lapkričio 26 d. // Valstybės žinios. 2004, Nr. 113-4202.
9. **Konvencija** dėl kovos su neteisėtais veiksmais prieš saugią jūrų laivybą, priimta 1988 m. kovo 10 d. // Valstybės žinios. 2003, Nr. 8-266.
10. **Protokolas** dėl kovos su neteisėtais veiksmais prieš stacionarių platformų kontinentiniame šelfe saugą, priimtas 1988 m. kovo 10 d. // Valstybės žinios. 2003, Nr. 8-267.
11. **Tarptautinė konvencija** dėl kovos su įkaitų ėmimu, priimta 1979 m. gruodžio 18 d. // Valstybės žinios. 2000, Nr. 108-3430.
12. **Europos konvencija** dėl kovos su terorizmu, priimta 1977 m. sausio 27 d. // Valstybės žinios. 1997, Nr. 7-116.
13. **Konvencija** dėl nusikaltimų, padarytų tarptautiniu mastu saugomiems asmenims, įskaitant diplomatus, prevencijos ir baudimo už juos, priimta 1973 m. gruodžio 14 d. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 97-4257.
14. **Konvencija** dėl pabėgėlių statuso, priimta 1951 m. liepos 28 d. // Valstybės žinios. 1997, Nr. 12-227.

Susitarimai ir sutartys

15. **Lietuvos Respublikos Vyriausybės** ir Turkijos Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo kovojant su terorizmu, organizuotu nusikalstamumu, neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta (prekyba jomis) ir kitais sunkiais nusikaltimais // Valstybės žinios. 2004, Nr. 122-4462.

16. **Lietuvos Respublikos** ir Europos policijos biuro bendradarbiavimo susitarimas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 19-580.
17. **Lietuvos Respublikos Vyriausybės** ir Vengrijos Respublikos Vyriausybės sutartis dėl bendradarbiavimo kovojant su terorizmu, neteisėta narkotikų apyvarta, organizuotu nusikalstamumu ir kitais sunkiais nusikaltimais // Valstybės žinios. 2002, Nr. 104-4617.
18. **Lietuvos Respublikos Vyriausybės** ir Uzbekistano Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo kovojant su nusikalstamumu // Valstybės žinios. 2002, Nr. 70-2875.
19. **Lietuvos Respublikos Vyriausybės** ir Vokietijos Federacinės Respublikos Vyriausybės sutartis dėl bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu, terorizmu ir kitais sunkiais nusikaltimais // Valstybės žinios. 2002, Nr. 57-2300.
20. **Lietuvos Respublikos Vyriausybės** ir Švedijos Karalystės Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo ir techninės pagalbos teisingumo ir vidaus reikalų srityje plėtros // Valstybės žinios. 2002, Nr. 32-1207.
21. **Lietuvos Respublikos Vyriausybės** ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu bei kitais sunkiais nusikaltimais sutartis // Valstybės žinios. 2001, Nr. 75-2637.
22. **Lietuvos Respublikos Vyriausybės** ir Kazachstano Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu, neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, terorizmu ir kitais nusikaltimais // Valstybės žinios. 2001, Nr. 75-2636.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

Istatymai

23. **Lietuvos Respublikos** viešojo saugumo tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 102-3935.
24. **Lietuvos Respublikos** ginklų, šaudmenų ir sprogmenų savanoriško atidavimo ir ginklų bei šaudmenų įteisinimo laikinasis įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2962.
25. **Lietuvos Respublikos** įstatymas dėl Protokolo, iš dalies keičiančio Europos konvenciją dėl kovos su terorizmu, ratifikavimo // Valstybės žinios. 2005, Nr. 86-3204.
26. **Lietuvos Respublikos** įstatymas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Turkijos Respublikos Vyriausybės susitarimo dėl bendradarbiavimo kovojant su terorizmu, organizuotu nusikalstamumu, neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta (prekyba jomis) ir kitais sunkiais nusikaltimais ratifikavimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 122-4459.
27. **Lietuvos Respublikos** įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties // Valstybės žinios. 2004, Nr. 73-2539.
28. **Lietuvos Respublikos** įstatymas dėl konvencijos, parengtos vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu, dėl Europos policijos biuro įsteigimo (Europolo konvencijos) ir jos protokolų ratifikavimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 69-2384.
29. **Lietuvos Respublikos** įstatymas dėl Tarptautinės konvencijos dėl kovos su teroristų vykdomais sprogdinimais ratifikavimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 36-1174.
30. **Lietuvos Respublikos** įstatymas dėl Lietuvos Respublikos ir Europos policijos biuro bendradarbiavimo susitarimo ratifikavimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 19-578.
31. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 39(1) ir 306(1) straipsniais įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 38-1733.
32. **Lietuvos Respublikos** sprogmenų apyvartos kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 17-701.

33. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Tarptautinės konvencijos dėl kovos su terorizmo finansavimu ratifikavimo // Valstybės žinios. 2003, Nr. 8-265.
34. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl konvencijos dėl kovos su neteisėtais veiksmais prieš saugią jūrų laivybą ir protokolo dėl kovos su neteisėtais veiksmais prieš stacionarių platformų kontinentiniame šelfe saugą ratifikavimo // Valstybės žinios. 2003, Nr. 8-264.
35. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Vengrijos Respublikos Vyriausybės sutarties dėl bendradarbiavimo kovojant su terorizmu, neteisėta narkotikų apyvarta, organizuotu nusikalstamumu ir kitais sunkiais nusikaltimais ratifikavimo // Valstybės žinios. 2002, Nr. 104-4612.
36. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl konvencijos dėl nusikaltimų, padarytų tarptautiniu mastu saugomiems asmenims, įskaitant diplomatus, prevencijos ir baudimo už juos ratifikavimo // Valstybės žinios. 2002, Nr. 97-4252.
37. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Uzbekistano Respublikos Vyriausybės susitarimo dėl bendradarbiavimo kovojant su nusikalstamumu ratifikavimo // Valstybės žinios. 2002, Nr. 70-2872.
38. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 65-2633.
39. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 57-2297.
40. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Vokietijos Federacinės Respublikos Vyriausybės sutarties dėl bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu, terorizmu ir kitais sunkiais nusikaltimais ratifikavimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 57-2295.
41. Lietuvos Respublikos finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 33-1250.
42. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 13-467.
43. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Kazachstano Respublikos Vyriausybės susitarimo dėl bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu, neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, terorizmu ir kitais nusikaltimais ratifikavimo įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 75-2630.
44. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu bei kitais sunkiais nusikaltimais sutarties ratifikavimo įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 73-2563.
45. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl tarptautinės konvencijos dėl kovos su įkaitų ėmimu ratifikavimo // Valstybės žinios. 2000, Nr. 108-3423.
46. Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 92-2848.
47. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 90-2777.
48. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
49. Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1931.
50. Lietuvos Respublikos ginklų, šaudmenų, sprogmenų, sprogstamųjų medžiagų savanoriško atidavimo, ginklų ir šaudmenų įteisinimo laikinasis įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 42-1193.
51. Lietuvos Respublikos ginklų, šaudmenų, sprogmenų, sprogstamųjų medžiagų savanoriško atidavimo bei ginklų ir šaudmenų įteisinimo laikinasis įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 55-1769.
52. Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 69-1731.
53. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 64-1502.

54. Lietuvos Respublikos valstybės gynimo tarybos įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 41-992.
55. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl 1977 m. Europos konvencijos dėl kovos su terorizmu ratifikavimo // Valstybės žinios. 1997, Nr. 7-116.
56. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 2-16.
57. Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 43-772. Nauja įstatymo redakcija: Valstybės žinios. 1998, Nr. 41(1)-1131.
58. Lietuvos Respublikos Seimo statutas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 15-249.
59. Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 11-163.

Pojstatyminiai aktai

60. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 32-1318.
61. Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d. nutarimas Nr. IX-907 „Dėl nacionalinio saugumo strategijose patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 56-2233.
62. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gegužės 2 d. nutarimas Nr. 404 „Dėl kreipimosi į Respublikos Prezidentą su prašymu pateikti Lietuvos Respublikos Seimui ratifikuoti Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Baltarusijos Respublikos Vyriausybės susitarimą dėl bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu, neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų ir jų pirmtakų apyvarta, terorizmu ir kitais nusikaltimais“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 50-1825.
63. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. kovo 30 d. nutarimas Nr. 314 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ // Valstybės žinios. 2006, Nr.37-1316.
64. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. vasario 9 d. nutarimas Nr. 137 „Dėl priemonių įgyvendinant Lietuvos Respublikos tarptautines sankcijas, numatytas 2001 m. gruodžio 27 d. Europos Sąjungos Tarybos bendrojoje pozicijoje 2001/930/BUSP dėl kovos su terorizmu“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 18-632.
65. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 5 d. nutarimas Nr. 832 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gegužės 24 d. nutarimo Nr. 358 "Dėl valstybinių objektų apsaugos organizavimo ir vykdymo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 97-3643.
66. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 20 d. nutarimas Nr. 436 „Dėl užsieniečių, kuriems draudžiama atvykti į Lietuvą, sąrašo sudarymo ir tvarkymo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 52-1747.
67. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. sausio 12 d. nutarimas Nr. 12 „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 2005-2006 metų įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 6-158.
68. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. lapkričio 15 d. nutarimas Nr. 1441 „Dėl įtartinų operacijų su pinigais sustabdymo ir informacijos pateikimo finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai prie vidaus reikalų ministerijos taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 167-6127.
69. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 2 d. nutarimas Nr. 1129 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 15 d. nutarimo Nr. 255 „Dėl tarpžinybinės koordinacinės komisijos prieš terorizmą sudarymo ir jos darbo organizavimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 136-4956.
70. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. birželio 26 d. nutarimas Nr. 850 „Dėl teroro aktų sukeltamų krizinių situacijų padarinių likvidavimo programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 64-2908.

71. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 15 d. nutarimas Nr. 255 „Dėl tarpžinybinės koordinacinės komisijos prieš terorizmą sudarymo ir jos darbo organizavimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 18-734.
72. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 1609 „Dėl Vidaus reikalų sistemoje tarnaujančių privalomosios pradinės karo tarnybos karių atsisakymo ir Vidaus reikalų ministerijos vidaus tarnybos dalinių reorganizavimo ir viešojo saugumo dalinius programos ir jos įgyvendinimo plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 108-3971.
73. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 22 d. nutarimas Nr. 194 „Dėl pasienio policijos departamento prie Lietuvos respublikos vidaus reikalų ministerijos reorganizavimo ir valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 18-556.
74. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 2 d. įsakymas Nr. 1V-250 „Dėl viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 113-5092 .
75. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2002 m. kovo 28 d. įsakymas Nr. 154 „Dėl pasienio tikrinimo tvarkos patvirtinimo“ (2004 m. balandžio 28 d. įsakymo Nr. 1V-143 redakcija) // Valstybės žinios. 2004, Nr. 69-2435.
76. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2005 m. gegužės 10 d. įsakymas Nr. 5-V-300 „Dėl Lietuvos kriminalinės policijos biuro nuostatų ir struktūros schemos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 61-2190.
77. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2004 m. rugpjūčio 6 d. įsakymas Nr. V-384 „Dėl padalinio, kuris vykdys Europolo nacionalinio padalinio uždavinius, paskyrimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 126-4549.
78. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2004 m. vasario 18 d. įsakymas Nr. V-67 „Dėl Lietuvos policijos antiteroristinių operacijų rinktinės „ARAS“ struktūros schemos ir nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 33-1085.
79. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2002 m. kovo 4 d. įsakymas Nr. 98 „Dėl Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato viešosios policijos rinktinės „Vytis“ pertvarkymo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 69-3159.
80. Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos respublikos vidaus reikalų ministerijos Ignalinos atominės elektrinės apsaugos rinktinės nuostatai (patvirtinti VSAT vado 2001 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. 9 „Dėl nuostatų patvirtinimo“) // . Valstybės žinios. 2001, Nr. 39-1387.

Kiti oficialūs dokumentai

81. Lietuvos Respublikos Seimo 2001 m. rugsėjo 12 d. pareiškimas „Dėl teroro veikslių prieš Jungtines Amerikos Valstijas“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 79-2752.
82. Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto 2006 m. balandžio 19 d. sprendimas Nr. 10-3 „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos vykdymo 2005 metais“ // www3.lrs.lt/docs2/YGQOSJMX.DOC; prisijungimo laikas: 2006-08-28.

Specialioji literatūra

Knygos

83. Justickis V. Kriminologija. II dalis. – Vilnius: MRU, 2004.
84. Račius E., Gailūnas E. Terorizmo žinynas. – Vilnius: Žara, 2005.
85. Антонян Ю.М. Терроризм : криминологическое и уголовно-правовое исследование. - Москва: Щит-М, 1998.
86. Басецкий И.И., Легенченко Н.А. Терроризм : генезис явления и международный опыт. – Минск: Академия МВД Республики Беларусь, 2001.

87. **Боков А. В.** Организация борьбы с преступностью. – Москва: Юнити-Дама, 2003.
88. **Борьба с терроризмом за рубежом.** - Москва: МВД России. Главный информационный центр, 2001.
89. **Гаврилин Ю.В. Смирнов Л.В.** Современный терроризм : сущность, типология, проблемы противостояния. - Москва: Книжный мир, 2003.
90. **Деятельность правоохранительных органов зарубежных стран.** - Москва: Академия управления МВД России, 2002.
91. **Емельянов В.П.** Терроризм и преступления с признаками терроризирования. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
92. **Криминология.** Под ред. Долговой А.И. - Москва: НОРМА, 2001.
93. **Криминология.** Под ред. Кудрявцева В.Н. и Эминова В.Е. - Москва: Юристъ, 2004.
94. **Современный терроризм : состояние и перспективы.** - Москва: Эдиториал УРСС, 2000.
95. **Устинов В.В.** Международный опыт борьбы с терроризмом : стандарты и практика. – Москва: Юрлитинформ, 2002.

Nepublikuoti leidiniai

96. **Gaučytė K.** Kovos su terorizmu reglamentavimas Europos Sąjungos teisėje. Magistro baigiamasis darbas. – Vilnius: LTU, 2004.
97. **Paukštė A.** Terorizmas ir jo prevencija Lietuvoje. Daktaro disertacija. - Vilnius: MRU, 2006.

Periodiniai leidiniai

98. **Amerikos prezidentas nubrėžė pasaulį skiriančią terorizmo liniją / Reuters, AP, PAP, Eltos, BNS ir „Lietuvos Rytas“ inf. // Lietuvos Rytas, 2001 m. rugsėjo 22 d.**
99. **Beinoravičius D.** Terorizmas: jo priežastys ir raidos tendencija // Jurisprudencija. 2005, t. 68(60).
100. **Britanijoje – didelis terorizmo pavojus. Respublikos, Eltos, BBC informacija. // Respublika, 2005 m. lapkričio 11 d.**
101. **Černiauskienė N.** Terorizmo grėsmė globalinių krizių valdymo kontekste // Jurisprudencija. 2005, t. 68(60).
102. **Gurevičius A.** Laukia nauji pavojai // Respublika, 2005 m. vasario 17 d.
103. **Gurevičius A.** Lietuviški pasai į Vakarus vežami krūvomis // Respublika, 2005 m. kovo 4 d.
104. **Gutauskas A., Kalesnykas R., Petrošius D.** Terorizmas ir jo prevencijos Lietuvoje problema // Jurisprudencija. 2004, t. 63(55).
105. **Jankauskas G.** Su teroristais kausis ir policija, ir kariuomenė // Respublika, 2005 m. kovo 31 d.
106. **Jurgelaitienė G.** Nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje veiksmingumo problemos // Jurisprudencija. 2003, t. 41(33).
107. **Karas su terorizmu – be nugalėtojų // Lietuvos rytas, 2003 m. rugsėjo 6 d.**
108. **Kavolėlytė D.** Terorizmo grėsmės gniaužtuose – ir Lietuva // Respublika, 2005 m. rugpjūčio 4 d.
109. **Konferencijos „Terorizmo grėsmė ir prevencija“ pranešimų apžvalga // Kardas. 2006, Nr.1.**
110. **Paukštė A.** Terorizmo sąvoka // Jurisprudencija. 2004, t. 59(51).
111. **Petkuvienė R.** Terorizmas kaip žmogaus teisių universalumo neigimo padarinys // Jurisprudencija. 2005, t. 68(60).
112. **Spruogis E.** Tarptautinis terorizmas ir legitimųjų priemonių kovojant su juo naudojimas // Jurisprudencija. 2005, t. 68(60).

113. **Strikuliėnė O.** Lietuviško pistoleto „Vytis“ konstruktorius nuteistas 4 metams // Respublika, 2005 m. lapkričio 11 d.
114. **Vaišvila A.** Terorizmas ir kova su terorizmu – dvi grėsmės žmogaus teisėms (metodologinis aspektas) // Jurisprudencija. 2005, t. 68(60).
115. **Žilinskas D.** Terorizmo grėsmė kaip teisėsaugos institucijų integraciją skatinantis veiksnys // Jurisprudencija. 2005, t. 68(60).

Straipsniai iš Interneto

116. **Ar greitai bitės taps minų ieškotojomis (kas ir kodėl Baltijos valstybėse rengia teroro aktus** // www.slaptai.lt/Tekstai/siandien/bites.htm; prisijungimo laikas: 2006-03-14.
117. **Bačiulis A.** Terorizmas ant Lietuvos slenksčio // www.politika.lt/index.php?cid=9301&new_id=62356; prisijungimo laikas: 2006-10-15.
118. **Bulvinauskas T.** Penki karo prieš terorizmą metai: pliusai ir minusai // www.delfi.lt/news/ringes/abroad/article/php?id=10658488; prisijungimo laikas: 2006-11-11.
119. **Europos Sąjungos** veiklos sričių apžvalga. Užsienio ir saugumo politika // http://europa.eu/pol/cfsp/overview_lt.htm; prisijungimo laikas: 2006-11-27.
120. **Jaunojo** chemiko juodraštis (sprogstamosios medžiagos) // www.geocities.com/grygas/; prisijungimo laikas: 2006-11-10.
121. **Katinas P.** „Teroristo Nr.1“ mįslės // <http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/horizontai/20060308/7-3.html>; prisijungimo laikas: 2006-11-10.
122. **Kenos** punkte įžūlus ir neteisėtas Rusijos piliečių išsišokimas // www.pasienis.lt/archyvas/20030914_1.htm; prisijungimo laikas: 2006-11-03.
123. **Kiberterorizmas** // www.hakeriai.lt/articles.php?id=8938; prisijungimo laikas: 2006-11-27.
124. **Lietuviško** paso apsauga nuolat tobulinama // www.vrm.lt; prisijungimo laikas: 2006-11-07.
125. **Lietuvos** viešosios policijos rinktinė „Vytis“ // www.policija.lt/struktura/; prisijungimo laikas: 2006-10-24.
126. **Lietuvos** viešosios policijos rinktinė „Vytis“ // www.policija.lt/viesoji/index.php?page_id=84; prisijungimo laikas: 2006-10-24.
127. **Lietuvos** VSAT suteiks paramą organizuojant Gruzijos sienų apsaugą // www.pasienis.lt/archyvas/20051013_1.htm; prisijungimo laikas: 2006-11-27.
128. **Neformalaus** NATO valstybių užsienio reikalų ministrų susitikimo renginiai vyko saugiai // www.vrm.lt/index.php?id=131&backPID=133&pS=1112302800&pL=2591999&arc=1&tt_news=556&; prisijungimo laikas: 2006-10-31.
129. **Nerizikuok**, laikyk ginklus teisėtai! // www.policija.lt/pranesimai/pranesimas.php?id=5796; prisijungimo laikas: 2006-10-25.
130. **Parama** ir humanitarinė pagalba Afganistano Goro provincijai // www.urm.lt/index.php?-1674326576; prisijungimo laikas: 2006-12-01.
131. **Pasienyje** rastas antras sprogmuo, sulaikytas įtariamasis // www.lrytas.lt/?id=11647897911163015178&view=4; prisijungimo laikas: 2006-12-06.
132. **Patvirtinta** nauja programa prieš terorizmą // www.vsd.lt/default.asp?page=4&info=211; prisijungimo laikas: 2006-02-15.
133. **Tarptautinių** organizacijų misijos // www.policija.lt/tarp_bendradarbiavimas/misijos.php; prisijungimo laikas: 2006-11-27.
134. **Tarptautinė** migracija Lietuvoje // www.sti.lt/monitor/5sk/pdf; prisijungimo laikas: 2006-10-11.

135. **Technologijų** panaudojimas kovoje prieš terorizmą // www.nato.int/docu/review/2004/issue3/lithuanian/military.html; prisijungimo laikas: 2005-01-31.
136. **USA Patriot Act** // www.epic.org/privacy/terrorism/hr3162.html; prisijungimo laikas: 2006-10-02.
137. **Valstybės sienos apsaugos tarnybos statistika**. Duomenys nuo 2006-01-01 iki 2006-08-24 // www.pasienis.lt/stats.htm; prisijungimo laikas: 2006-11-02.
138. **Valstybės sienos apsaugos tarnybos statistika**. Lietuvos pasienyje sulaikyti nelegalūs migrantai (pagal kilmės šalis) 1995-2002 metais // www.pasienis.lt/statistika/st_nelegalai_kilme.htm; prisijungimo laikas: 2006-11-02.
139. www.kavkazcenter.com; prisijungimo laikas: 2006-11-10.
140. **Борьба с терроризмом: силовики не меняются** // <http://2005.novayagazeta.ru/nomer/2005/95n/n95n-s15.shtml>; prisijungimo laikas: 2006-11-16.
141. **Британская система борьбы с терроризмом** // <http://studies.agentura.ru/tr/reform/uk/>; prisijungimo laikas: 2006-10-09.
142. **Британцы засекретят борьбу с финансированием терроризма** // <http://lenta.ru/news/2006/10/10/fund>; prisijungimo laikas: 2006-10-09.
143. **Даймонд Д.** Сложности в написании арабских имен мешают бороться с терроризмом // www.inopressa.ru/detalis.html?id=8438; prisijungimo laikas: 2006-11-14.
144. **Испанская система борьбы с терроризмом: до и после взрывов в Мадриде** // <http://studies.agentura.ru/tr/spain/servicesreforms/>; prisijungimo laikas: 2006-10-13.
145. **Парламент Франции одобрил закон, ужесточающий ответственность за терроризм** // <http://newsru.com/arch/world/22dec2005/terrorfr.html>; prisijungimo laikas: 2006-10-11.
146. **Природа терроризма** // www.ukraine.ru/comments/163079.html; prisijungimo laikas: 2005-03-05.
147. **Российская система борьбы с терроризмом** // <http://studies.agentura.ru/tr/russia/servicesreforms/>; prisijungimo laikas: 2006-10-08.
148. **Система борьбы с терроризмом в США** // <http://studies.agentura.ru/tr/usa/servicesreforms/>; prisijungimo laikas: 2006-10-02.
149. **Ужесточение антитеррористического законодательства / Испания** // <http://studies.agentura.ru/tr/spain/zakon/>; prisijungimo laikas: 2006-10-13.
150. **Указ Президента Российской Федерации от 15 февраля 2006 г. № 116 “О мерах по противодействию терроризму”** // www.rg.ru/2006/02/17/antiterror-doc.html; prisijungimo laikas: 2006-11-16.
151. **Федеральный закон о борьбе с терроризмом от 25 июля 1998 г.** // www.hro/docs/rlex/terrorism/article3.htm; prisijungimo laikas: 2005-04-25.
152. **Федеральный закон Российской Федерации от 6 марта 2006 г. № 35-ФЗ “О противодействии терроризму”** // www.rg.ru/2006/03/10/borba-terrorizm.html; prisijungimo laikas: 2006-11-16.
153. **Французская система борьбы с терроризмом** // <http://studies.agentura.ru/tr/reform/france/>; prisijungimo laikas: 2006-10-11.

Pagalbinė literatūra

154. **Dabartinės** lietuvių kalbos žodynas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.

SANTRAUKA

Pastaruoju metu nuolat auganti terorizmo grėsmė, jos mastai ir tarptautinis pobūdis privertė pasaulio bendruomenę kurti tarptautinę terorizmo prevencijos ir kontrolės sistemą, kurios dalimi tapo ir Lietuva. Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama Lietuvos teisėsaugos institucijų praktika ir patirtis terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje.

Magistro baigiamajame darbe keliama terorizmo sampratos problema. Pripažįstama, kad šiuo metu nėra visuotinai priimtose terorizmo sąvokos. Terorizmo samprata dažnai glaudžiai siejama su įvairiomis su terorizmu susijusiomis nusikalstamomis veikomis. Daroma išvada, kad terorizmas yra platesnė samprata ir turi būti suprantamas kaip socialinis reiškinys.

Analizuojant terminus, naudojamus antiteroristinių priemonių apibūdinimui, pateikiamos terorizmo prevencijos ir terorizmo kontrolės sąvokos, atskleidžiamas jų santykis bei apibrėžiamos terorizmo prevencijos kryptys. Toliau gana detaliai pateikiama ir analizuojama terorizmo prevencijos ir kontrolės teisinė bazė. Pagrindinis dėmesys skiriamas Lietuvos valstybės ratifikuotoms tarptautinėms sutartims ir nacionaliniams teisės aktams. Konstatuojama, kad Lietuva yra prisiėmusi ir vykdo visus tarptautinius įsipareigojimus terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje, tačiau terorizmo prevencijos ir kontrolės organizavimas dar nėra pakankamai nuoseklus ir sistemiškas.

Magistro baigiamajame darbe pateikiama terorizmo prevencijos ir kontrolės subjektų sistema. Ypač daug dėmesio skiriama tiesiogiai terorizmo prevencijoje ir kontrolėje dalyvaujančioms institucijoms - policijai ir kitoms valstybės saugumo pajėgoms, išskiriama jų kompetencija šioje srityje. Taip pat analizuojamos praktinės problemos, su kuriomis susiduriama vykdant terorizmo prevenciją ir kontrolę.

Pastaruoju metu terorizmo įveikimas yra vienas iš strateginių Lietuvos ir kitų pasaulio valstybių uždavinių. Paskutiniame šio darbo skyriuje apibrėžiamos policijos ir kitų valstybės saugumo pajėgų veiklos strateginės kryptys įgyvendinant terorizmo prevenciją ir kontrolę. Apžvelgiamos išorinės ir vidinės terorizmo grėsmės. Analizuojant Lietuvos teisėsaugos institucijų ir kitų valstybių patirtį kovos su terorizmu srityje, įrodinėjama, kad Lietuvoje būtina priimti specialų antiteroristinį įstatymą. Taip pat siūloma keisti šiuo metu egzistuojantį kovos su terorizmu koordinavimo modelį ir šiam tikslui įsteigti Kovos su terorizmu koordinavimo centrą prie Vyriausybės.

SUMMARY

The threat of terrorism constantly growing last years, its scales and the international character have forced world community to create the international system of prevention and the control of terrorism, the part of which is also Lithuania. Practice and experience of law enforcement bodies of Lithuania in the field of prevention and the control of terrorism is considered (examined) in this work.

In the given work the problem of concept of terrorism rises. It is admitted, that the standard term of terrorism is not developed now. The concept of terrorism is frequently connected with different crimes with attributes of terrorist character. The conclusion is done, that the terrorism is a wider concept and should be considered as a social phenomenon.

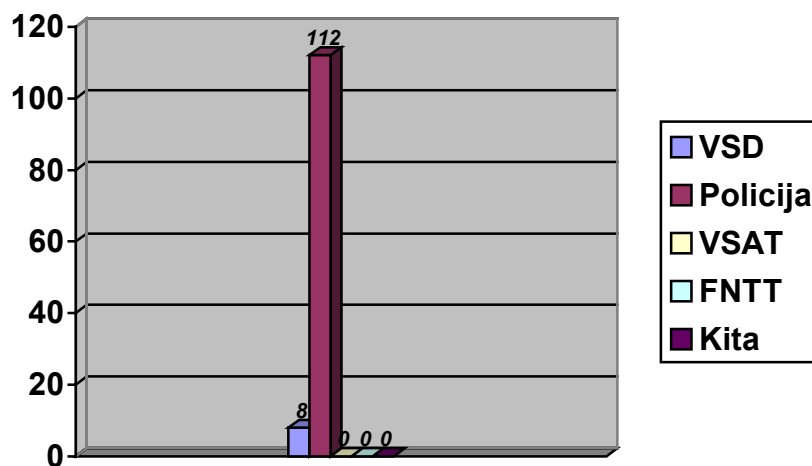
Analyzing terms which are used trying to characterize struggle against terrorism, authors develop terms of prevention of terrorism and the control of terrorism, open their interrelation and define directions of prevention of terrorism. The legal base of prevention and the control of terrorism is enough analyzed in details. The basic attention is given to the international contracts and national legal certificates, which are ratified by Lithuanian state. It by is ascertained, that Lithuania has undertaken and carried out the international obligations in the field of prevention and the control of terrorism. However, the organization of prevention and the control of terrorism is not still purposeful enough and system.

In the given work the system of subjects of prevention and the control of terrorism is defined. Especially a lot of attention is given directly in to prevention and the control of terrorism to participating institutions - to police and other public services of national safety, their competence of this area is allocated. As well as practical problems which it is necessary to collide with struggle against terrorism are analyzed.

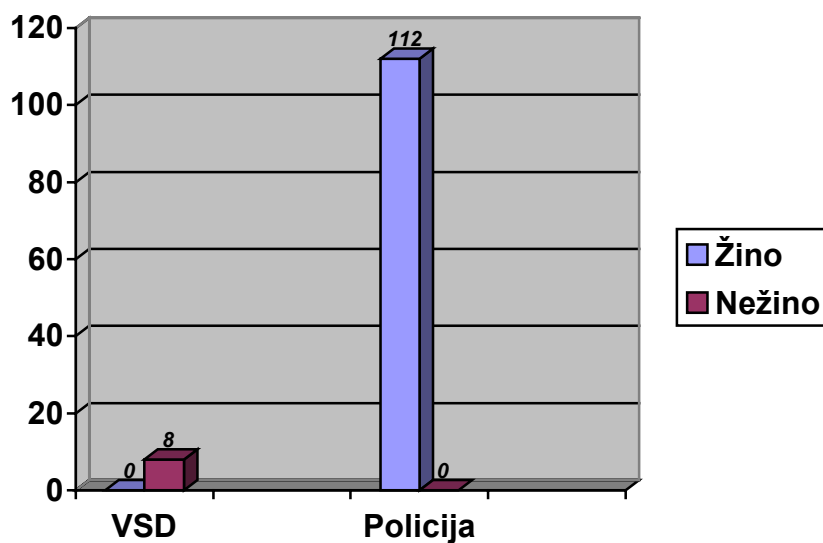
Now a days overcoming of terrorism is one of strategic problems of Lithuania and other states of the world. In the last part of this work strategic directions in activity of police and other public services of national safety in the field of prevention and the control of terrorism are defined. Analyzing practice and experience of law enforcement bodies of Lithuania and other states in the field of struggle against terrorism, authors prove the necessity of acceptance for Lithuania a special antiterrorist law. As it is offered to change a present model of the coordination of struggle against terrorism and for this purpose to found the Coordination center of struggle against terrorism at the Government.

LIETUVOS GYVENTOJŲ ANKETAVIMUI NAUDOTOS ANKETOS DUOMENYS

1 grafikas. Atsakymų pasiskirstymas į klausimą „Kam Jus praneštumėte apie rengiamą, daromą ar jau įvykdytą teroro aktą, jei gautumėte tokių duomenų?“

2 grafikas. Atsakymų pasiskirstymas į klausimą „Ar žinote institucijos, kurią pasirinkote atsakydamas į šios anketos pirmąjį klausimą, telefono numerį?“

Priedas Nr.2

LIETUVOS GYVENTOJŲ ANKETAVIMUI NAUDOTA ANKETA

Gerbiamieji, būsimė dėkingi, jei nuoširdžiai atsakysite į šios trumpos anketos klausimus ir užpildysite ją. Jūsų atsakymai padėtų išsiaiškinti ir įvertinti gyventojų gebėjimą reaguoti į terorizmo grėsmę. Anketa nebus skelbiama, o jos duomenys bus panaudoti magistro baigiamajame darbe „Policijos ir kitų valstybės saugumo pajėgų vaidmuo terorizmo prevencijos ir kontrolės srityje“. Prie kiekvieno klausimo labiausiai Jums tinkantį atsakymo variantą pažymėkite X.

Duomenys apie respondentą

Jūsų lytis	vyras			moteris	
Jūsų išsilavinimas	pradinis	vidurinis	aukštesnysis	aukštasis	kitas
Jūsų amžius	iki 20 metų	20-40 metų	40-60 metų	60 ir daugiau metų	

Klausimai

1. Kam Jus praneštumėte apie rengiamą, daromą ar jau įvykdytą teroro aktą, jei gautumėte tokių duomenų?	Valstybės saugumo departamentui	
	Policijai	
	Valstybės sienos apsaugos tarnybai	
	Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybai	
	Kitai institucijai (<i>įrašyti jos pavadinimą</i>)	
2. Prašau Jūsų atsakyti, ar žinote institucijos, kurią pasirinkote atsakydamas į šios anketos pirmąjį klausimą, telefono numerį?	Taip	
	Ne	
3. Įrašykite Jūsų pasirinktos institucijos telefono numerį (<i>tik tiems respondentams, kurie į antrąjį klausimą atsakė „taip“</i>).		

Dėkojame už pagalbą

